

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAHUDİLİK'TE VE İSLAM'DA
ARZ-I MEV'UD ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih MEMİÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı: Dinler Tarihi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali ERBAŞ

EYLÜL 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAHUDİLİK'TE VE İSLAM'DA
ARZ-I MEV'UD ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih MEMİÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı : Dinler Tarihi

Bu tez 28/09/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir

Prof. Dr. Ali ERBAS

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN Yrd. Doç. Dr. Yunus EKİN

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatih MEMİÇ

28.09.2010

ÖNSÖZ

Arz-ı Mev'ud ismi kutsal kitaplarda çeşitli şekillerde geçmektedir. Tevrat da Kenan Diyarı, Süt ve Bal akan diyar gibi isimlendirmelerle anılırken, Kuran'ı Kerim'de Arz-ı Mukaddes terimi kullanılmaktadır.

Arz-ı Mev'ud dinler tarihi açısından önemini hala korumaktadır. Yahudilik ve İslam var olduğu müddetçe de bu önemini devam ettirecektir. Bu toprakların Yahudilik ve İslam gibi dinlere beşiklik yapması ve jeopolitik konumu, özellikle Arz-ı Mev'ud konusundaki merakları arttırmakta ve kendisiyle ilgili araştırma yapmayı gerekli kılmaktadır. Yapılan çalışma da bu gerekliliğin bir mahsulüdür.

Tezimi tamamlamam noktasında göstermiş olduğu yardımlardan ötürü danışman hocam Prof. Dr. Ali Erbaş'a ve Doç. Dr. Fuat Aydın'a teşekkür eder, her türlü duruma sabırla karşılık gelen sevgili eşime minnettarlıklarımı sunar, dualarını esirgemeyen ailelerime de teşekkürü bir borç bilirim.

Fatih MEMİÇ

KIRKLARELİ 2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1:YAHUDİLİK'TE ARZ-I MEV'UD ANLAYIŞI.....	5
1.1.İbranicede Toprak İçin Kullanılan Kelimeler.....	6
1.2.İsrail Oğullarının Seçilmesi ve Ahit.....	8
1.2.1. Yapılan Ahitler ve Kapsamları.....	12
1.2.1.1 İbrahim ve Züriyeti ile Yapılan Ahit.....	12
1.2.1.2 İsrail Oğulları ile Sina Dağında Yapılan Ahit.....	16
1.3. Yahudi Kaynaklarında Arz-ı Mev'ud	19
1.3.1. Toprağın Seçilmişliği ve Kutsallığı.....	19
1.3.2. Otoritenin Merkezi Olması.....	23
1.3.3. Uygulamaların Sadece Bu Topraklarda Yapılabilir Olması.....	25
1.3.4. İbadet ve Uygulamaların Günümüze Yansımaları.....	27
1.4. Yahudi Düşüncesinde Arz-ı Mev'ud.....	33
1.4.1. Toprakların Kutsallığı.....	34
1.4.2. Toprakların Merkeziliği.....	37
1.4.3. Arz-ı Mev'ud'a Yapılan Göçler ile İlgili Düşünceler.....	38
1.5. Siyonizm ve İsrail Devletinde Arz-ı Mev'ud.....	41
1.6. Arz-ı Mev'ud ve Sınırlar Problemi.....	55
1.7. Toprak Vaadinin Değerlendirilmesi.....	61
BÖLÜM 2:İSLAM'DA ARZ-I MEV'UD ANLAYIŞI.....	66
2.1. İslam Dininin Seçilmişliğe Bakışı ve İsrail Oğullarının Seçilmişliği Meselesi.....	67
2.1.1. Seçilmişlik Kavramı.....	67
2.1.2. İslam'daki Seçilmişlik Anlayışına Bir Bakış.....	69
2.1.3. Hz. İbrahim'in Seçimi ve Yanılgılar.....	75
2.1.4. İsrail Oğullarının Üstün Kılınması Meselesi.....	78

2.2. İslam'daki Arz-ı Mev'ud Anlayışı.....	83
2.2.1. Arz-ı Mev'ud ile İlgili İfadeler.....	83
2.2.2. Arz-ı Mev'ud ve Sınırlar Problemi.....	86
2.2.3. Toprak Vaadinin Değerlendirilmesi.....	89
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	106

KISALTMALAR

Ans.	: Ansiklopedisi
AÜİFD.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin (İbn)
Bkz.	: Bakınız
CÜİFD.	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
FÜİFD.	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hız.	: Hazreti
İSAM.	: İslami Araştırmalar Merkezi
Krş.	: Karşılaştırınız
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Nşr.	: Neşreden
s.	: sayfa
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SÜİFD.	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Trc.	: Tercüme
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Ty.	: Tarih yok
Vd.	: ve diğerleri
Yy.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayınevi

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Yahudilik'te ve İslam'da Arz-ı Mev'ud Anlayışı

Tezin Yazarı: Fatih MEMİÇ

Danışman: Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Kabul Tarihi: 28.09.2010

Sayfa Sayısı: v (ön kısım)+ 106 (tez)

Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri **Bilimdalı:** Dinler Tarihi

Mukaddes topraklar Yahudilik ve İslam için önemini ve güncelliğini korumaktadır. Tezimizde Yahudilik ve İslam'ın bu konu hakkındaki bakışını ortaya koymaya çalıştık.

Yahudilik ve İslam, seçilmişlik düşüncesinden ve vadedilen bir topraktan bahseder. Yahudilik konuya karşılıksız bir bağış ve ne olursa olsun bozulmayan bir sözleşme gözüyle bakmaktadır. İslam ise seçimin şarta bağlı olarak gerçekleştiğini ve şart yerine geldiği müddetçe vaadin yerine getirileceğini bildirmektedir. Yahudilik bu toprakların kendi hakları olduğu iddiasında bulunup bütün ilke ve kurallarını bu topraklara göre düzenlemektedir. İslam ise seçilmişliğin bir devir-teslim süreci olduğunu, Yahudilerden önce de başka toplumların seçilerek karşılıklı anlaşmalar yapıldığını, şimdi de bu hakkın Yahudilerden alınıp Müslümanlara verildiğini ifade eder.

Bu toprakların özel bir statüsünün olmadığı, toprağı önemli yapanın üzerindeki insan olduğu bildirilir. Önemli olan rahat ve huzurlu bir toprak parçasında din ve kültürü devam ettirebilmektir. Ondan dolayıdır ki Hz. Yakup kutsal toprakları bırakıp Mısır'a gitmiş ve Hz. Peygamber Mukaddes Belde Mekke'den ayrılıp Medine'ye hicret etmek zorunda kalmıştır. Bu topraklarla anlatılmak istenen şey şudur: Dinlerini huzur içinde yaşayabilecekleri, kendi kendilerinin egemenleri olacakları bir toprak parçasında hükümranlılık sürmek. Kuran'ın bu konuya değinmesini ise bir tescil anlayışı olarak değil bir yanlış anlamayı düzeltme olarak algılamak gerekir.

Anahtar kelimeler: Arz-ı Mevud, Süleyman Mabedi, Kudüs, Mescid-i Aksa

Sakarya University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Jewish and İslamic Perspective of Promised Land

Author: Fatih MEMİÇ

Supervisor: Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Date: 28.09.2010

Nu. of pages: v (pre text)+106 (main

Department: Philosophy and Religion Sciences **Subfield:** History of Religions

The Holy Lands maintain their importance and keep up-to-date both for Judaism and Islam. In our thesis, we have tried to reveal the points of view of Judaism and Islam to this issue.

Judaism and Islam make reference to a thought of “being chosen” and a promised land. Judaism regards the issue as an outright and a lasting covenant at all events while Islam acknowledges that the choice actualization is subject to a stipulation and the promise is consummated as long as the stipulation is met. Judaism claims that those lands belong to them, and according to this, they establish principles and rules. However, Islam claims that being chosen is a handover process; that any other societies were also chosen and some covenants were concluded before Judaism; and that the Muslims have now been chosen and this rights has been taken from the Jews and given to the Muslims.

It is acknowledged that those lands do not have any special status and that it is human being who live on those lands make them important. What important is to maintain the religion and culture on a comfortable and peaceful land. That is the reason why Jacob left the Holy Lands and went to Egypt; and Mohammed had to leave the Holy Macca and migrate to Madinah. Referring to those lands means: to reign on a land where they can live their religion in peace and perform self-governance. The fact that the Koran touch on this subject should not be considered as an approval but as a correcting a misunderstanding.

Keywords: Promise of Land, Suleyman's Temple, Jerusalem

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Arz-1 Mev'ud, Ortadoğu topraklarını ifade eden ve ilahi menşeli dinlerin kurum ve kurallarında önemli bir yer teşkil eden bir kavramdır. Bu özelliklerinden dolayı da önemini koruyacaktır. Çünkü bu topraklara bir mana atfedilmiş ve uygulamalar da bu doğrultuda sistemleştirilmiştir. Biz tezimizde Yahudilik ve İslam'ın konuya bakışını irdelemeye çalışacağız.

Arz-1 Mev'ud Yahudilik için olmazsa olmaz bir konudur. Neredeyse bütün bir din bu fikir üzerine bina edilmiştir. Tevrat ilk bölümlerinden itibaren topraktan bahsetmekte ve Yahudilik için toprak fikrinin önemine değinmektedir. Arz-1 Mev'ud bir ahdin neticesi olarak görülmekte ve yapılan ahit de ilelebet devam eden bir durummuş gibi algılanmaktadır.

Tevrat'ta Arz-1 Mev'ud'un Hz. İbrahim'e, İshak'a, Yakub'a ve daha sonrasında Musa, Yeşu, Davut ve Süleyman'a va'dedildiği anlatılmaktadır. Bu vaat Tevrat'ta iki farklı görünüm arz etmektedir. Bir tarafta bu ahdin karşılıksız olduğu, bir başka yerde ise bunun karşılığında bazı emir ve yasakların verildiği belirtilmektedir. Çekilen her türlü sıkıntı ve sürgün, bu ahdin yerine getirilmemesinin bir sonucu olarak görülmüş ve devamında da emirlere uyulmuş olmak topraklara geri dönmeyi ve kutsanmayı gerçekleştirmiştir.

Farklı kültür, gelenek ve göreneklerle karşılaşılması din ve fikirler üzerinde doğal olarak çeşitli etkilerde bulunmuştur. Bazı dönemlerde bu topraklarda yaşamının farz olduğu dile getirilirken, başka bir dönemde o kadar da gerekli olmadığı düşünülmüş, bir başka dönemde ise bu fikrin hiçbir mana ifade etmediği dile getirilmiş ve bugün için de bir geçerliliğinin olmadığı söylenilmiştir. Siyonizm'le de bu topraklarda laik ama din adamlarının deyimiyle Tanrı'nın planının bir parçası olan bir devlet kurulmuştur.

Kudüs ve Süleyman mabedinin yıkılması Yahudiliğin köşe taşlarından birini meydana getirmiştir. Din bir bakıma yeniden inşa edilmiştir. Babil sürgününe Yahudiliğin din olarak yeniden ortaya çıkışı gözüyle bakılmaktadır. Sürgünle birlikte

bu yere olan özlem her türlü uygulamaya yansıtılmıştır. Gerek günlük hayattaki uygulamalarda gerekse ibadetlerde hep bu özlemin ifadesi görülebilmektedir. Dualarda “*Gelecek sene Yerusalayim’de*” ifadesi buna verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir.

İslam’ın kitabı Kuran’ı Kerim ise konuya bir devir-teslim süreci olarak bakmakta ve dönem dönem toplulukların belli şartlar karşılığında imtihana çekildiğini bildirmektedir. İsrail oğullarının seçimi ve kendilerine yapılan toprak vaadi de bu noktada ele alınması gereken bir konudur. Kuran bu toprakların Arz-ı Mukaddes, yani temiz, güzel topraklar olduğunu ifade etmiş, bu toprakların da teslim olan, emre itaat eden o insanlara verildiğini bildirmiştir. Emre itaat istenilmekte ve her türlü isyan bir ceza ile karşılık görmektedir. Kuran bu toprakların nerede olduğunu sınırlarının hangi toprakları kapsadığı konusunda ise herhangi bir bilgi vermemektedir. Tefsirlerde ise çeşitli yer isimlerinden bahsedilmekte ama kesin bir yer zikretmemenin daha makul olduğu da belirtilmektedir.

Tabi ki verilen bu toprak vaadinin hangi konum ve koşullarda olduğu sorusu da bir başka önemli konudur. Bu toprak vaadi dönem şartlarında her topluma yapılan bir vaattir. Allah her toplumu belli şartlarla imtihan etmiş ve ahde uydukları müddetçe de söz yerine getirilmiştir. Toprak, diğer topraklardan daha önde olan, daha farklı özellikleri olan bir toprak değil; rahat ve huzur içinde yaşayabilecekleri, kendilerinin egemen oldukları her hangi bir toprak parçasıdır. Yoksa yeryüzünün tüm toprakları kutsal ve aynı değerde önemlidir.

Çalışmanın Önemi

Arz-ı Mev’ud kavramı ve ifade ettiği manalar bugün dahi önemini devam ettirmektedir. Bundan dolayı hemen hemen bütün kitaplarda az da olsa bir takım bilgilerin bulunabileceği bir konudur. Ağırlıklı olarak son döneme damgasını da vuran Siyonizm fikriyle bağlantılı olarak işlenmektedir. Abdurrahman Küçük’ün “*Yahudilik’teki Arz-ı Mev’ud Anlayışının Boyutları*” adlı makalesi dışında müstakil bir eser bulunmamaktadır. Bu makale de Siyonizm bağlantılı olarak ele alınmıştır. Yapılan bu eser Arz-ı Mev’ud düşüncesinin geçmişten günümüze olan sürecini

anlatmaktadır. Bu açıdan derli toplu bir bilgi sunmakta ve çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu alanda bir boşluğu dolduracağı ümidindeyiz.

Çalışmanın Amacı

Belirttiğimiz gibi bu alanda konu ile doğrudan alakalı müstakil bir eser bulunmamaktadır. Dolayısı ile çalışmamızın amacı boşluğu doldurup bu konu ile alakalı kapalı hususlara açıklık getirebilmektir. Bunun yanında son zamanlarda gündemdeki konulardan biri olan İsrail Devleti ve Filistin arasındaki durumların arka planında neler olduğunu gözlemleyebilmede de yardımcı olmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Arz-ı Mev'ud birçok kaynaktan malumat bulunabilecek bir konudur. Biz tezimizi hazırlarken temel referans olarak Yahudi Kutsal Kitabı Tevrat ve tefsiri mahiyetinde bulunan Talmud ve Müslümanların Kutsal kitabı Kuran-ı Kerim ve tefsirlerini aldık. Ağırlıklı olarak Yahudi kaynaklarına temas ettik, bazen de Müslümanların Yahudiler üzerine yazdığı eserlere müracaat ettik.

Çalışmamızı hazırlarken bu alanda yazılmış her türlü kitap, ansiklopedi maddesi, tez, makale ve yazı'yı taramış bulunmaktayız. Yahudilik ile ilgili çalışmalarıyla tanınan Yusuf Besalel'in *Yahudi Ansiklopedisi* ve *Yahudi Tarihi* adlı kitapları konunun incelenmesi noktasında yardımcı olmuş, *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail* adlı kitaptan da oldukça yararlandık. Seçilmişlik kavramı ile ilgili olarak da Salime Leyla Gürkan'ın *Kuran'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrail oğullarının Seçilmişliği Meselesi* adlı çalışması referanslarımızdan biri olmuştur. Cengiz Duman'ın internette bulunan Kutsal Topraklar ile ilgili yazmış olduğu makaleler de bir başka dayanak noktamızı oluşturmuştur.

Çalışmamızda Yahudilik ve İslam'ın tarihsel sıralamasını dikkate alarak konuya bakışını irdelemiş ve gerekli yerlerde de Yahudilik ve İslam'ın konuya bakışındaki farklılıkları karşılaştırmalı bir şekilde sentezleyerek zikrettik. Mümkün mertebeye dinlerin konuya bakışını objektif bir şekilde ele almaya çalıştık değerlendirme kısımlarında da fikirlerimizi beyan ettik. Konunun önemli kısımlarından biri olan

toprak vaadinin içeriğini ve ardında yatan gerçekleri de bölüm sonlarında göz önüne koymaya çalıştık.

BÖLÜM 1. YAHUDİLİK’TE ARZ-I MEV’UD ANLAYIŞI

Yahudilik yaşayan dinlerin en eskilerinden¹ ve mensubu da en az olanlarından biridir.² Yahudilik üzerine konuşmak aslında bir din üzerine olduğu kadar bir millet ve o milletin tarihi üzerine de konuşmak demektir.³

Yahudilik, İsrail oğulları tarihi içerisinde ortaya çıkmış olan bir dinsel gelenektir. Hz. Musa tarafından temsil edilen tevhidi düşünceyle Filistin-Ürdün’ün yerel dinsel geleneklerinin karıştırılması ve sık sık yaşanan yabancı istilalar ve sürgün olayları nedeniyle çeşitli yabancı inanç sistemlerinden etkilenme sonucunda Yahudi geleneği oluşmuştur.⁴

Yahudilik, vaat edilmiş topraklarla özdeşleşmiş bir millet hayatını, ortak bir inancı, dili, edebiyatı, folkloru, kanunu ve sanatı ihtiva eden bir dindir. Bazı Yahudi otoritelere göre Yahudilik, Yahudiler tarafından üretilen bir yaşam tarzı⁵ veya bir medeniyettir.⁶

Yahudiliği diğer dinlerden ayıran en önemli özelliklerden biri ahit⁷ ve seçilmişlik anlayışıdır. Tanrı Hz. İbrahim ve soyundan gelenlerle bir ahit yapmış ve sünnet de bunun bir alameti sayılmıştır.⁸ Diğer bir ahit ise İsrail oğulları ile Sina dağında gerçekleştirilmiştir.⁹ Bundan dolayı Yahudiliğe bir ahit dini gözüyle bakılmaktadır.¹⁰ Yahudilere göre Tanrı her an onlarla beraberdir. Mısır Çıkışında,¹¹ Kutsal topraklara

¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, (2004), *Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, s. 243.

² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük (1997), *Dinler Tarihi*, Ocak Yay. Ankara, s. 204.

³ Salime Leyla Gürkan, (2008), *Yahudilik*, İSAM yay. İstanbul, s. 9.

⁴ Şinasi Gündüz, (1998), *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi yay. Konya, s. 390.

⁵ Yusuf Besalel, (2002), *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gaz. Bas. ve Yay. AŞ. İstanbul, III, 766.

⁶ Ed. Şinasi Gündüz, (2007), *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB. yay. Ankara, s. 207.

⁷ Ahit, iki grup arasında yapılan bir sözleşme, başlangıçta kanla mühürlenmiş bir senet veya daimi bir dini düzenlemeyi ifade eden bir yasa olarak kabul edilmektedir. Bkz: Kaufman Kohler, “Covenant” *The Jewish Encyclopedia*, New York and London, 1903, IV, 318.

⁸ Bkz: Resüllerin İşleri 7/8

⁹ Bkz: Tensiye 5/2, 29/1

¹⁰ Suna Akkurt, (2006) *Tanah'ta Yahudi Hayatına Yönelik Eleştiriler*, Ankara Üniversitesi SBE.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, s. 40

¹¹ Çıkış 12/31

girişlerinde,¹² devlet kurmalarında¹³ hatta sürgünlerinde bile onlardan ayrılmamıştır.¹⁴

Yahudiler kitaplarındaki bu tarz ifadelerle dayanarak kendilerinin diğer milletlerden daha üstün olup Tanrı tarafından seçildiklerine¹⁵ ve kutsal toprakların da kendilerine vaat edildiğine inanmaktadır. Kutsal toprakların, kutsal bir topluluk olma anlayışının köklerini barındırdığı da görülmektedir.¹⁶

1. 1. İbranicede Toprak İçin Kullanılan Kelimeler

Tevrat'a bakıldığında ilk cümlesinden itibaren yaratılışın anlatıldığı görülür. Gök'ün ve yerin yaratılması, kara ve denizlerin var edilmesi ve her türlü canlıların meydana gelmesi gibi. Bu bölümlerde toprak birçok kez farklı ifadeler ile ele alınmıştır. Tanrı'nın daha ilk adımdan Yahudilerin her hangi bir ibadetinden değil de evrenin yaratılmasından bahsederek konuya girmesi Yahudi bilgelere göre evrenin asıl sahibinin Tanrı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Devamında anlatılan toprak ile ilgili bölümlerde ise asıl sahip olan Tanrı'nın bu topraklar üzerinde istediği gibi hüküm yetkisine sahip olduğu ve bunun neticesi olarak bu toprakların Yahudilere verilmesinden dolayı kimsenin Yahudileri suçlayamayacağı düşünülmüştür.

Vaat edilen bu toprakların yaratılıştan itibaren geçirdiği süreç Tevrat'ın ilk bahislerinden itibaren anlatılmaya başlanmıştır. Toprak açısından bakıldığında İbranicede karşılığı toprak olan pek çok sözcük vardır. En çok kullanılan aynı zamanda en anlamlı ve en özgün olanıdır: *Eretz*. Tekvin kitabının birinci bölümünde gök'ün karşıtı olan yer anlamında kullanılır ve Tanrı'nın ilk yaratıcı fiillerinin ürünüdür. "*Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı.*"¹⁷ Sonra da denizin karşıtı olarak farklı bir anlamı kuru toprağı yani karayı ifade eder. "*Tanrı, "Göğün altındaki sular bir yere toplansın ve kuru toprak görünsün" diye buyurdu ve öyle oldu. Kuru alana*

---

¹² Yeşu 3/7

¹³ I. Samuel 10/24

¹⁴ Tanrı'nın dünyadaki varlığını ifade etmek için Şehina tabiri kullanılır: Bilgeler Şehina terimini, Tanrı ve İsrail arasındaki ilişkiyi vurgulamak için kullanırlar; şöyle ki Şehina İsrail'le sürgüne gider ve günlerin nihayetinde onlarla birlikte dönecektir. Megila 29a, Berahot 6a, Bkz: Besalel, *Yahudilik Ans.* III, 666.

¹⁵ Tümer-Küçük, *a.g.e.* s. 204–205.

¹⁶ David Fromkin...(ve öte.) (2003) *Başlangıçtan Bugüne Ortadoğu'da Tarih ve İnanç*, Washington, (y.y). s. 178.

¹⁷ Tekvin 1/1

“Kara,” toplanan sulara “Deniz” adını verdi.¹⁸ Son olarak ekilmemiş toprağın karşıtı otları, bitkileri ve ağaçları yetiştiren, hayvanların doğumunu ve hayatlarının idamesini sağlayan verimli toprağı ifade eder. “Tanrı, “Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar ve türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsın” diye buyurdu ve öyle oldu. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar ve tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi.”¹⁹ Tanrı’nın erkek ve kadına verdiği işte bu topraktır. “Tanrı, “İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım” dedi, “Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.”²⁰ İlk başta erkek ve kadına verilen bu toprak sonrasında özel bir aileye miras edilecek ve onların egemenliğine verilecektir.

Tekvin’in ikinci bölümünde ise Tanrı’nın yarattığı toprak farklı bir açıdan değerlendirilmiştir. Toprak henüz bir mahsul vermemektedir. Çünkü henüz ne yağmur yağdırılmış ne de onu işleyecek olan insan yaratılmıştır. “Yeryüzünde yabanıl bir fidan, bir ot bile bitmemişti. Çünkü Rab Tanrı henüz yeryüzüne yağmur göndermemişti. Toprağı işleyecek insan da yoktu.”²¹ Ekilmesi gereken toprağın adı artık Eretz değil Adoma’dır.

İbranicede erkek, toz ve toprak manasına gelen Adama’dan gelir.²² Kadına da bu sözcüğün cinselleştirilmiş anlamıyla iş, yani erkekten türetilerek, işa(nisa) denecektir.²³ Toprak ile bu akrabalığın anlamlı ilişkisinin anlatıldığı bir başka ifade daha bulunmaktadır ki bu tohum, bitki ve insanın soyu için kullanılan Zera²⁴ kelimesidir.²⁵

Doğrusu Tanah toprak dışında bir şeyden söz etmemektedir. Toprak ile insan arasındaki ilişkinin geçmiş ve geleceğini, bu toprağın özel bir aileye vaat edilmesini ve

---

¹⁸ Tekvin 1/9–10

¹⁹ Tekvin 1/11–12

²⁰ Tekvin 1/26 Bkz: 1/27–30

²¹ Tekvin 2/5

²² Benjamin Blech, (2004), *Yahudi Tarihi ve Kültürü* Çev: Estreya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas ve Yay. A.Ş. İstanbul, s. 68.

²³ Tekvin 2/5, 7, 9/15, 23

²⁴ Tekvin 1/11-Tekvin 4/25 krş. Hoşea 2/23’te her ikisi birleştirilmiştir. “Onu ülkede kendim için ekeceğim,” (Zeratiha li ba-arets)

²⁵ Christophe Attias Jean–Esther Benbassa (2002) *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, Çev: Nihal Önal, İletişim Yay. İstanbul, s. 21.

bu vaadin gerçekleşmesinin hikâyesi bildirilmektedir.²⁶ Bir anlamda, İsrail oğullarının inançları dolayısıyla seçilmişliğinden değil de seçilmişlikleri dolayısıyla inançlarından bahsedilmektedir.²⁷

1. 2. İsrail Oğullarının Seçilmesi ve Ahit

Yahudilik'teki Arz-ı Mev'ud anlayışı her ne kadar bir vaat gibi algılsa da aynı zamanda bir ahdi de içinde barındırmaktadır. Bundan dolayı seçilmişlik ve ahit bağlamında ele alınması gereken bir konudur. Tevrat'ta çeşitli biçimlerde ifade edildiği üzere, İsrail kavminin kutsallık vasfını kazanması, Tanrı'nın kendilerini seçip ahitleşmesiyle bağlantılı olarak ortaya konmuştur: *“Siz Tanrınız Rab için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.”*²⁸

İbranicede *“Am Hasagula”* kavramıyla ifade edilen seçilmişlik inancı Yahudilerin diğerlerine olan farklılık ve üstünlüğünü ifade etmektedir.²⁹ Bu isim batı dillerine *Chosen People* (seçilmiş millet) olarak tercüme edilmiştir.³⁰ Oxford Üniversitesi İbrani Dili Profesörü Yahudi Doktor Herbert Levi şunları söylemektedir: *“Yahudilik iki temel üzerine kurulu bulunmaktadır. Onlardan biri de İsrail'in seçilmiş millet olmasıdır”*³¹ Haham Cohen ise Dünya insanlarını, İsrail ile diğer milletler olarak ikiye ayırır ve İsrail'i seçkin bir millet olarak ilan eder.³²

Seçilmişlik anlayışı I. Sürgün'den sonra keşfedilmiş ve bu olgu Hz. İbrahim'le ilgili ahdi de içine alacak şekilde Tevrat'a yansıtılmıştır. II. Sürgün sonrası ortaya çıkan trajik durum seçilmiş millet anlayışının güçlenmesine yol açmıştır.³³ Sürgün sonrası Ezra ve Nehemya dönemlerinde bir dışa kapalılık stratejisi hâkim olmuştur.³⁴ Onların bu uygulamaları Babil'de yaşadıkları tecrübelerle atıfla açıklanmaya çalışılır.

²⁶ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 20.

²⁷ Varol Öztürk, (2010) *Eski Ahit ve Kuran Bağlamında Karizmatik Bir Lider Olarak Hz. Musa*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Samsun, s. 104

²⁸ Tesniye 7/6

²⁹ Gündüz, *a.g.e.* s. 227.

³⁰ Tolga Savaş Altınel, (2002) *İslami Kaynaklara Göre Yahudilikte Seçilmişlik*, Marmara Üniversitesi S.B.E. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s. 15.

³¹ Ahmet Çelebi, (1978) *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, Çev. Ahmet M. Büyükçınar, Ö. Faruk Harman, İstanbul, Kalem Yay. s. 211. Bkz: Levililer 20/24–26, Tesniye 7/6–8

³² Roger Garaudy, (2005) *İsrail Mitler ve Terör*, Türkçesi: Cemal Aydın, Pınar yay. İstanbul, s. 60.

³³ Kürşat Demirci, (2005) *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ay Işığı Kitapları, İstanbul, s. 28.

³⁴ Ezra 10/10–12, Nehemya 13/1, 23–30

Yahudiler kendilerini çevre kültürlerden soyutlamak suretiyle varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Bazı kimseler Ezra ve Nehemya'nın seçilmiş ırk doktrinini tamamen milli, siyasi ve hatta ekonomik nedenlerden dolayı ortaya koyduğunu söylemişlerdir.³⁵

Tanah'ın birçok pasajında da Yahudilerin bu seçilmişlik düşüncesine değinilmektedir. Çıkış³⁶, Levililer³⁷, İşıya³⁸, Hezekiel³⁹, Hoşea⁴⁰, Amos⁴¹ ve Tesniye⁴² kitaplarında bu düşünceye ait pasajlara rastlamak mümkündür.

İsrail oğullarının seçilmişliklerini ifade eden bu ve buna benzer birçok bölüm bulunmaktadır. Bu seçilmişlik birçok kelime ile ifade edilmiştir. Bunlardan en çok kullanılanı *bhr* kelimesidir. Kelime Tanah'ta çeşitli varyantlarda kullanılır. (İmperfect, yibhar (I. Samuel 2/28); pasif, bahur (Çıkış 14/7)...⁴³ İbranice “*bahar*” kelimesi, Tesniye kitabında yaklaşık olarak otuz defa geçer ve çoğunluğu İsrail halkı hakkındadır. E.W. Nicholson'a göre, tarihte İsrail adına Tanrı'nın eylemini tanımlamak için “*bahar*” kelimesinin kullanılması, bu kelimeye farklı bir anlam kazandırmıştır. Nicholson, seçilmişlik fikrinin Tesniye'de ilk defa dile getirildiğini iddia eder.⁴⁴ Ellen Umansky ise, bu düşüncenin Tesniye'de “*bahar*” kelimesinin kullanılmasından daha önceye dayandığını söyler. Ona göre, M.Ö. 7. yüzyıla kadar Tanah'a ait bir metin yoktu. Seçilmişlik inancının temelinde, Tanrı'nın Tekvin 12'de İbrahim ve soyuna, Çıkış 19'da da Musa ve İsrail oğullarına verdiği vaatler bulunmaktadır. Bu vaatler, Tanrı'nın insanlardan bir grubu kendi isteğine göre seçtiğinin bir kanıtıdır.⁴⁵

---

³⁵ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik'te İhtida Meselesi*, İslam Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2002, Sayı 7, s. 39.

³⁶ Çıkış 19/5–6

³⁷ Levililer 20/26, 26/44

³⁸ İşıya 49/6

³⁹ Hezekiel 34/11–16, 25–31

⁴⁰ Hoşea 1/10

⁴¹ Amos 3/2

⁴² Tesniye 7/6–8, 14/2

⁴³ Demirci, *a.g.e.* s. 26.

⁴⁴ Nazmiye Yavuz, (2006) *Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*, Ankara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s. 17.

⁴⁵ Ellen M. Umansky, “Election”, *The Encyclopedia of Religion*, Ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, V, 75.

Bir yanda ilahi sevgi çerçevesinde ortaya konan ayrıcalık ve kayıtsız şartsız seçilmişlik, diğer bir yanda Tevrat'ı kabul etme ilkesine dayalı yükümlülük ve şartlı seçilmişlik. Seçilmişliğin bu çift yönlü karakterinin en çarpıcı biçimde ortaya konulduğu yer ise Amos kitabındaki “*Yeryüzündeki bütün halklar arasından yalnız sizi tanıdım. Bu yüzden suçlarınızı karşılıksız bırakmayacağım*”⁴⁶ ifadesi olmaktadır.⁴⁷

Seçimi ırksal bir seçilmişlikten ziyade takva açısından yapılan bir seçilmişlik olarak anlamak gerekir. Tanrı kendisine inanan bir ırkı takva açısından diğerlerinin üzerine çıkarmıştır. Yahudiliğin politeist bir ortamda doğduğu göz önüne alınırsa seçilmişlik düşüncesi daha iyi anlaşılabilir. Bu seçilen grup bir anlamda diğer insanlara Tanrı'nın mesajını ulaştırmakla görevli rahipler kadrosudur.⁴⁸ İşıya da “*Seni uluslar için ışık yapacağım*”⁴⁹ denilerek bir bakıma bu düşünceye ışık tutulmaktadır.

Yahudi din âlimleri de konuyu sorumluluk olgusu ile bağdaştırmaktadır.⁵⁰ Tekvin⁵¹ ve Nehemya'da⁵² seçme fiili imalı olarak kullanılıp sorumluluklarının ne olduğu bildirilir. Yeşu'da⁵³ ise İsrail bu seçimle, O'nun emirlerini koruma ve O'nun kanunlarını uygulamak zorunda⁵⁴ bırakılır.⁵⁵ İsraililerin görevleri Midraş Gen. 15/2-5'den rivayet edilen ifadelerde; Tanrı'nın yollarını takip etmeleri, O'nun adını kutsallaştırarak dünyanın her tarafında O'nun krallığını kurmaları, Tanrı'yı severek bütün dünyaya sevdirmeleri ve bütün dünyayı Tanrı'nın ışığında yürütmeleri şeklinde özetlenmiştir.⁵⁶

Rabbi Menachem Schneerson Yahudilerin bir amaç için yaratıldığını ifade ederken şunları söylemektedir: “Bir Yahudi başka bir amacın gerçekleşmesi için yaratılmamıştır, bilakis onun kendisi amaçtır, çünkü kâinattaki tüm varlıklar, sadece

---

⁴⁶ Amos 3/2

⁴⁷ Salime Leyla Gürkan, (2008) *Yahudilik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul, s. 90.

⁴⁸ Demirci, *a.g.e.* s. 21.

⁴⁹ İşıya 49/6

⁵⁰ Besalel, *a.g.e.* III/571

⁵¹ Tekvin 18/19

⁵² Nehemya 9/7

⁵³ Yeşu 24/22

⁵⁴ Mezmurlar 105/45

⁵⁵ Hamza Üzüm, (1994) *Tevrat ve Talmud'a Göre Yahudi Olmayanların Statüsü*, Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, s. 46.

⁵⁶ Yavuz, *a.g.e.* s. 58.

ve sadece Yahudilere hizmet etmek için yaratılmışlardır. Tevrat'ın birinci bölümünde “Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeri yarattı” ifadesinin anlamı; gökler ve yer “Başlangıç” olarak isimlendirilen Yahudiler için yaratılmıştır. Bunun içine her şey girer; tüm gelişmeler, tüm buluşlar, yaratıklar, gökler ve yer önemli olan şey Yahudilerdir.”⁵⁷

Seçilmişliğin mahiyeti Yahudi tarihi boyunca farklı şekillerde anlaşılıp yorumlansa da doktrinin kendisi merkezi konumunu her devirde korumuştur. Seçilmişlik inancını problemlili kılan nokta ise seçilmişlik fikrinin tüm sorumluluk duygusuna rağmen ister istemez üstünlük iddiasına kapı aralaması, hatta bu iddiayı barındırmasıdır.⁵⁸

Tanrı'nın İsrail oğullarını niçin seçtiği konusu ise tam olarak açık değildir. Keyfi olduğunu savunanlar olmakla birlikte⁵⁹ Tevrat'ta⁶⁰ Tanrı'nın İbrani atalarına verdiği söz ve onlara yönelik sevgisi seçilmişliğin sebebi olarak gösterilmekte⁶¹ ve İsrail oğulları üstünlük duygusuna kapılmamaları yönünde uyarılmaktadır: “*Rabbin sizi sevmesinin ve seçmesinin nedeni öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız. Rab size sevgisini göstermek ve atalarınıza ant içerek verdiği sözü yerine getirmek için güçlü eliyle sizi Mısır'dan çıkardı; köle olduğunuz ülkeden, Mısır Firavunu'nun elinden sizi kurtardı.*”⁶² Rabbi Yohanan ise İsrail oğullarının aslında Tanrı tarafından seçilmediğini; seçimi İsrail oğullarının yaptığını savunur. İsrail oğullarının seçilmiş halk olarak tanımlanmasının bir başka nedeni de o dönemde tek Tanrı'ya iman edenlerin yalnızca İsrail oğulları olmasıdır.⁶³

Rabbani kaynaklarda ise seçilmişliğin sebebi olarak Tanrı'nın İbrani atalarına ve İsrail'e yönelik karşılıksız sevgisinin yanı sıra⁶⁴ İsrail oğullarının alçak gönüllü ve yumuşak huylu olması gibi karakteristik özellikleri, Tevrat'ı sadece onların kabul etmeleri veya Tanrı'nın onlara olan mutlak sevgisi gösterilmiştir.⁶⁵ İsrail'e yönelik meziyetlerin en başında diğer milletlere de teklif edilmesine rağmen, bütün insanlık

---

⁵⁷ Hikmet Erdoğan, (2004) *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ. Kültür Sanat Yay. İstanbul, s. 11.

⁵⁸ Gürkan, *a.g.e.* s. 91.

⁵⁹ Demirci, *a.g.e.* s. 30.

⁶⁰ Tekvin 9/13, Çıkış 6/3–4, 8, Tesniye 4/37, 7/8

⁶¹ Hullin 89a

⁶² Tesniye 7/8, Bkz: Tesniye 4/37, Çıkış 19/5

⁶³ Avoda Zara 2b

⁶⁴ Gürkan, *a.g.e.* s. 89.

⁶⁵ Altınel, *a.g.e.* s. 22.

içerisinde Tevrat'ı sadece onların kabul etmesi gelmektedir.⁶⁶ Haham Yohanan Tanrı'nın Tora'yı her ulusa ve her dilde sunduğunu İsrail hariç kimsenin onu kabul etmediğini söyler.⁶⁷

İsrail oğullarının seçilmesi Mısır'dan çıkışları ile irtibatlandırılır. Tanrı'nın çıkıştan önce Musa Peygambere vahyetmesi, bu sürecin bir başlangıcıdır.⁶⁸ Geleceğe yönelik bu vaat Çıkış ile hayata geçmekte, Sina dağında ise pekişmiş bulunmaktadır.⁶⁹

Yahudiler Tanrı'nın kendileriyle ahit yapıp diğerlerinin arasından seçilmeleri nedeniyle Tanrı'ya şükreder ve şu duayı okurlar. *“Sana imanı olmayan insanlar arasından ve onların yaşayış tarzlarından bizi ayırdığından; Dünyanın hâkimi, Dünyayı yaratan Tanrımız! Sana minnettarız ve seni övmek vazifemizdir.”*⁷⁰

1. 2. 1. Yapılan Ahitler ve Kapsamları

1. 2. 1. 1. İbrahim ve Züriyeti ile Yapılan Ahit

Yahudilik söz konusu olduğunda en önemli noktalardan biri, Yahudilerin “ortak bir tarih” anlayışına sahip olmalarıdır. Bu ortak tarihin önemli bir unsuru da kendilerine tarih içerisinde İbrani, İsrail ve Yahudi -hatta bunlara Türkiye coğrafyasında Musevi de eklenebilir- denen insanlar ile Tanrı'nın yapmış olduğu “sözleşme”dir (İng. *covenant*).⁷¹ Yapılan bu sözleşmeye İbranicede “kesmek” veya “ahit yemeği” anlamına gelen “berith” kelimesi karşılık gelmektedir. Berith kavramının Yahudilik'te daha çok dini bir terim olarak kullanılırken Tanrı ve İsrail oğulları arasında yapılan ahdi de içinde barındırdığı ifade edilir.⁷²

Tanah'ta Hz. İbrahim “seçim” ve “anlaşma” temalarıyla öne çıkarılmaktadır. Nübüvvetin İbrahim'le başlatıldığı Tanah'ta; İbrahim bir ırkın babası olarak gösterilmekte ve Rabbin kendisiyle yaptığı anlaşmalarla “İbrahim ırkının seçilmişliği” ve bu ırka “İsrail topraklarının vaat edilişi” üzerinde önemle

⁶⁶ Gürkan, *a.g.e.*, s. 89.

⁶⁷ Avodah Zarah 2b

⁶⁸ Tesniye 6/6-7

⁶⁹ Altınel, *a.g.e.*, s. 20.

⁷⁰ Bkz: Alenu Leşabeah duası için: Ahmet Özen, (2001) *Yahudilikte İbadet*, Ay Işığı Kitapları, İstanbul, s. 156; Besalel, *a.g.e.* III/814-820,

⁷¹ Muhsin Akbaş, *Holocaust Problemi ve Tanrı: Teolojik ve Felsefi*, AÜİFD. Cilt XLIV (2003) Sayı 1 s. 174

⁷² Akkurt, *a.g.e.*, s. 37.

durulmaktadır.⁷³ Tanrısal çağrıya karşılık veren İbrahim, İshak ve Yakup, Yahudi tarihinin ve dininin temel taşlarını oluşturmaktadır.⁷⁴

İsrail'in seçilmiş kutsal kavim olma tecrübesinde merkezi rol oynayan ahit temasıyla bağlantılı olarak iki ayrı ahde atıf söz konusudur. Bunlardan ilki Tanrı'nın ilk İbrani atası kabul edilen İbrahim'le yaptığı ve daha sonra da İshak ve Yakup'la yenilediği ahittir.⁷⁵ İbrahim'in Tanrı ile yapmış olduğu ahit şahsi olduğundan Musa'nın bütün bir halkın adına Tanrı ile yapmış olduğu ahit kadar teferruatlı değildir. Ahdin esas mahiyeti zaten belliydi: Mutlak itaat karşılığında özel iltimaslar.⁷⁶

Daha ziyade ilahi vaat özelliği taşıyan bu ahit ile Tanrı, tek taraflı olarak İbrahim'i ve neslini kutsamak suretiyle onları bol ve bereketli kılma ve kutsal topraklara mirasçı yapma vaadinde bulunmuştur: *"Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim..."*⁷⁷ İbrahim'e zürriyetinin çok olacağı müjdesi de verilir.⁷⁸ İbrahim seksen altı yaşında iken İsmail dünyaya gelir.⁷⁹ İbrahim doksan dokuz yaşına gelince kendisine Sare'nin de bir çocuk doğuracağı müjdelendir, bütün Kenan diyarı zürriyetine ebedi mülk olarak vaat edilir.⁸⁰ Tanrı İbrahim'e sadece çocuklarının sayısını arttırma sözü vermiyor, aynı zamanda *"Bütün uluslar senin tohumun sayesinde kutsal olacaktır"*⁸¹ vaadinde de bulunuyordu.

Flavius Josephus'a göre İbrahim'e verilen söz İsrail toprağının bağışlanması değil esas olarak soyunun genişletilmesidir. Ona göre Yahudilerin dağılması bir ceza olmaktan çok, bu verilen sözün gerçekleştirilmesidir. İsrail oğulları öyle kalabalık olmuştur ki toprağına sığamamış ve bundan böyle dünyanın bir ucundan ötekine çoğalıp yerleşmeye yönelmişlerdir.⁸²

---

⁷³ Fatma Aygün, (2006) *Kitabı Mukaddes ve Kuran'ı Kerim'de Hz. İbrahim ve İnsanlığa Mesajı*, Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, s. 169.

⁷⁴ Yavuz, a.g.e. s. 23.

⁷⁵ Tekvin 17, 12/1-3, 13/14-16, Krş: Tesniye 4/31, 9/5

⁷⁶ Paul Johnson, (t.y) *Yahudi Tarihi*, Çev: Filiz Orman, Pozitif yay. İstanbul, s. 28.

⁷⁷ Tekvin 17/6-8

⁷⁸ Tekvin 15/1-6

⁷⁹ Tekvin 16

⁸⁰ Tekvin 12/1-3,6-7; 13/14-17; 15/1-21; 18/18; 21/12; 22/15-18

⁸¹ Tekvin 28/14

⁸² Attias-Benbassa, a.g.e. s. 54-55.

Tanrı'nın, çok büyük vaatlerde bulunarak İbrahim'le yaptığı ahit, şartsız bir ahittir. Tanrı, İbrahim ve soyundan kendisine kayıtsız şartsız itaat etmeleri dışında, her gün belirli ibadetleri yapmalarını veya günlük yaşamlarında O'nun koyduğu kurallara uymalarını istemez. Ancak, ahdin bir işareti olarak sekiz günlük olan her erkek çocuğun sünnet edilmesini ister.⁸³ Sünnet, ahde sadakatin bir işaretidir ve Nuh'la yapılan ahdin işareti olan gökkuşağından farklıdır.⁸⁴ Sünnet bazen Tanrı'nın Mührü, bazen Hz. İbrahim'in Mührü, bazen de Hz. İbrahim'in Ahdi olarak isimlendirilmiştir.⁸⁵ Bu, Tanrı ile ruhani bir bağlantıdır ve hiçbir şekilde silinemez. Aynı zamanda, gelecek nesilleri yaratan organın Yahudiliğinin beyanıdır.⁸⁶ Sünnet, çocuğu Tanrı'nın yaptığı ahdin bir üyesi haline getirmektedir.⁸⁷

İsrail oğullarının sünnetten sonraki ahitlerini oluşturan ikinci bir işaret ise yıkanmadır. Rabbilere göre bu ilk kez Sina dağında gerçekleştirilmiştir.⁸⁸ Rabbiler kutsallaşma ve elbiselerin yıkanmasını mikve adlı ritüel banyoda yıkanmaya eş tuttular ve dolayısı ile Ahit halkının bir üyesi olmak için bu işlemde geçilmesi gerektiğini ifade ettiler.⁸⁹

Tanrı'nın, İbrahim'i seçme sebebi, Tanah'ta tam olarak açıklanmaz.⁹⁰ İbrahim'in doğru bir kişi olduğu için veya sahip olduğu meziyetlerden dolayı seçildiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.⁹¹ Yahudi geleneğinde ilk ihtida eden kimse olarak görülür.⁹² Aynı zamanda Tanrı'nın onu keyfi olmayan bir seçimle seçtiği inancı hâkimdir. Çünkü Tanrı'nın eylemlerinde insanın istemesinin ve çalışmasının da etkileri vardır. Nitekim İbrahim'in soyundan bazı kişilerle ahdin yenilenmesi de, İbrahim'in soyunun tamamı için geçerli bir ahdin olmadığını göstermektedir.⁹³ Tanrı'nın, daha dünyaya gelmeden İshak ile ahitleşeceğini bildirmesi, İshak'ın

---

⁸³ Tekvin 17-9-14

⁸⁴ Yavuz, *a.g.e.* s. 27.

⁸⁵ Galip Atasagun, , *Yahudilikte Dini Semboller ve Kavramlar*, SÜİFD. Yıl: 2001, Sayı: 11/129.

⁸⁶ Rabi Benjamin, Blech, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, Çev. Esterya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas. Ve Yay. A.Ş. s. 228.

⁸⁷ Fuat Aydın, , (2004) *Yahudilik*, İnsan yay. s. 131.

⁸⁸ Çıkış 19/10

⁸⁹ Yevamot, 46b

⁹⁰ Reuven Firestone, (2004) *Yahudiliği Anlamak: İbrahim'in/Avraam'ın Çocukları*, Çev. Çağlayan Erendağ- Levent Kartal, Gözlem Gaz. Bas. ve Yay. A.Ş. İstanbul, s. 24

⁹¹ Johnson, *a.g.e.* s. 29.

⁹² Hagiga 3a, Yoma 28b.

⁹³ Yavuz, *a.g.e.* s. 24.

seçiminin de sebepsiz olduğunu göstermektedir. Tanrı, İshak'a vaatlerde bulunduktan sonra, “Çünkü İbrahim sözümü dinledi ve tembihimi, emirlerimi, kanunlarımı ve şeriatlarımı tuttu”⁹⁴ diyerek bu ahdin yapılış sebebine vurgu yapmaktadır. Yani Tanrı İshak'ı, babası İbrahim'le yaptığı ahit ve onun itaati sebebiyle seçmiştir.⁹⁵

Kitabı mukaddes⁹⁶ ve Rabbani kaynaklar⁹⁷ Hz. İsmail'i devre dışı bırakarak vaadin Hz. İshak ve onun zürriyetine ait olduğunu belirtmektedir. Bunun nedeni olarak babasına varis olması, kurban edilmek istenmesi ve tam bir teslimiyetle karşılık vermesi gibi birtakım üstün meziyetler tavsif edilmektedir.⁹⁸ Tanah ahdin Hz. İsmail ile yapılmaması noktasında herhangi bir bilgi vermez. Rabbi Hiyya ise İsmail ve soyunun bu topraklarda ancak boş olduğu zaman bulunabileceğini ve İsrail oğullarının bu topraklara girmelerine engel olacaklarını nihayetinde ise İsrail oğullarının bu topraklara hâkim olacağını bildirir.⁹⁹

Tevrat'a göre Hz. İshak'ın Yakup ve Esav adında iki oğlu olmuştur. Tevrat'ın bir pasajında Esav'ın kendi ilk oğulluk hakkını Yakub'a verdiği¹⁰⁰ diğer bir pasajında ise Esav ile Yakup arasında bereket duası alma noktasında bir çatışma yaşandığı ve devamında da Yakub'un duaya mazhar olduğu belirtilir.¹⁰¹ Esav'ın kavim dışından biriyle evlenmesi pek hoş karşılanmamış ve her şeyini alıp başka bir toprağa göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁰² Böylelikle toprağın dışında ama kavminden bir kadınla evlenen Yakup toprağa varis olurken, kavmin dışında ama aynı topraktan olan kadınlarla evlenen Esav mirastan mahrum kalmıştır.¹⁰³

Görüldüğü gibi İbrahim ve zürriyetinin bir kısmıyla ahit ilişkisine girilmiş ve bu da şartsız bir sözleşmeyi içermiştir. Bu seçimin genel olarak sebepsiz olduğu bildirilmiş ve karşılığında vaat edilen bir toprak verilmiştir. Bir bakıma İbrahim zürriyetinin bir

---

⁹⁴ Tekvin 26/5

⁹⁵ Yavuz, *a.g.e.* s. 30.

⁹⁶ Tekvin 17/9-21, 21/12, 18

⁹⁷ Shabbat 146a, Sanhedrin 104a.

⁹⁸ Ömer Faruk Harman (2000) “İshak” *DİA*. XXII, 520.

⁹⁹ Baki Adam, (8–9 Kasım 1996) *Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı*, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Ankara, s.351

¹⁰⁰ Tekvin 25/19–28

¹⁰¹ Tekvin 27/1, 28/5

¹⁰² Tekvin 36/1–6

¹⁰³ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 25.

kısmı tasfiye edilmiş İshak ve Yakup soyu ile vaade devam edilmiştir. Bu vaat Musa ve İsrail oğullarıyla da tekrardan yenilenmiştir.

1. 2. 1. 2. İsrail Oğulları ile Sina Dağında Yapılan Ahit

İkinci ahit Musa peygamber önderliğinde Mısır'dan kurtarıldıktan sonra Sina dağı eteklerinde İsrail oğulları ile yapılan ahittir.¹⁰⁴ İbrahim'le yapılan ahidin bir nevi ikinci aşamasını oluşturan ve daha ziyade sözleşme özelliğine sahip olan bu ahitte, ilkinden farklı olarak Tanrı'nın ve İsrail oğullarının karşılıklı uyması gereken husus ve kurallar sıralanmaktadır.¹⁰⁵ Vaat ve itaat, mükâfat ve ceza unsurlarının yan yana yer aldığı ve çölde iki kez yinelenen bu ikinci ahitle İsrail oğulları yalnızca İsrail Tanrısını sevip O'na itaat etmek ve Tevrat emirlerine uymakla yükümlü kılınırken; itaat durumunda İsrail'in tüm milletlerden üstün tutulması; bolluk, bereket ve zaferin onlara tahsisi,¹⁰⁶ itaatsizlik durumunda ise tamamen helak edilmemekle birlikte kutsal toprakları kaybetmeleri ve diğer milletlerin elinde eza çekmeye mahkûm bırakılmaları söz konusu olmaktadır.¹⁰⁷

Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin dinsel bir işareti olan bu ahit diğer ahitlerden farklıdır. Çünkü bu ahidin başlangıç kararını Tanrı kendisi vermiştir.¹⁰⁸ Bu bir Tanrı-İnsan ittifakıdır.¹⁰⁹ Üç milyon insan¹¹⁰ her erkek, kadın ve çocuk Tanrı'nın On emri söyleyen sesini duymuştur.¹¹¹ Bu ahit İsrail oğullarının tümüne tasdik ettirilmiş¹¹² ve Musa da İsrail oğullarının Tanrı'ya mukaddes bir kavim olarak seçildiğini¹¹³ bildirmiştir.¹¹⁴ Kısaca Musa aracılığıyla İsrail oğulları peygamberane özelliklere bürünmüşlerdir.¹¹⁵

¹⁰⁴ Çıkış 19/5–6, Tesniye 11/26–28, 26/16–19, 28/12–13, Levililer 26/3–33

¹⁰⁵ Tesniye 26/16–17

¹⁰⁶ Tesniye 7/12–13, 26/18–19, 28/1–14

¹⁰⁷ Tesniye 28/1–2, 15, 8/19–20; Krş: Amos 3/2, İşaya 45/17, 51/7–8, 54/10, Yeremya 31/36

¹⁰⁸ Akkurt, *a.g.e.* s. 38

¹⁰⁹ Johnson, *a.g.e.* s. 49.

¹¹⁰ Çıkış 12/37

¹¹¹ Çıkış 1/17

¹¹² Çıkış 19/5–6

¹¹³ Tesniye 14/2

¹¹⁴ Besalel, *a.g.e.* III/572

¹¹⁵ Öztürk, *a.g.e.* s. 106.

Bu anlaşmanın işareti ise Sebt günüdür.¹¹⁶ Sebt gününün mübarek bir gün olduğu, onu bozanın ölümlerle cezalandırılacağı ve o gün iş yapanların İsrail kavminden çıkarılacağı net bir şekilde bildirilir.¹¹⁷ Böylece Sebt, ebedî ahdin ebedî işareti¹¹⁸ olarak yerine getirilmesi zorunlu bir ritüel haline gelir. Sina ahdinin sembollerinden biri de Ahit Sandığıdır.¹¹⁹ İçine ahit şartlarının yazıldığı tabletlerin koyulduğu bu sandık, Sina ahdinin bir anısı ve Tanrı'nın İsrail'de bulunduğu bir işarettir.¹²⁰

Bir bütün olarak, İsraililerle özel bir ilişki kuran Tanrı, orada kendini yalnızca “İbrahim’in, İshak’ın ve Yakub’un Tanrısı” olarak değil, daha genel bir şekilde “İsrail’in Tanrısı” olarak tanımlar. Bu ahitle, İsraililerin seçilmişliği de netleşir.¹²¹ Bu doğrultuda İsrail, “Seçilmiş halk” olmaktan daha ziyade Tanrı'nın adıyla kutsanmış özel bir halk olarak sunulur.¹²² Rabbani düşünceye göre ise İsrail kutsaldır¹²³ ve milletlerin en cesur ve atılganıdır.¹²⁴ Tevrat onların yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Diğer milletler Tevrat’ı kabul etmeye layık yaratılmamıştır.¹²⁵

Tanrı ile İsrail arasındaki bu özel bağı ifade etmek için çeşitli metaforlar kullanılmıştır. Tanrı-has kavim, kral-tebaa, efendi-köle, çoban-sürü, baba-oğul, anne-çocuk, koca-karı veya damat-gelin bunlardandır.¹²⁶ Bunlar içinde özellikle ilişkinin organik ve duygusal boyutuna, diğer bir ifadeyle sürekliliğini vurgulayan baba-oğul

---

¹¹⁶ Çıkış 31/13–17, Hezekiel 20/12

¹¹⁷ Çıkış 31/14–15.

¹¹⁸ Çıkış, 31/16–17.

¹¹⁹ İbrance’de Aron ha-Kodeş denilen bu sandık, Eski Ahitte Ahid sandığı, Şahadet sandığı ve Tanrı'nın sandığı gibi muhtelif isimlerle anılmakta, Kuran’da da Tabut diye geçmektedir. Sandık Yahudiler arasında çok büyük bir öneme sahiptir. Zira ona yaklaşmak yasaktı ve ölümlerle sonuçlanıyordu. İsrail oğulları Tanrı'nın kendileriyle olan beraberliğinin bir nişanesi olarak kabul ettikleri sandığı devamlı surette yanlarında taşımışlar, sıkıntılı anlarında ondan medet ummuşlardır. Musa peygamberin üzerine 10 emri yazdığı iki levhayı barındırması ve Yahve'nin Musa ile burada görüşüp sohbet etmesi Ahid sandığını Yahudiler için önemli kılmaktadır. Bkz: Abdurrahman Küçük, (1988), “Ahid Sandığı”, *DİA* Ankara 1/535, G.T. Bettany, (2005) *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, Çev: Ahmet Aydoğan, Say. Yay. İstanbul, s. 614.

¹²⁰ Çıkış, 25/10–22; Sayılar, 10/33–36.

¹²¹ Yavuz, *a.g.e.* s. 36.

¹²² *a.g.e.* s. 54

¹²³ Shabbath, 86a.

¹²⁴ Beytza, 25b.

¹²⁵ Baki Adam, (2001) *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar yay. İstanbul, s. 77.

¹²⁶ Levililer 25/55; Tesniye 1/31, 14/1, 32/6; İşaya 43/15, 49/15, 54/5–6, 62/5; Hoşea 11/1; Mezmurlar 23/1–3, 123/2

ve anne-çocuk metaforu özellikle seçilmişlik fikrinin en fazla işlendiği Tesniye¹²⁷ kitabında öne çıkmaktadır.¹²⁸

Araştırmacı Arthur Hertzberg yapılan bu ahit ile alakalı olarak bu metaforlara dikkat çekmekte ve şunları söylemektedir: “Sina’da Allah, Musa’ya ve İsrail oğullarına tecelli ettiğinde, Allah’la İsrail oğulları arasındaki evlenme tamam olmuş ve aralarında nikâh akdi yazılmıştır. Gökler ve yer bu antlaşmaya şahittir.”¹²⁹

Tevrat’a göre Tanrı İsrail oğullarını herhangi bir üstünlük ve meziyetten dolayı değil¹³⁰ atalarına verdiği sözü¹³¹ yerine getirmek için seçmiştir. Özellikle Haggadacı Rabbiler İsrail’in Tanah’ı kabul etmesi sebebiyle seçildiği fikrinde ısrar etmişlerdir. Tanah’ta yer alan “Rab Sina’dan geldi Ve onlara Seirden doğdu, Paran dağından parladı”¹³² ve “Allah Temandan ve Kudüs Paran dağından geldi”¹³³ anlamındaki cümleleri Tanrı’nın Tanah’ı bütün dünyaya sunduğu, fakat onların kabul etmedikleri ve yalnızca İsraililerin kabul ettiği şeklinde yorumlamışlardır.¹³⁴

Rabbiler İsrail’in seçilmişliğini Tanah’ın kabulüne bağlamakla birlikte, kabulün nasıl gerçekleştiği konusunda farklı fikirler ortaya koymuşlardır.¹³⁵ İsraililerin Tanah’ın içeriğini bile bilmeden kabul ettiğini ifade edenlerin yanında Tanah’ı kabul ederken zorluk çıkarttıklarını söyleyenler de vardır. Rab Dimi ben Hasa’dan bildirilen Tanrı’nın bir dağı kapak gibi kaldırarak; “Tanah’ı kabul ederseniz ne âlâ, yoksa burası size mezar olacak” şeklindeki rivayeti İsraililerin Tanah’ı kabul etmekte zorlandıkları düşüncesini desteklemektedir.¹³⁶

Rabbi yorumlarında İsrail’in seçilmişliğinin sebepleri arasında atalarının erdemleri sebebiyle İsraililerin seçildiği görüşüne de yer verilmektedir. Bu düşünceye göre, dünyanın yaratılması, İsraililerin seçilmesi aslında ataların özellikle de Yakub’un hatırına gerçekleşmiştir. Rabbiler, İbrahim’in seçimine evrenselci bir mesaj

¹²⁷ Tesniye 1/31, 8/5 14/1 32/5–7

¹²⁸ Gürkan, a.g.e. s. 87.

¹²⁹ Ed. Arthur Hertzberg, *Judaism*, New York 1962, s. 119.

¹³⁰ Tesniye 7/6–8.

¹³¹ Bkz. Tesniye 4/37; 10/15.

¹³² Tesniye 33/2.

¹³³ Habakkuk 3/3.

¹³⁴ Avodah Zarah, 2b.

¹³⁵ Shabbath, 88a; Avodah Zarah, 2b, 5a.

¹³⁶ Adam, a.g.e s. 78.

yüklerken, Yakub'un seçimine özel olma niteliklerini koymuşlardır. Çünkü lanetli nesiller olan Esav ve İsmail soylarını başlatan İbrahim ve İshak peygamberlerden farklı olarak Yakup, kusurlu soylar başlatmamıştır ve gelecek dünyada utanç da çekmeyecektir. Rabbilere göre, İbrahim ve İshak'ın gerçek varisleri Yakup soyu üzerinden devam etmiş, Tanrı katında "mükemmel" ve "ölümsüz" sayılmışlardır.¹³⁷

Atalarla yapılan ahit ve Sina ahdi, İsraililerin seçilmişlik süreçlerinin en önemli belgeleridir. Ancak bu ahitler birbirlerinden farklı içeriğe sahiptirler. Atalar Ahdi, kişisel ve özeldir. Tanrı'nın İbrahim'i ve soyunu seçerek, Kenan toprağını mülk olarak verme ve zürriyetlerini çoğaltma sözünü verdiği, kayıtsız şartsız bir "vaat" niteliğindedir. Sina Ahdi ise, Tanrı ve İsraililerden karşılıklı olarak yükümlülüklerini yerine getirmelerini isteyen bir "ahit"tir.¹³⁸ İsrail oğullarının seçilmesi hem Atalarla hem de kendileriyle yapılan bu ahitler bağlamında ele alınmaktadır. Yapılan bu sözleşmeler Yahudiler için geçerliliğini devam ettirmekte ve merkezi nokta olmayı da hala sürdürmektedir.

1. 3. Yahudi Kaynakları'nda Arz-ı Mev'ud

1. 3. 1. Toprağın Seçilmişliği ve Kutsallığı

İsrail toprağı Yahudilerin doğduğu yerdir. Her türlü kimlik ve kişilikleri bu topraklarda oluşmuş, beraber bu topraklarda bağımsızlığa kavuşmuş ve Yahudi tarih ve kültürü de burada oluşturulmuştur. Bundan dolayı da yüzyıllardır süren bir özlemle bu topraklara geri dönmeye ve tekrardan bir devlet olmaya çalışmışlardır.

İsrail oğullarının seçilmesi ve toprağın seçimi arasında sıkı bir ilişki vardır. Kenan toprağı, Tanrı'nın onu seçmesi sebebiyle kutsal kılınmıştır. İsraililerin seçimi gibi toprağın seçimi de ebedidir. Bu topraklar, her zaman İsrail'in seçilmişliğinin bir göstergesi ve Tanrı'nın emirlerine uymada yüreklendirici bir tema olmuştur.¹³⁹ Toprak, tarihsel açıdan doğal bir yer, Tanrı ile buluşma yeri, Tanrı ile sürekli beraber

---

¹³⁷ Yavuz, *a.g.e.* s. 58.

¹³⁸ *A.g.e.* s. 36.

¹³⁹ *A.g.e.* s. 26

olunan hareketli bir yerdir. Toprak kutsaldır çünkü Tanrı onu seçmiştir ve orada yerleşmeyi ve varlığını da orada yoğunlaştırmayı istemiştir.¹⁴⁰

Tanrı günleri yaratmış ve Sebt gününü kendine ayırmıştır. Ayları yaratmış ve bayramları kendine ayırmıştır. Yılları yaratmış ve Sebt yılını kendine ayırmıştır. Sebt yıllarını yaratmış ve jübile yılını kendine ayırmıştır. Ulusları yaratmış ve İsrail'i kendine ayırmıştır. Toprakları yaratmış ve İsrail toprağını da kendine ayırmıştır.¹⁴¹

Mişna'ya göre İsrail toprağı başka ülkelerin toprağından daha kutsaldır.¹⁴² Çünkü kimi tarım ürünleri ancak oradan gelebilir. Kudüs, diğer kentlerden daha kutsaldır. Çünkü kimi kutsal besinlerin tüketilmesine yalnız orada izin verilir. Tapınak tepesi diğer yerlerden daha kutsaldır çünkü oraya giriş soğuk algınlığı olan kişilere ve ay hali gören kadınlara yasaklanmıştır. En sonda da kutsallar kutsalı gelir ki oraya ancak Baş haham o da sadece Büyük Af günü girebilir.¹⁴³

Haham Şimon bar Yohay bir konuşmasında benzer ifadeler yer verir: *“Tanrı tüm nesillere baktı ve Tora'yı almaya uygun çöl neslinden daha uygun bir nesil bulamadı; o tüm dağlara baktı ve Sina'dan daha uygun bir dağ bulamadı; tüm şehirlere baktı ve Tapınağın inşası için Kudüs'ten başka şehir bulamadı; o tüm topraklara baktı ve İsrail'e verilmek üzere İsrail ülkesinden daha uygun bir toprak bulamadı.”*¹⁴⁴ İsrail Ülkesi Tanrı'nın İsrail'e vermiş olduğu üç değerli hediyeden biridir.¹⁴⁵ İsrail'in toprağı da dünyadaki tüm topraklardan daha yüksektir ve Tapınağı da dünyanın en yüksek yeridir.¹⁴⁶

Filistin, dünyanın merkezi, Kudüs, Filistin'in merkezi, Mabet, Kudüs'ün merkezidir. Kodeş Akodeşim'de de (Mabedin en kutsal yeri) dünyanın temeli olan bir taş vardır.¹⁴⁷ Yeşeya'da da bir temel taştan bahsedilir: *“Fark edin, Siyon'un temelinde bir taş koydum, temel olarak denenmiş bir taş, değerli bir köşe taşı...”*¹⁴⁸ Bu Kutsal taşla

---

¹⁴⁰ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 78.

¹⁴¹ Johnson, *a.g.e.* s. 30

¹⁴² Kelim 1/2

¹⁴³ Kelim 1/6–9

¹⁴⁴ Firestone, *a.g.e.* s. 130.

¹⁴⁵ Berachoth 5a

¹⁴⁶ Kiddushin 69a

¹⁴⁷ Yoma 5/2

¹⁴⁸ Yeşeya 28/16.

ilgili çeşitli inanışlar vardır: Dünyanın ortasında bulunduğu, Hz. Nuh'un gemisinin tufandan sonra onun üstüne oturduğu, Hz. İbrahim'in üzerinde kurban kestiği ve Hz. Davut'un tövbe ettiği gibi. Kitab-ı Mukaddes'te ise Süleyman Mabedinin tamamının veya yalnız kurban sunulan mezbahının temelini oluşturduğu kabul edilir.¹⁴⁹

Kimi geleneklere göre Âdem'in başı bu topraklardan yaratılmıştır. Gövdesi Babil, kol ve bacakları da dünyanın başka ülkelerinden. Diğer anlatılara göre ise Tapınağın bulunduğu yerden ve dört ana yönden toprak alıp sonra da dünyanın tüm sularıyla biraz karıştırılmıştır.¹⁵⁰ Yaratıldığı yer olarak da Kutsal Toprak olan Kudüs geçmektedir.¹⁵¹

Bu topraklar uzunca bir süre Kenan ülkesidir.¹⁵² Sonra ve genel olarak topraktır. Ha-Aretz; yani aynı zamanda hem adsız hem de kusursuz olan bir topraktır. Çok daha sonrasında Samuel'in kitabında İsrail Toprağı olmuştur.¹⁵³ İbranicede ise *Eretz İsrael* (İsrail Diyarı) denilen bu bölge Tanah'ta *diyar*,¹⁵⁴ *gurbet diyarı*,¹⁵⁵ *memleket*¹⁵⁶ olarak zikredilmiştir. İkinci Mabet döneminden itibaren ise *arz-ı mev'ud* diye adlandırılmış olup Yeni Ahit'te de bu isimle geçmiştir.¹⁵⁷ Tanah'ta burası ayrıca *iyi ve geniş diyar*,¹⁵⁸ *süt ve bal akan diyar*,¹⁵⁹ *bütün memleketlerin süsü olan diyar*¹⁶⁰ diye de tavsif edilmiştir.¹⁶¹

Senelerce Yahudiler bu topraklara yaşamak ve ölmek için gelmişlerdir.¹⁶² Bu toprakların bir yabancıya satımı da yasaktır.¹⁶³ Kutsal topraklarda dört adım atma ayrıcalığına sahip olanın gelecek dünyada yer edineceği kesindir.¹⁶⁴ Rabbi bar

---

¹⁴⁹ Nebi Bozkurt, (2002) "Kubbetü's-Sahra", *DİA*, Ankara, 26/305, Suzan Alalu... vd. (1996) *Yahudilikte Kavram ve Değerler: Dinsel Bayramlar, Dinsel Kavramlar Dinsel Gerçekler* Gözlem Gazetecilik Bas. ve Yay. AŞ. s. 198.

¹⁵⁰ Sanhedrin 38a-b

¹⁵¹ Mircea Eliade, *Dinler Tarihi*, Çev: Mustafa Ünal, Serhat Kit. Konya, s. 447.

¹⁵² Tekvin 11/31; Çıkış 6/4

¹⁵³ II. Samuel 7; 13/15-16.

¹⁵⁴ Tesniye 26/15; İşıya 57/13

¹⁵⁵ Tekvin 17/8

¹⁵⁶ Tekvin 26/2-3

¹⁵⁷ İbranilere Mektup 11/9

¹⁵⁸ Çıkış 3/8

¹⁵⁹ Levililer 20/24; Tesniye 11/9; Yeremya 11/5, 32/22; Hezekiel 20/6,15

¹⁶⁰ Hezekiel 20/6, 15

¹⁶¹ Küçük, *a.g.md.* s. 442.

¹⁶² Besalel, *a.g.e.* I/158.

¹⁶³ Avodah Zarah 1:8

¹⁶⁴ Blech, *Nedenleri...* s. 364.

Ezekiel, Bnei Brak'a seyahat eder ve burada incir ağaçlarının altında keçiler görür. İncirlerden bal, keçilerden süt damlamakta ve bunlar toprakta birbirine karışmaktadır. Ezekiel haykırır: Süt ve balın aktığı ülke derken kastedilen demek budur!¹⁶⁵

Rabbiler İsrail toprağının kişiyi bilge yaptığını dile getirirler.¹⁶⁶ İsrail topraklarında yaşamak bir ibadet olarak görülmüştür.¹⁶⁷ Kutsal toprakta yerleşmeyi arzu eden bir kocanın karısını oraya gitmeye zorlamaya ve eğer karşı koyarsa, tazminat ödemeksizin boşama hakkı vardır.¹⁶⁸ İsrail toprağının dışında yaşayan, Tanrısı olmayan biri, hatta putlara tapan biri gibidir.¹⁶⁹ İsrail'de putperest bir çoğunluğun arasında yaşamak, İsrail dışında, Yahudi bir çoğunluğun arasında yaşamaktan iyidir.¹⁷⁰ Bu topraklardan başka bir yerde de devlet kurmaları kesinlikle yasaktır.¹⁷¹ Kudüs'ü görmeyen bir kişinin güzel bir şehrin nasıl olduğunu asla bilemeyeceği bildirilir.¹⁷² Kudüs o kadar genişletilecek ve öyle güzelleştirilecek ki bütün dünya onun çekiciliği ve güzelliği için şükredecektir.¹⁷³

İsrail'de yaşamak kadar gömülme de ilahi bir emirdir.¹⁷⁴ Bunun temeline baktığımızda Yakup¹⁷⁵ ve Yusuf'un¹⁷⁶ Filistin topraklarına defnedilmeyi vasiyet ettiğini görürüz. Kudüs tekrardan kurulduğunda mabedin bulunduğu yere yakın olmak, zaman kazanmak ve sıkıntıyı azaltmak için Zeytin dağına gömülme arzusu vardır.¹⁷⁷ Bundan dolayı bazı Yahudiler arasında Filistin'e gömülme bir gelenektir.¹⁷⁸

Bu toprakların seçimi ve kutsallığı Süleyman mabedinin yapımını ve Sanhedrin Kurumunun oluşturulması neticesini doğurmuştur. Bu yapıların oluşturulmasıyla

---

¹⁶⁵ Kethuboth 111b.

¹⁶⁶ Bava Batra 158b

¹⁶⁷ Kethuboth 110b

¹⁶⁸ Kethuboth 110a

¹⁶⁹ Kethuboth 110b

¹⁷⁰ Blech, *Yahudi...* s. 56.

¹⁷¹ Gündüz, *a.g.e.* s.230.

¹⁷² Sukkot 51b

¹⁷³ Pesahim, 50a.

¹⁷⁴ Blech, *Nedenleri...* s.364.

¹⁷⁵ Tekvin 49/29-30

¹⁷⁶ Tekvin 50/25

¹⁷⁷ Ömer Faruk Harman " Kudüs" *DİA.* 26/326.

¹⁷⁸ Ertuğrul Bayramoğlu, (2006) *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar yay. İstanbul, s. 17.

topraklar merkezi bir yapı arz etmiş ve merkezi otoritenin karar mekanizmasının olduğu bir toprak haline gelmiştir.

1. 3. 2. Otoritenin Merkezi Olması

Tanah'ta ve Rabhani kaynaklarda vaat edilen toprakların her türlü şeyin merkezi olduğu belirtilir. Dünya Kudüs'ten başlayarak yaratılmıştır.¹⁷⁹ Kudüs ve toprak hem insanlığın hem de İsrail oğullarının tarihidir.¹⁸⁰ Kudüs kelimenin tam anlamıyla ilk İsrail kentidir. Ahit sandığının surların içine taşınması burayı tüm İsrail oğullarının kutsal kentine dönüştürmüştür. Kudüs'ün Tanrı tarafından seçilmesi, halkın ve toprağın seçilmesinin bir uzantısıdır. Vaadin ve ittifakın yerine getirilmesinin bir belirtisidir.¹⁸¹ Kudüs'ün kutsallığı ebedidir. Çünkü ilahi varlık orayı kendine seçmiştir¹⁸² ve bu seçim de ebedidir.¹⁸³ Hezekiel "*Kudüs'ü ulusların ortasına yerleştiriyor ve İsrail oğullarını toprağın göbeğinde oturuyor*"¹⁸⁴ olarak sunarken hahamların yazımı olan Talmud bunu tekrardan ele alacak ve Sanhedrin'in dünyanın göbeğinde bulunduğunu belirtecektir.¹⁸⁵

Tapınak ise Yahudi'nin kendi içinde, gönlünde Tanrı'ya ayırdığı yerin anıtlamış ve somutlamış bir halidir.¹⁸⁶ Tapınak Tanrı için bir ev değil, daha çok O'nun halkı için bir mesaj niteliğindedir.¹⁸⁷ Tevrat'a göre ise mabet Yahudilerin dini, siyasi ve ekonomik olarak hürriyetlerinin bir göstergesidir.¹⁸⁸ Kral-Peygamber Süleyman, mabedi ve sarayı inşa ettirerek kavmini yıllardır içinde bulunduğu kölelik, esirlik ve aşağılık kompleksinden kurtarmıştır. Yahudiler onun zamanında kendi devletine vergi vermeye, kendi devleti için savaşmaya ve kendi tanrıları Yahve'ye ibadet etmeye, kurban kesmeye başlamışlar, mabedin yapılmasıyla da bir dini birlik oluşturmuşlardır.¹⁸⁹ Yahudilerin mabet etrafındaki birlik ve beraberliklerinden dolayı, gelecekteki varlıklarının tehlikeye düşeceğini düşünen komşu devletler, bundan sonra

¹⁷⁹ Mircea Eliade, *a.g.e.* s. 446

¹⁸⁰ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 96.

¹⁸¹ *A.g.e.* s. 44.

¹⁸² Gerizim Dağı'nı kutsal kabul eden Samiriler Kudüs'ün ve Mabedin kutsallığını kabul etmezler.

¹⁸³ *A.g.e.* s. 97

¹⁸⁴ Hezekiel 5/5; 38/12

¹⁸⁵ Sanhedrin 37a.

¹⁸⁶ Besalel, *a.g.e.* s. I/115.

¹⁸⁷ Blech, *Yahudi...* s.110.

¹⁸⁸ Ezra 4/13-16

¹⁸⁹ M. Şemseddin, Günaltay, (1947), *Yakın Şark(Filistin ve Suriye)* Ankara, TTK. 3/405

siyasetlerini Kudüs ve Mabet yönüne doğru yapmışlardır.¹⁹⁰ Tabii ki tapınağın mutlak üstünlük ve önceliği ancak Babil dönüşü sonrasında ve bambaşka bir tarihsel ve ülkesel kavram içinde kendini benimsetecektir.¹⁹¹

Bundan böyle önem toprağa değil de, bir Tapınak Kent olan Kudüs'e ve buradaki mabede geçer. Musa eskiden sahip olunan bir ülkeye dönüşü duyurmuşken, Nehemya, Tanrı'dan, adını vermek için seçmiş olduğu yere dönmekten öte bir dilekte bulunmaz.¹⁹² Tüm gözlerin çevrildiği toprak Tanrısal Ad'ın konutu, Tapınağın olduğu yerdir. Zaten kutsal metinlerin Filistin'i belirtmek için bir tek kez kullandığı kutsal toprak deyimine, çok anlamlıdır ki sürgün sonrası peygamberi Zekeriya'da, Yahuda ve Kudüs ile sıkı ilişkili olarak rastlıyoruz.¹⁹³

Kutsal Toprak bu çekim gücünü sadece Tapınak'tan almaz. Çünkü tapınağın içinde ve çevresinde, dikkatleri toplayan kurumlar ve etkinlikler vardır. Tapınağın kendisi de Yahudi duyarlılığının odak noktasındadır. Söyleyecek sözü olanların sesini duyurduğu sahne, önderlerin toplandığı buluşma yeri, siyasal kavgaların konusu ve sahnesi, işgal gücüne karşı başkaldırı ateşinin tutuşturulduğu ocaktır.

Kudüs aynı zamanda kararları sürgünde bulunan yahudilerin tamamına bildirilen yüksek adalet divanı Sanhedrin'in de toplandığı yerdir. Dinsel takvim orada belirlenir, yeni ayın görüldüğü orada ilan edilir ve yılın ek ayının araya sokulmasına orada karar verilir. Kudüs hacıların zaman zaman Tora'yı incelemek için uzun süre kaldıkları okulları da barındırır. Burası tapınağın bulunduğu yer olduğu kadar otoritenin de merkezidir. Yasa'nın ışıklarını saçacağı bir merkezdir.¹⁹⁴

1. 3. 3. Uygulamaların Sadece Bu Topraklarda Yapılabilir Olması

Yahudilik açısından bu topraklar sadece vaat edilen bir toprak değildir. Bu topraklar Yahudiler için çok büyük bir ehemmiyete sahiptir. Yahudiliğin en temel kurum kuralları bu topraklara göre şekillenmiştir. Bu topraklar Tanrı'nın seçip belirlemesiyle kutsal kılınmış ve her türlü uygulama da bu topraklarda icra edilir olmuştur. Öyle ki

¹⁹⁰ Mustafa Ünal, (1991) *Süleyman Mabedinin Tahribi ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi*. Erciyes Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). s. 114–115.

¹⁹¹ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 45.

¹⁹² Tesniye 30/5, Nehemya 1/9.

¹⁹³ Zekerya 2/16

¹⁹⁴ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 65–66.

Yahudilik bu topraklar dışında tam olarak yaşanamaz. Onun için sürekli olarak bu toprakların özlemiyle yaşanmış ve bu özlem de her türlü uygulamaya yansımıştır.

Kutsal topraktan ayrılan bir Musevi yabancı bir kucağa sığınmak için ana kucağını terk eden birine benzer. Kendi ekmeğini üretmediği için başkalarının kaldırdığı ürünü satın almak üzere pazara gitmek zorunda kalan da anası ölmüş, sütninelerin eline bırakılmış ve karnı asla doymayan bir çocuğa benzer.¹⁹⁵ Rabbi Şemuel Eliazer de benzer ifadeleri kullanır ve Yahudi halkının ülkesinde yaşamadığı sürece toprağın ürün vermeyeceğini dile getirir.¹⁹⁶

Talmud vatansız bir ulusun ulus olmayacağını, aynı şekilde toprağı olmayanın da insan olamayacağını söyler.¹⁹⁷ Toprak ise Yasa'nın her türlü uygulamasının ödülüdür. Tarımsal yaşamla doğrudan bağlantısı bulunmayan bölümlerde buna dâhildir. Toprak belki de yasanın yerine getirilebilmesi için bir araçtır. Musa bunca acıyı Kenan'a giremediği için mi çekmiştir. Tabii ki hayır. Acı çekmesinin temel sebebi toprak ile ilgili hükümlerin uygulanma olanağına ve onuruna erişememesidir.¹⁹⁸

Mademki İsrail'in toprağı kutsaldır öyleyse onun mahsulleri, özel kurullara tabidir. Tora tarafından konmuş olan kuralların çoğu, esas olarak temiz ile pisi, kutsalla kutsal olmayanı ayırma hedefini güder.¹⁹⁹ Tora'da ziraatla ilgili olan emirler toprağa bağlı emirler (Mistvot) kategorisine girer ve bunlar sadece İsrail topraklarında geçerlidir. Bazı zirai yasalar, İsrail toprağı dışında yaşayan Yahudiler için Rabbiler tarafından uygulattırılmıştır. Rabbiler kutsal topraklar için geçerli olan tarım yasalarını Suriye için de geçerli saymaktadır.²⁰⁰ Genelde ise söz konusu yasalar sadece İsrail toprağında uygulanabilir niteliktedir. Günümüzde fakirlere ayrılması gereken ürünle alakalı yasalar yürürlükte değildir. Ürünün Kudüs'e götürülmesi uygulaması da kaldırılmıştır. Bununla beraber, ağaçların meyvelerinin ilk dört yılı ile ilgili yasa²⁰¹ hala geçerlidir. Çünkü bu yasa, hem İsrail'in dâhilinde, hem de haricinde

---

¹⁹⁵ Moed Katan 3/1

¹⁹⁶ Rabbi Aaron Parry (2005) *Talmud Nedir?* Çev: Estreya Seval Vali. İstanbul, Gözlem Gaz. Bas. Ve Yay. AŞ. s. 292.

¹⁹⁷ Yebamoth 63a

¹⁹⁸ Sota 14a.

¹⁹⁹ Francine Kaufmann, Eisenbergl Josy, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik" Çev: Mehmet Aydın, AÜİFD. 1987, XXIX/273

²⁰⁰ Hala 4/7-8

²⁰¹ Levililer 19/23-25

geçerlidir.²⁰² Rabbiler II. Mabedin yıkımıyla Jübile senesi uygulamasının da artık mecbur kılınamayacağını belirtmişlerdir.²⁰³ Bütün bu yasalarla toprağın asıl sahibinin Tanrı olduğunun gösterilmesinin amaçlandığını düşünebilir.²⁰⁴

Tanrı'ya doğru yapılan ve kutsal bir yolculuk kabul edilen haccın merkezi de mabetti. Ayakta olduğu dönemde, yılda üç kez onu ziyaret etmek ve kurban takdim etmek zorunlu idi.²⁰⁵ II. Mabet döneminde hac ziyaretine iştirak edenlerin sayısı hakkında tarihçi Josephus bir fikir vermektedir. M.S. 66'da 256.500 koyun kurban edilmişti ve her koyun birkaç kişi tarafından yenmişti.²⁰⁶ Mabedin yıkılmasıyla kurban uygulaması bitmiş ancak kutsal kabul edilen yerlerin ziyaret edilmesine devam edilmiştir. Bu yerler arasında özellikle, Kudüs ve çevresindeki mekânlar, Talmud ve Kabala'da adı geçen ve çoğunluğu Celile'de bulunan yerlerle sürgünde ki Yahudi bilgelerine ve azizlerine adanan İsrail'in farklı bölgelerinde bulunan mekânlar zikredilebilir.²⁰⁷ Gedalya'nın öldürülüşünün ikinci gününde farklı bölgelerden seksen kişinin mabede bazı takdimlerde bulunması sürgün sonrasında da hac ziyaretlerinin devam ettiğinin bir göstergesidir.²⁰⁸ Artık ziyaretler yıkıntıların önünde ağlamak için yapıyordu. Mabedin yıkıntılarını gören Yahudi'nin yas tutarken elbiselerini yırtması gerekiyordu.²⁰⁹

Bu topraklar dışında uygulanamayan bir başka ritüel de kurbandır. Biri sabahleyin, biri de akşamleyin takdim edilirdi. Kurbanlarla beraber uzun törenler ve kâhinlerin yönettikleri ritüeller icra edilirdi. Ayriyeten takdim edilen özel kurbanlar da vardı. Cumartesi ve Bayram günleri, her zamankine ilaveten birçok kurban daha takdim edilir, daha büyük törenler yapılırdı. Kurbanların Yahve'ye takdim edilmesi, Yahudi milleti arasında Yahve'nin varlığını göstermesi bakımından halkla arasındaki münasebetin bir delilidir. Araştırmacılar kurban takdiminin, Yahudiler nazarında bir terakkisinin olduğunu belirtir. İlk önce sihirbazlara ve falcılara sığınılır fakat kâhinler buna karşı gelirler ve tek bir sihri kuvvete dayanmaya davet ederler. O kuvvete

---

²⁰² Besalel, *a.g.e.* III/803–805

²⁰³ Arakhin, 32b

²⁰⁴ Bettany, *a.g.e.* s. 624.

²⁰⁵ Çıkış 23/17, Tesniye 16/16–17

²⁰⁶ Besalel, *a.g.e.* I/58.

²⁰⁷ Aydın, *a.g.e.* s. 119.

²⁰⁸ Yeremya 41/5.

²⁰⁹ Besalel, *a.g.e.* I/58

kurban, dua ve teberru kuvvetidir. Kâhinin eli mübarek kılınınca, yapılan kurbanların insanların günah ve hatalarına kefarete olacağına inanılırdı.²¹⁰ Kurban ibadeti, kurban sahibinin hazır bulunması ve kurbanını doğrudan Tanrı'ya adaması şartıyla kohenler tarafından yerine getirilirdi. Kanın hayatı temsil etme özelliğinden dolayı, kurbanın kanı ritüelin en kutsal ve dolayısıyla günahattan ve kirlilikten arınmayı sağlayan kefarete ettirici kısmı kabul edilirdi.²¹¹

Yahudiliği Yahudilik yapan etmenler görüldüğü gibi bu topraklar dışında icra edilmesi mümkün değildir. Tarımsal kurallar, hac faaliyetleri ve ziyaretler, kurban ve mabet ritüelleri hepsi bu topraklarda olmak zorundadır. Bugün 613 emirden birçoğu da artık geçerli değildir. Yahudiler günümüzde ancak 271 emri yerine getirebilmektedir.²¹² Mabet yıkılmış ve yerine yenisi de inşa edilememiştir. Bu kurum ve kurallara olan özlem o denli benliklerde yer etmiştir ki bunlar günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

1. 3. 4. İbadet ve Uygulamaların Günümüze Yansımaları

Mabedin yıkılması din olarak Yahudilik üzerinde ciddi değişikliklere sebep olmuştur. İsrail oğulları yalnızca dini merkezlerini değil aynı zamanda kendilerini bir arada tutan bağı da kaybetmiştir.²¹³ Yahudilerin Kudüs'ün, mabedin ve Davut krallığının ebedi olarak korunmuşluğuna²¹⁴ ve fethedilemezliğine²¹⁵ olan inançları da yıkılmıştır.²¹⁶ Yahudilik sürgün yaşam koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu bir yönden yas tutma uygulamaları ile bir başka yönden de umut beslemek ve tapınağın tekrar inşa edileceğini ummak ile yansıtılmıştır.²¹⁷ Artık tapınağın yerini cemaat almıştır. Bayramlar sadece kutsal topraklarda kutlanabildiğinden bunların hepsinin yerini tek dini gün olarak Şabat almış ve Şabat'ın günümüzde Yahudilerde gördüğümüz o çok aşırı şekli de ancak Babil'de gelişmiştir.²¹⁸

---

²¹⁰ Çelebi, *a.g.e.* s. 209–210.

²¹¹ Gürkan, *a.g.e.* s. 153.

²¹² Parry, *a.g.e.* s. 213.

²¹³ Aydın, *a.g.e.* s. 49.

²¹⁴ I. Krallar 9/5; II. Samuel 7/4–17

²¹⁵ Yeremya 7 ve 26. bablar

²¹⁶ Ali Osman Kurt, (2006) *Babil Sürgünü Sonrasında Yahudiliğin Yeniden Yapılanması*, Ankara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, s. 30.

²¹⁷ Besalel, *a.g.e.* I/113

²¹⁸ Hayrullah Örs. (2000) *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 222.

Mesih düşüncesi ise bu yeni düşüncenin omurgasını oluşturmuştur. Kudüs'te bu ümitlerin kalbi olmuş ve bütün yazılı kehanet ve istekler, Kudüs'e dönüş ifadeleri ile formüle edilmiştir. Pesah ve Mağfaret günü sonunda “*Gelecek sene Kudüs'te*” diye ilahiler okunmuştur. Sene boyunca yapılan 3 perhiz ise Kudüs'teki tarihi acıyı canlandırır.²¹⁹

Mabedin yıkılmasıyla kurban ibadeti bitmiş olsa da dinsel açıdan önemi anımsatılmaya devam edilir. Her ne kadar Yom Kipur günü baş haham artık İsrail oğullarının bağışlanması için Azizler azizine dönüşmüyorsa da, tapınak ayakta iken ne yapıyorsa aynı ayın sinagog da taklit edilerek yapılır. Böylelikle dinsel ayinin sürekliliği tarihteki kesintilere rağmen sağlanır ve ana yurttan kopuşun ötesinde bulunulan yere görece bir bağlılık getirilir.²²⁰ Günümüzde genellikle dindar Yahudiler tarafından Mabet dönemindeki kefarete kurbanı yerine icra edilen sembolik bir ifade olarak bir kümes hayvanı özel bir dua eşliğinde kişinin günahlarına kefarete kurban edilir. Eti veya değeri karşılığı para da sadaka olarak verilebilir.²²¹

Talmud, Tapınağın harabelerini gören bir kişinin elbiselerinde bir yırtık oluşturması gerektiğini belirtir. Kabalistler, Tapınağın yıkılmasına ilişkin yakınmalar içeren bir dua süreci (Tikkun Hatsat) saptamışlardır.²²² Yeryüzündeki bütün sinagogların cephesinin hep Kudüs'e bakması da buraya verilen değerlerin bir ifadesidir.²²³

Bugün ibadetlerin günde sabah, öğleden sonra ve akşam olmak üzere üç kez olması, mabette kurban takdim zamanlarının birer hatırasıdır. İbadetin 3 olarak tespitinin tarihi, M.Ö. 6. yüzyıla kadar gider. Bu ibadetlerde okunan en önemli dualar Şema ve Amida'dır. Şema duası,²²⁴ sabah ve akşam ibadetlerinde cemaatle birlikte okunur. Amida duası ise, on sekiz kutsamayı, ataların yaptıklarını, mabedin yeniden yapılmasını, Tanrı'ya şükranı ve İsrail için barışı içerir.²²⁵ Şema ilk olarak mabet ibadetinde okunmaya başlanmış ve oradan devralınmıştır. Josephus, Şema'yı

---

²¹⁹ Rahmi Ay, (1997) *Kudüs Şehri*, Yüzyüncü Yıl Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) s. 89.

²²⁰ Attias-Benbassa, *a.g.e* s. 117.

²²¹ Gürkan, *a.g.e* s.164.

²²² Besalel, *a.g.e* I/113

²²³ Ay, *a.g.e* s. 90

²²⁴ Tesniye 6/4-9; 11/13-21; Sayılar 15/37-41

²²⁵ Aydın, *a.g.e* s. 113-114.

Musa'ya bağlar ve onu ilk olarak Musa'nın okuduğunu ifade eder.²²⁶ Amida ise ilk defa büyük meclis tarafından yazılmaya başlanmıştır. Bugün var olan en eski dualardan biridir.²²⁷ Talmud akşam dualarını oluşturanın Yakup olduğunu bildirir.²²⁸

Yahudiler günde üç kez şu dua sözcüklerini tekrarlamaktadır: “*Ve gözlerimiz senin şehrin Kudüs'e merhametle geri dönüşünü görsün ve halkın İsrail'e ve dualarına lütuf göster ve Kutsal Mabedinde Kutsallar Kutsalında hizmeti yenile.*” “*Tanrı, Siyon'u seçmiştir, orasını barınacağı yer olarak istemiştir. Çünkü Tanrı, Yakup'u kendinin olmak üzere ve İsrail'i hazinesi olarak seçmiştir.*”²²⁹ Her yemeğin sonunda okunan şükran duasında da Tanrı'ya verdiği yemek için teşekkür etmekle kalmazlar, sadece fiziksel değil, ruhani doyuma da ulaşabilmeleri için Kudüs'ü Kutsal Şehir bizim günümüzde hızla yeniden inşa et diye yalvarırlar.²³⁰ Mişna'nın Tamid faslında da tapınağın bir an evvel inşa edilmesinin Tanrı'nın iradesi olması için bir dua yer alır...²³¹ Geleneksel olarak İsrail dışında Tövbe günü hariç tüm bayramlar 2 gün sürer.²³² Yahudiler ay takvimini esas aldığından yeni ayın girdiğinin bildirilmesi biraz zaman almaktaydı. Bundan dolayı Yahudiler muhtemel iki günde de bayram yaparlardı ki²³³ bu karar Yavne'de kararlaştırılmıştı.²³⁴ Artık aylar matematik hesaplarla hesaplanmasına rağmen İsrail dışında kutlamaları iki gün süresince uygulama geleneği günümüze kadar sürmüştür.²³⁵ Reformist Yahudiler ise bu uygulamayı feshedip kadim olan uygulamaya binaen bir gün olarak bayramları kutlamaya başlamışlardır.²³⁶ Talmud bu ikinci bayram günlerinin sürgünde yaşamayı seçenler için dinsel bir cezalandırma olduğunu bildirir.²³⁷

Yahudi cemaatinin öncelikle topluca ibadet etmek, halkı eğitmek veya kültürel kimliklerini korumak amacıyla toplandıkları yere sinagog adı verilmiştir.²³⁸

---

²²⁶ Özen, *a.g.e.* s.145–146.

²²⁷ *A.g.e.* s. 147.

²²⁸ Berahot, 56b

²²⁹ Mezmurlar 132/13; 135/4

²³⁰ Bkz: Birkat Amazon duası için: Besalel, *a.g.e.* I/124–125; III/833–834

²³¹ Besalel, *a.g.e.* I/113

²³² Betsah 4b.

²³³ Aydın, *a.g.e.* s. 122.

²³⁴ Parry, *a.g.e.* s. 63.

²³⁵ Firestone, *a.g.e.* s. 149, Alalu-Arditi... vd. *a.g.e.* s.193.

²³⁶ Aydın, *a.g.e.* s. 122.

²³⁷ Eruhin 3.9

²³⁸ Ahmet Güç, (2005) *Dinlerde Mabet ve İbadet*, Ensar Neşriyat, İstanbul, s. 136.

Sinagoglar sayesinde Yahudilerin her yerde yaşamalarına imkân sağlanmış²³⁹ ve Yahudilik bir çeşit taşınabilir bir kimlik haline gelmiştir.²⁴⁰ Sinagogun orijini, tartışma meselesidir. Sinagogların kökeni, Yahudi cemaatlerini temsil eden kohenlerin Kudüs Mabedi'ndeki kurban törenlerine katıldıkları iki haftalık dönem boyunca, Kudüs dışındaki cemaat temsilcilerinin bir arada ibadet etme geleneğidir.²⁴¹ Çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre Sinagoglar, Mabedin yokluğunda halkın topluca ibadeti ve eğitimi için yapılmış müesseseler olarak, Babil tutsaklığı esnasında ortaya çıkmıştır.²⁴² Filistin'den uzakta sinagogları etrafında toplanan bu cemaatlere ise Diaspora adı verilmiştir.²⁴³

Eski bir gelenek, sinagoglara bir ülke dışı statüsü bağışlamıştır. Kimilerine göre Kudüs zafer tahtına degecek kadar büyüyecek ve Şam kapılarına gelecek kadar genişleyecektir. Kudüs öyle genişletilecek ve öyle güzelleştirilecektir ki bütün dünya onun güzelliği ve çekiciliği için şükredecektir.²⁴⁴ Başkalarına göre ise diasporanın sinagogları da kıyamet günü sürgünle birlikte, Kudüs'e götürülecektir.²⁴⁵ Bu yüzden sinagogların zeminine taş döşenmez ki, sürgün toprağıyla bağları sağlamlaştırılmasın ve Sion'a doğru uçuşları engellenmesin. Prag'daki Altneuschul sinagoguna ilişkin kimi rivayetler ise daha anlamlıdır: Buna göre, Kudüs tapınağının taşlarından biri bu sinagogun temellerine katılmıştır ve Mesih geldiğinde, Sinagog Kudüs'e gideceği zaman bu taş da kendiliğinden ve doğal olarak III. Tapınak'taki yerini bulacaktır.²⁴⁶

Tapınak henüz ayakta iken yalnızca ruhban sınıfı adak adayabiliyordu ve hatta tapınağı temizleyebiliyordu. Yıkımdan sonra her ev sembolik bir tapınak, her yemek masası bir sunak ve her Yahudi, en üst din adamı halini aldı.²⁴⁷ Mabetteki sunu İsrail oğulları için bir işlev görmekteydi. Artık kişinin sofrası sunu vazifesi görmektedir.²⁴⁸ Evde bulunan sofrası Mihrap yerine geçer. Pesah'ta katı yumurta yeme geleneği

---

²³⁹ Kurt, *a.g.e.* s. 40.

²⁴⁰ Fromkin, *a.g.e.* s. 183.

²⁴¹ Bettany, *a.g.e.* s. 635.(5.dipnot)

²⁴² Hertzberg, *a.g.e.* s. 233.

²⁴³ Sarıkçıoğlu, *a.g.e.* s. 259.

²⁴⁴ Michael Higger, (2006) *Yahudi Ütopyası*, çev: Emre Erdoğan, İstanbul, Ozan yay. s. 127.

²⁴⁵ Megila, 29a.

²⁴⁶ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 122.

²⁴⁷ Firestone, *a.g.e.* s. 142.

²⁴⁸ Berahot, 55a

vardır.²⁴⁹ Pesah yemeğine başkanlık eden aile babası, birazda baş hahamın saygınlığını temsil eder. Artık kendi kalkıp gitmeyen dindar, duasını ettiği sırada gene Kutsal Kent'e doğru dönebilir.²⁵⁰ Dünyanın üzerinde durduğu üç temelden biri olan tapınak hizmeti devam ettirilemiyorsa da diğer ikisi Tevrat ve hayır işlemek hala geçerliliğini korur.²⁵¹

Evini badana eden adam Kudüs'ün anısına, duvarlardan birini badanalamaz. Bir şölen veren kimse, Kudüs'ün anısına bir iki tabağı bir kenara bırakır.²⁵² Şabatlar ve bayramlarda halla denilen ekmek kutsanır ve tapınak adaklarını andıran bir ayinle yenir. Artık bir dini lidere veya hahama ihtiyaç yoktur. Her hangi bir bilgili Yahudi yetişkin, ayini yönetebilir.²⁵³

Düğün esnasındaki gelin ve damadın mutluluğunu Mesahi beklentilerle özdeşleştirme adı altında yedi ayrı kutsama duası okunur²⁵⁴. Bugün hala yürürlükte olan bir gelenek de damadın bardak veya bir cam eşya kırmasıdır. Bu davranış en mutlu günde bile Mabedin yıkılışının acısını unutmadığını belirtmek anlamına gelmektedir.²⁵⁵ Yine bu acıdan dolayı Yahudilik, yılın bazı dönem ve günlerinde evliliği yasaklar. Pesah'tan sonraki haftalarda evlenilmez. Romalıların Kudüs'ü yerle bir ettiği ve miladi Temmuz ortaları ile Ağustos ortalarına düşen 3 hafta boyunca da öyle.²⁵⁶ Aynı acının ifadesi olarak alına küller sürülmesi âdeti de vardır.²⁵⁷ “*Bu yerde (Kudüs'te) yine kahkaha ve sevinç sesleri, damadın ve gelinin sesleri duyulacak.*” Yeremya'nın bu sözleri hala her Yahudi düğününde okunmaya devam etmektedir.²⁵⁸

Günümüzde Pesah bayramında Yahudiler, bir zamanlar gereği olarak sunulan kurbanları hatırlamak için Seder sofrasına bir kuzunun incik kemiğini koyarlar. Dindar Yahudiler ise kurban yerine her gün kutsal yazılar ve Talmud'dan bölümler

---

²⁴⁹ Michael Levin, (2006) *Yahudi Ruhaniyeti ve Mistisizmi*, Çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas ve Yay. A.Ş. s. 49.

²⁵⁰ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 67.

²⁵¹ Avot 1/2

²⁵² Bava Batra 60b

²⁵³ Firestone, *a.g.e.* s. 143.

²⁵⁴ Ketuboth 7b-8a. Bkz: Evlenme Merasimi Kutsamaları için: Besalel, *a.g.e.* III/837-839

²⁵⁵ Alalu-Arditi... vd. *a.g.e.* s. 117.

²⁵⁶ Levin, *a.g.e.* s. 64, Alalu-Arditi... vd. *a.g.e.* s. 114.

²⁵⁷ Besalel, *a.g.e.* s. 113.

²⁵⁸ Blech, *Nedenleri...* s. 119.

okur ve inceler.²⁵⁹ Son uygulama peygamber Hoşea'ya atfedilir. “*Yanına bir şeyler al ve Tanrı'ya dön; Ona şöyle de: “Bütün suçları affet ve iyi olanı kabul et. Boğalar yerine(kurbanı) dudaklarımızla ödeyeceğiz.”*²⁶⁰

Gelecek dönemde, mabette kendine özgü olarak kesilen kurbanlara ilişkin olarak rabbinik yazında yayılmış olarak bulunan üç farklı görüşle karşılaşırız: İlk görüş muhafazakâr olan görüştür ki III. Mabette de aynı uygulamaya devam edileceğini bildirir. İkinci görüşe göre şükran adakları hariç kurban adaklarının biteceği bildirilmiştir. Son görüş ise mabette kurban uygulamasının artık olmayacağını bildiren radikal bir görüştür.²⁶¹

Rahipliğin durumu ise hemen hemen kurban uygulamasına yönelik yorumlara benzemektedir: Rabbinik yazım da Rahipliğe ilişkin iki farklı eğilim kaydedilmiştir. Bir tarafta bu kurumun ana görevleri, mabetteki törensel hizmetler için sorumlu ve yetkili kişi olarak davranacak olan yüksek rahip Harun'un soyundan gelenlerin ellerine bırakılması gerektiği görüşünü buluruz. Benzer şekilde Levi sülalesi de çok ufak değişikliklerle vazifelerine kaldıkları yerden devam edebilecektir. Diğer taraftan bazı kaynaklarda ise geçmişteki rahipliğin kötü kullanımına karşı protestolar yer almakta ve bu kurumun gelecek ideal dönemde âlimlik, eğitim, ahlaki bütünlük, temizlik ve Tanrı'ya gerçek hizmetin bir örneği olarak tasvirler sunulmaktadır.²⁶²

Yahudi hukukuna göre tapınağın tekrar inşa edilmesi için çeşitli şartların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bunların arasında; Yahudilerin çoğunluğunun İsrail toprağında oturması, barış şartlarının oluşmuş olması, tapınağa karşı duyulan özlemin yahudi halkı arasında gelişmiş bir dinsel duygudan kaynaklanması zorunda oluşu, doğaüstü bir tanrısal onayın işaretinin görülmüş olması ve gerçek bir peygamberin tekrar inşa olayını emretmesi gerekmektedir. Maimonides'e göre ise III. Tapınak insan eliyle inşa edilmeyecek inşa edilmiş olduğu semadan uygun bir zamanda mucizevî bir tarzda inecektir.²⁶³

---

²⁵⁹ Parry, *a.g.e.* s. 89–90.

²⁶⁰ Hoşea 14/3

²⁶¹ Higger, *a.g.e.* s. 133–134.

²⁶² *A.g.e.* s. 137–138.

²⁶³ Besalel, *a.g.e.* I/113

Görüldüğü gibi tüm bu ilke ve uygulamalar vaat edilmiş toprak kavramının ne kadar önemli olduğunun ve benliklerde de ne denli yer ettiğinin bir göstergesidir. Kudüs'ün tahribi, Süleyman mabedinin yıkılışı ve sürgün gibi hadiseler bu toprakların kutsallığını ortadan kaldıramamış ve duyulan özlem bugünlere kadar varlığını devam ettirmiştir. Devamında bu vatana duyulan özlem Kenan diyarının kutsallaştırılması sonucunu doğurmuştur.²⁶⁴ Bu toprakların kutsallığı buralarda yaşama ve devlet kurma isteğini de perçinlemiş ve bu da her türlü uygulamaya yansıtılmıştır. Öyle ki hiçbir ibadet ve uygulama yok ki bu özlemin ve isteğin işaretlerini taşımamış olsun. Bütün bu uygulamalar eskisi ve yenisiyle gösterilmiştir. Bu düşüncenin yansımalarının ne denli güçlü ve girift olduğu anlaşılmalı ve hala da geçerliliğini koruduğu bilinsin diye.

1. 4. Yahudi Düşüncesinde Arz-ı Mev'ud

Yahudi düşüncesinin vaat edilmiş topraklara bakışı zaman içerisinde farklı görüşler arz etmiştir. Genel olarak bakıldığında bu görüşler toprakların kutsallığı ile alakalı düşünceler, toprakların merkezilik vasfı ve bu topraklara yapılacak olan göçler ile ilgili olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Toprakların kutsallığı düşüncesi değişen şartlar neticesinde farklı görüşlere kapı aralamıştır. Toprakların kutsallığından bu kutsallığın reddine kadar ilerleyen bir süreç işlemiş ve Siyonizm'le birlikte bu topraklara daha farklı bir anlam yüklenmiştir.

Toprakların merkeziliği düşüncesi ağırlıklı olarak Ortaçağ düşüncesinin bir mahsulü olan Kabala ve Zohar ekseninde işlenmiş ve çeşitli imge ve sembollerle anlatılmaya çalışılmıştır. Topraklara yapılan göç manasına gelen aliya kavramı ise dönem dönem farklı anlaşılmıştır. Bir dönem bu topraklara göçün farz olduğu bildirilirken, bir başka dönemde azınlık bir grubun orada olmasının yeterli olacağı görüşü hâkim olmuş. Diğer bir dönemde ise bu topraklara yapılan göçün Tanrı'nın gazabını o insanların üzerine çekeceği tehdidi dile getirilmiştir.

Bu topraklar Yahudi düşüncesinde hangi süreçten geçerek gelmiştir. Toprakların kutsallığına Yahudi düşüncesi nasıl bakmıştır. Bunu inceleyerek konumuza giriş yapmış olalım.

---

²⁶⁴ Nuh Gönültaş, (2008) *İslam Toplumunda Yahudiler*, İz Yay. s. 508

1. 4. 1. Toprakların Kutsallığı

Toprakları kutsal yapan, üstünde Tanrı emirlerinin uygulanması değildir; tam tersine, özünde var olan kutsallıktan ötürü emirler orada geçerli kılınmıştır. Toprakta öyle kutsal bir şey vardır ki, onu hiçbir şey değiştiremez.²⁶⁵

Bu noktada yahudi hukuku İsrail ülkesinde, üç tür toprak sahipliğini birbirinden ayırır: Babil'den dönmüş olan Yahudilerin bilfiil yerleştiği ve yararlandığı topraklar. Yeşu tarafından fetih yoluyla alınan ama dönüş sırasında yerleşilmeyen topraklar. Kitaba göre ideal sınırların içinde kalmış ve hiçbir zaman boş bırakılmamış olan topraklar. Tabi ki bu çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Kimilerine göre Yeşu tarafından fethedilen toprakların kutsallığı geçici olmuş, Babil'den dönen Yahudiler tarafından yeniden fethedilen toprakların kutsallığı ise sonsuza dek sürmüştür.²⁶⁶ Ürdün Irmağının ötesinde ve İsrail toprağına ait olan bölgelerde ayrı bir statüye sahiptir ki kimilerine göre bunlar ilk baştaki vaadin kapsamına alınmamışlardır ve bu yüzden de bunların kutsallığı, tam anlamıyla vaat edilmiş toprağınkı kadar olamamıştır.²⁶⁷

Kudüs ise ilk İsrail Kentidir: Hiçbir kabilenin değildir ve tüm kabilelerden gelme bir nüfusu barındırmaktadır. Ahit sandığının şehre taşınmış olması burayı herkes için kutsal hale getirmiştir. Kudüs'ün seçilmesi halkın ve toprağıın seçilmesinin bir uzantısı, vaadin yerine getirilmesinin ve ahdin bir başarısıdır. İsrail oğullarının toprak üzerindeki siyasal özerkliğini tam olarak dile getirmiştir.²⁶⁸

İbni Meymun'da Kudüs'ün mutlak kutsallığını vurgular. Şehrin kutsallığı ebedidir, çünkü ilahi varlık orayı kendine konut olarak seçmiştir, oradan çekilemez. Kudüs'ün seçilmesi ebedidir, tıpkı Yahudi halkının seçilmesi gibi. İsrail ile toprağı arasındaki bağ da ebedidir. Tanrı, halk ve toprağı öyle bir zincir oluştururlar ki bu zincirin tek bir halkası kırılacak olsa, bütünün sağlamlığı tehlikeye girer.²⁶⁹

---

²⁶⁵ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 98.

²⁶⁶ *A.g.e.* s. 58

²⁶⁷ *A.g.e.* s.76.

²⁶⁸ *A.g.e.* s. 44.

²⁶⁹ *A.g.e.* s. 97.

Moiz Nahmanides (1194–1270) ve kabalacı düşünceye göre Tanrı, İsrail toprağını kendisi seçmiştir, ama tüm öteki ülkeleri de, ulusların koruyucusu olan melekler arasında paylaşmıştır. Sadece kutsal toprak, melek olsun, yıldız olsun, hiçbir aracının egemenliğine verilmemiştir.²⁷⁰

Yehuda Halevi'ye göre İsrail toprakları, insanlığın kalbi konumundaki İsrail kavmi için özel olarak biçimlendirilmiş bölgeye karşılık gelmektedir. Dolayısıyla temelinde manevi-dini vurgunun yer aldığı söz konusu ayırım, aynı zamanda fiziksel olarak İsrail toprağının diğer topraklardan farklı olduğu biçiminde ortaya konmuştur.²⁷¹ Halevi'ye göre sadece Yahudiler peygamber olabilir. Kutsal topraklarda yaşayan, ahlak açısından kusursuz her Yahudi peygamberlik mertebesine erişebilir.²⁷² Onlardaki özel Tanrı vergileri olan kutsal sezgileri, İsrail ülkesinden başka yerde de yeşeremez.²⁷³

Orta çağ düşüncesinde Yahudilerin düşünüy kurmakta oldukları toprak, büyük devletlerin paylaşmadığı o topraklar değildir. Baldan ve süttten yaratılmış bir topraktır, bir mucize ve bolluk toprağıdır. Aslında bir yer olmaktan ziyade İsrail oğullarının tarihinde bir dönem ve dönüm noktası olan bir topraktır. Bir yanda Süleyman ve Davud'un o parlak dönemi, diğer tarafta gelişi beklenen Mesih ile birlikte kazanılacak olan zaferin toprağıdır.²⁷⁴

Spinoza'ya göre Tevrat'ta bahsi geçen ahit ve şeriat ve buna bağlı olarak anlatılan seçilmiş ve üstünlük inancı, İsrail oğullarının bir topluluk ve devlet oluşturabilmek için ortaya koyduğu metaforlardır. Özel bir gruba veya topluluğa diğerlerinden ahlaki veya ilmi olarak üstün kılmak Spinoza için imkan dışıdır. Ona göre Romalılar tarafından İsrail oğullarının egemenliğine son verilmesinden itibaren üstünlük ve seçilmişlik ifadesinin de reel olarak bir karşılığı yoktur.²⁷⁵ İsrail'in ve toprağının özel bir kutsallığını da inkâr eder.²⁷⁶

---

²⁷⁰ A.g.e. s. 92.

²⁷¹ Gürkan, a.g.e. s. 94.

²⁷² Attias-Benbassa, a.g.e. s. 93.

²⁷³ Roger Garaudy, (2004) *Siyonizm Dosyası*, Pınar yay. s. 65

²⁷⁴ Attias-Benbassa, a.g.e. s. 88.

²⁷⁵ Salime Leyla Gürkan,(2009) *Bir Dinler Tarihi Yorumcusu Olarak İbn. Haldun: Seçilmişlik İnancına Asabiyet Kavramıyla Bakmak*, EKEV Akademi Dergisi, Yıl 13: Sayı 39, s. 348.

²⁷⁶ Attias-Benbassa, a.g.e. s. 155.

Reform ve aydınlanmayla birlikte, Mesihçilik ilkesi reddedilmiş ve kutsal toprak ülküsü de gündemden kaldırılmıştır. Çünkü onlara göre yaşanan her yer kutsaldır. Bu bakımdan İsrail topraklarının onların nazarında pek bir önemi yoktur.²⁷⁷ Amerika'daki Yahudiler Amerika'yı Filistin olarak ilan etmişler ve Gelecek Yıl Kudüs'te ifadesinin yerine "*Tanrı Amerika'yı Kutsasın*" ifadesini koymuşlardır.²⁷⁸ 1855'te yayınlanan Pittsburg Bildirisi'nde ise İsrail'in bir ulus değil, bir dinsel cemaat olduğu ve Filistin'e dönme emeli taşımadığını, ruhun ölümsüz olduğunu vb. ilkeleri belirtmişlerdir.²⁷⁹ Heinrich Graetz ise açık seçik bunun tam tersini söylemiştir. Onun gözünde Tevrat, İsrail Ulusu ve Kutsal toprak arasında, neredeyse büyüdü denecek bir ilişki vardır ve bunlar kopmaz bir bağ ile birbirlerine bağlanmışlardır.²⁸⁰

20.yüzyıl'ın en önemli filozoflarından biri olan Martin Buber de Gandi'nin bir sorusu üzerine verdiği cevapta Yahudi imanının sadece kendi toplumu içinde kendi kanunlarıyla ve kendi toprağında yaşayabileceğini açıklıyor ve şunları da ekliyordu: "*Bizim için önemli olan bir toprak vaadi değil, fakat yerine getirilmesi sadece bir toprağa ve bu toprağın üzerinde hür bir Yahudi toplumunun varlığına bağlı ihtiyaçlardır.*"²⁸¹ Haham Elmer Berger ise ABD'de verdiği bir konferansta Siyon'un ancak Allah'ın kanunları uygulandığı zaman kutsal olacağını ve ahde bağlı kalmanın da sadece toprağa bağlı bir şey olmadığı bilakis emre itaatle yerine getirilebileceğini belirtmiştir. Devamında da ne halkın ve toprağın kutsal olduğunu ne de bunların hiçbir manevi imtiyaza sahip olmadıklarını bildirmiştir.²⁸²

1. 4. 2. Toprakların Merkeziliği

Kudüs ve tapınağın merkez oluş teması, Orta çağda ilgi çekici biçimde geçerlilik kazanmıştır.²⁸³ Kudüs üzerine fiziki ve semavi Kudüs yorumu yapılmıştır. Merkezdeki Kudüs, göklerin merkezinde olan Göksel Kudüs'le aynı hizadadır ve Ahir zamanda bütün milletler bir tek Allah'a ibadet için Sion'a çıkacaklardır.²⁸⁴

---

²⁷⁷ Gündüz, *a.g.e.* s. 247.

²⁷⁸ Aydın, *a.g.e.* s. 151–152

²⁷⁹ Besalel, *a.g.e.* II/521

²⁸⁰ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 157–158

²⁸¹ Garaudy, *Siyonizm...* s. 29

²⁸² Garaudy, *İsrail Mitler ve Terör*, s. 39

²⁸³ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 61

²⁸⁴ Ay, *a.g.e.* s. 89.

1.yy'da Rabbi Samuel, dünyanın şeklini şöyle tarif etmiştir: Dünya insan gözüne benzer. Göz akı, karaları çevreleyen okyanuslardır. Üzerinde yaşadığımız topraklar, gözün irisi, Kudüs ise gözbebeği ve gözbebeğinin içindeki görüntü ise kutsal topraklardır.²⁸⁵ Bir başka ortaçağ düşünürüne göre Tanrı dünyayı tıpkı ana rahminde gelişen bir çocuk gibi yaratmış, çocuğun göbekten beslenip büyümesi gibi, dünya da bu merkez noktadan başlayarak her yöne doğru gelişmiştir. Bu nokta veya göbek Kudüs'tür. Onun da merkezi Even Şatih²⁸⁶ üstüne inşa edilen Kutsal Tapınaktır.²⁸⁷

Kabalacılara göre İsrail toprağı dışı bir göksel bütünlüğü simgeler. Tanrı'dan gelen ve on kozmik gücün (sefirotlar) sonucusuyla, Krallıkla (Malhut) ilintilidir. Krallık aynı zamanda Tanrı'nın dışısı olan ilahi varlık (şehina) ile bir tutulur. Böylelikle İsrail toprağı, temel bir cinsel simgeciliğin anahtar öğelerinden biri olur. Teozofik Kabala da buna benzer bir anlayış içerisinde Kudüs'ü Sion'dan ayırt etme, her birini ayrı bir kozmik güç ile bir tutma eğilimi gösterir. Kudüs, Tanrı'daki bir kadınsı gücü, Sion ise bir etken gücün simgesi olur ve onların karşılıklı ilişkileri de cinsel terimlerle bir düşünülür.

Kehanet kabalası ise harfler üzerinde oynayarak Kudüs kelimesi üzerine bir anlam yüklemiştir. İlahi varlığın adlarıyla özel bir bağ kurulmuştur. Kudüs'ün İbranice kaleme alınış tarzına göre bu sözcük ilahi varlığın ruhta var olup olmayışını, Tanrı'nın adının bilinmesine veya bilinmemesine doğrudan bağlı iki bilinç durumunu düşündürecektir. Abraham Abufaliya (XIII. Yy.) göre, Kudüs adı her şeyden önce bir bilinç durumunu akla getirir. Çünkü gerçek Kudüs, insan aklıdır, gerçek kutsal topraktır, insanın kendi bedenidir, kehaneti algılayan bedeni.²⁸⁸

Pirkoi bin Baboi de sözcükler üzerinde oynayacak ve her yere Sion denebileceğini söyleyecektir. ²⁸⁹ Abraham Bar Hiya (XII. yy.) ahiret gününde İsrail oğullarının sürgünde can vermiş olanlarının uyanarak sürgün yerlerini miras alacaklarını haber verir ve der ki, *“Böylelikle ya dünyanın tüm ülkeleri İsrail toprağı diye adlandırılacak ya da İsrail toprağı genişleyip tüm dünyayı dolduracaktır.”* Kabalacı

---

²⁸⁵ Besalel, a.g.e. I/113

²⁸⁶ Eyüp 38/4–6

²⁸⁷ Ay, a.g.e. s. 90

²⁸⁸ Attias-Benbassa, a.g.e s. 101–103

²⁸⁹ A.g.e. s.80.

Akkalı İzak, (XIII. Yy. sonu XIV. Yy. ortası), ilahi varlığın, neresi olursa olsun üzerinde yaşadığı İsrail oğullarının topraklarını da İsrail toprağı sayar.²⁹⁰

Prof. Dr. Andre Neher ise İsrail'in ilahi tarihin yeryüzündeki en önemli alameti olduğunu bildirmiş ve İsrail'i dünyanın eksenine koymuş onu can damarı ve kalp ilan etmiştir.²⁹¹ Çağdaş bir Yahudi yazar da eğer kutsal toprak üç kıtanın birleştiğı bir yerde bulunuyorsa, bunun nedeni orada kurulması gereken adil toplumun uluslar için bir ışık olmasını kolaylaştırmaktır demektedir ve bunun da altını çizmektedir.²⁹²

Görüldüğü gibi Kudüs'ün merkeziliğı kavramı ortaçağ düşüncesiyle birlikte geçerlilik kazanmış ve bu düşünce Kabala ve Zohar kitaplarına yansıtılmıştır. Kabala ve Zohar'da Kudüs ile alakalı ilginç merkezi temalar işlenmiş ve bu da topraklara olan ilgi ve alakayı canlı tutmuştur.

1. 4. 3. Arz-ı Mev'ud'a Yapılan Göç ile İlgili Düşünceler

Yahudi topraklarına yapılan göç'e aliya kelimesi ile karşılık verilmektedir. Bu topraklarda yaşam ve buralara göç zaman zaman farklı hükümlere tabi tutulmuştur. Örneğin Musa b. Meymun Emirler kitabında, Yahudi yasasının 613 temel kuralı listesine İsrail toprağında yaşama zorunluluğunu koymamıştır.²⁹³ Bir Yahudi'nin hiçbir neden yokken kutsal toprakları terk etmesinin yasak olduğunu belirtmiş ve kutsal topraklarda yaşamaya teşvik etmek için sık sık bu toprakların faziletinden söz etmiştir. Örneğin kutsal topraklarda yaşayanların ve hatta dışarıda ölüp de kutsal topraklarda gömülenlerin günahlarının bağışlanacağını söylemiştir.²⁹⁴ Bununla birlikte dışarıda yaşamak için bazı kısıtlamalar da getirmiştir. Puta taparlardan kaçıp kurtulmak için, evlenmek ve Tevrat'ı incelemek için kutsal topraktan ayrılmakta geri dönmek koşuluyla haklı bir neden vardır.²⁹⁵

Moiz Nahmanides İsrail toprağında yaşamanın sürgün döneminde bile bir görev olduğunu belirtir. Her Yahudi için Yahudi olmayan bir egemenlik altında bulunsa bile

---

²⁹⁰ A.g.e. s.107.

²⁹¹ Garaudy, *İsrail...* s. 26

²⁹² Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 94

²⁹³ A.g.e. s. 129

²⁹⁴ Gündüz, *a.g.e.* s. 229

²⁹⁵ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 124.

kutsal topraklarda bulunma zorunluluğunu Sayılardaki “*Ve orada yerleşeceksiniz*”²⁹⁶ emrine dayandırır. Gitmek sadece belli başlı görevleri yerine getirmek için zorunluluk değil tam tersi gitmenin kendisi de bir görevdir.²⁹⁷ Ona göre sadece gitmek de yeterli değil oranın tamamıyla fethedilmesi gerekmektedir.²⁹⁸

Yehuda Halevi (1085–1141) ise döneminde cereyan eden ve birçok Yahudi’nin katledilmesine sebep olan haçlı seferlerinin de etkisinde kalarak İsrail’de yaşamının farz olduğunu bildirmiş, evini ve ailesini 60 yaşında terk etmiştir.²⁹⁹ İspanya’dan yola çıkarak Kudüs’e vardığı ve bu şehrin kapılarında hayata veda ettiği halde hiç kimse kendisini izlememiştir. XIII. Yy’da Naşamanid de aynı akıbete uğramış Filistin’e gelmiş fakat arkasından kimseyi sürükleyememiştir.³⁰⁰

Kimileri de Kabalacı Yehuda Leib Pohowitz gibi Aliya’nın kutsal bir görev olduğunu ve bunun için İsrail’i koruyabilecek ve kurtuluşunu hızlandırabilecek bir azınlığın orada bulunması gerektiğini savunur. Böylece İsrail toprağına yerleşmeye gelen Hasidiler kendilerini bir öncü birlik, diasporanın elçileri ve temsilcileri sayarlar ve tam anlamıyla seçkin bir görüşü savunurlar. Hasidi üstatları geride sürgünde bıraktıkları topluluklarla bir sözleşme yaparlar. Onlar İsrail’de yaratmayı başaracakları ilahi akımdan onları da yararlandırmaya çalışacak ve diasporada maddi olarak onlara yardımcı olacak.³⁰¹

Moşe Feinstein’e göre İsrail toprağında yaşamak dinsel açıdan değerli bir etkidir ama bu zorunluluktan değil değerli olmasından dolayıdır. Orada yaşayan bir değer kazanır ama orada yaşamayan da sırf bu sebepten günah işlemiş sayılmaz.³⁰²

Rav Yehuda ise bazı kutsal kitabi beyitleri, Yahudilerin ülkeyi silah gücü kullanarak geri almaya çalışmalarının, hatta topraklara toplu olarak taşınmanın yasak olduğu şeklinde yorumlar.³⁰³ Tanrı İsrail halkından İsrail ülkesi ile ilgili olarak 3 şey istemektedir: Sürgünde iken İsrail ülkesine toplu göç. Tanrı bunu kendi yapıncaya

---

²⁹⁶ Sayılar 33/53

²⁹⁷ Attias-Benbassa, *a.g.e* s. 128

²⁹⁸ Gündüz, *a.g.e.* s. 233.

²⁹⁹ Besalel, *a.g.e.* I/56

³⁰⁰ Garaudy, *Siyonizm...* s. 65–66.

³⁰¹ Attias-Benbassa, *a.g.e* s. 135

³⁰² *A.g.e.* s. 130

³⁰³ Firestone, *a.g.e.* s. 131

kadar yasaktır. Sürgünde oldukları uluslara isyan etmek ve dünya uluslarının da İsrail'e fazla baskı yapması yasaktır.³⁰⁴

Rabbi Eleazer ben Moşe 13. yy'da Filistin'e göç eden Yahudileri, Tanrı tarafından ölümlle cezalandırılacakları konusunda uyarmıştır.³⁰⁵ Rothenburglu Meir de hacı adayına İsrail toprağında işlenen günahın çok daha ağır cezalara çarptırılacağını hatırlatır. Sayılar da "*İçinde yaşayanları yiyip bitiren bir ülke*"³⁰⁶ ile kastedilenin bu olduğu dile getirilir.³⁰⁷

Hasidilere göre ise vaat edilmiş toprak belleğinde idealleştirilmiş ve mesihi bekleyen bir geleceğe yönelik bir geçmişin sürekliliği vardır ve bu da Yahudi egemenliğinin yeniden kurulması olarak algılanır. İsrail toprağında toplanmaları ancak tanrısal bir güçle meydana gelebilir. Bu sürgüne son vermek için harcanan çabalar boş ve aynı zamanda da anlamsızdır.³⁰⁸

Rus Yahudi yazar Asher Ginzberg ise Yahudi kültür ve dininin yayılacağı bir merkez hayal eder ancak bütün dünya Yahudilerinin kutsal arzularını pekiştirecek bir siyasi veya ekonomik bağımsızlık düşünmez.³⁰⁹ Filistin'in ulusal kültür merkezi olarak işe yarayabileceğini, dört bir tarafa dağılmış Yahudilerin bilincini yenileyebileceği görüşündedir. O sadece Yahudileri değil Museviliği de kurtarmak istemektedir.³¹⁰

1. 5. Siyonizm ve İsrail Devleti'nde Arz-ı Mev'ud

Siyonizm teriminin kökü olan Siyon, sonradan Kudüs denecek olan Kent'e ait olacak tepelerden, Jebusitler³¹¹ tarafından tahkim edilmiş olanlarından birinin adıdır. Tevrat'ta "*Gene de Davud Siyon kalesini zapt etmeyi başardı ve bundan böyle burası Davud'un Kenti diye bilindi*" denilmektedir."³¹² Böylece, Siyon önce tüm Kudüs kentini, daha sonra tüm Filistin'i ve nihayet tüm k'hal adath yisrael, yani İsrailiyyi ya

---

³⁰⁴ A.g.e. s. 132.

³⁰⁵ Gündüz, a.g.e. s. 233.

³⁰⁶ Sayılar 13/32

³⁰⁷ Attias-Benbassa, a.g.e s. 136

³⁰⁸ A.g.e. s. 163.

³⁰⁹ Garaudy, *Siyonizm...* s. 67.

³¹⁰ Attias-Benbassa, a.g.e s. 187.

³¹¹ Bu isimle anılan bir Kenan kavmidir.

³¹² II. Samuel 5/7

da tüm Yahudi topluluğunu şiiresel bir biçimde tanımlamak için kullanılan bir kelime durumuna gelmiştir.³¹³

Siyon kelimesi yaklaşık 2.500 yıldır kullanılmasına rağmen siyasal bir düşünce akımını simgeleyen bir anlam olarak ilk kez 19. yüzyılın son çeyreğinde bir Rus Yahudi olan Nathan Birnbaum tarafından siyasal düşünceler literatürüne sokulmuştur. Birnbaum kendi çıkardığı “*Kendi Kendine Kurtuluş*” adlı derginin 1 Nisan 1890 tarihli sayısında Siyonizm’i, Yahudileri Filistin’e yerleştirme amacı güden ve üyelerini Yahudilerin oluşturduğu bir siyasal parti örgütünün kurulması olarak belirtmiştir. Bu terim kısa süre içinde Yahudi çevrelerce benimsenmiş ve Yahudi Milliyetçiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır.³¹⁴

Siyonizm, Arz-ı Mev’ud ideali ile özdeşdir. Yahudilere göre bunun gerçekleşmesi Tanrı’nın bir emridir ve kendi haklarıdır. Kutsal Kitaplarındaki ifadeler Yahudiler tarafından işlenmiş ve geliştirilmiştir. Bundan dolayı o yerler, İsrail oğullarına göre gasp edilmiş ve ellerinden alınmıştır. Onlar, gasp edilen bu yerleri almak için her yolu meşru görmüşler ve görmektedirler.³¹⁵

Bu noktada Siyon’u yeniden canlandırma girişimlerinin başında din adamlarının olduğu görülecektir. Dini inançlar ile Siyonizm arasındaki ilk köprüyü kuranlar da iki ruhban olmuştur. Haham Judah Alkalai (1789–1878) ve Hirsch Kalischer (1795–1874).

Judah Alkalai Yahudilerin kutsal topraklar dışında yaşama sürelerinin bittiğini ve yeniden kutsal topraklara dönmeleri gerektiğini bildirerek geri dönüşün felsefi alt yapısını meydana getirmiştir. Bu noktada girişimlerde de bulunarak diğerlerine de örnek olması hasebiyle Filistin’e yerleşmiş ve hayatının geri kalanını burada geçirmiştir. Zevi Hirsch Kalischer’e göre ise Batı da Yahudilere tanınan haklar ve Yahudilerin belli bir ekonomik kuvvete kavuşması, onların sürgündeki kefaretlerini ödediklerine birer delildir. Ona göre kehanet burada bırakılmayıp insan girişimiyle

---

³¹³ Klaus J. Hermann, (1982) “Siyasal Siyonizm ve Anti-Semitizm Üstüne Tarihsel Perspektifler”, *Siyonizm ve Irkçılık*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. Ankara, s. 221.

³¹⁴ Ali Burhan, (2008) *Filistin-İsrail Çatışması ve Hamas*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta, s. 20–21

³¹⁵ Abdurrahman Küçük, *Yahudilikteki Arz-ı Mev’ud Anlayışının Boyutları*, AÜİFD. XXIII, s. 105.

biraz daha ileriye götürülmelidir. Son amaç kutsal topraklarda bir bayrak altında toplanmak olmalıdır.³¹⁶

1800'lü yıllarda yayılan dini Siyonizm aynı dönemlerde yerini ulusçuluk akımlarına bırakmıştır. Bu düşüncenin önemli temsilcilerinden biri ise Moses Hess'dir. (1812–1875)³¹⁷ O, Yahudilerin ayrı bir ümmet değil, bir ırk, bir ulus olduğunu vurgular. Yaşanılan problemlerin kaynağı hep aynıdır: Yahudilerin yurtsuz olması. Tek yöntemde Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaktan geçer.³¹⁸

Siyasi Siyonizm, aşırı milliyetçilik akımlarının hızla yayıldığı 19. yüzyıl Avrupası'nda, Theodore Herzl'in önderliğinde ortaya çıktı. Siyonist ideoloji Yahudileri bir vatanda toplamayı ve bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı hedeflerken, dini değerlerden ziyade ulusal değerleri ön plana çıkarmaktaydı. Siyonistlere göre, Yahudiler yalnızca ayrı bir dini topluluk değil, ayrı bir ulus, ayrı bir ırktı ve bu ırka mensup tüm insanların tek bir çatı altında toplanması gerekiyordu.³¹⁹ Herzl'e göre Siyonizm'in tek amacı; topraksız bir halkın, halksız bir toprağa yerleştirilmesidir.³²⁰ Herzl için Yahudi devletinin kurulacağı yerin önemi de yoktu. Herzl'i ilgilendiren mutlaka kutsal toprak değildi. Milliyetçi hedefleri için Uganda veya Trablusgarb'ı, Kıbrıs veya Arjantin'i, Mozambik veya Kongo'yu kabule hazırdı. Fakat inançlı Yahudi dostlarının muhalefeti karşısında kendisinin ifadesiyle “*dayanılmaz bir kudretin bir araya gelme çılgınlığını oluşturan*” efsanenin kudretinin önemini kavrar. “*Filistin bizim unutulmaz tarihi yurdumuzdur... Tek başına bu isim halkımızın güçlü bir birleşme çılgınlığı olacaktır.*”³²¹

Herzl'in danışmanlarından Max Bodenheimer, kendilerini Filistin'e götürecek gemide Çanakkale Boğazı'nı geçerken, Siyonizm'in amaçlarını dile getirmiş ve şöyle demişti:

---

³¹⁶ Mim Kemal Öke, (2002) *Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, İzmir, s. 24–25.

³¹⁷ *A.g.e.* s. 26.

³¹⁸ Der: Türel Tılmaz, Mehmet Şahin... vd. (2005) *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara, Platin Yay. s. 7

³¹⁹ Harun Yahya, *Siyonizm Felsefesi*, Kültür yay. s. 19.

³²⁰ Zeynep Özönür,(2009) *İsrail İç Siyasetinde Havra-Ordu ilişkisi*, Kocaeli Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Kocaeli, s. 22.

³²¹ Garaudy, *İsrail...* s. 18

*“Bizim düşlerimizin kanatları vardır, sınır tanımazlar. Yahova'nın Eski Ahit'te vaat ettiği Nil'den Fırat'a kadar tüm bölgeler Yahudi kolonizasyonuna açılmalıdır.”*³²²

Max Nordau ise 1920'de şunları yazıyordu: *“Filistin'de Yahudi Devleti kurma çabasında olanları, hem bütün istediğimizi anlatabilecek, hem de bunu, istediğimiz toprakların egemenleri Türkleri kıskırtmayacak biçimde dolambaçlı bir söz bulabileceğimize ikna etmek için elimden geleni yaptım. Devlet karşılığı olarak Heimstätt'e'yi ortaya attım... Anlamı belirsizdi ama biz, hepimiz bunun ne anlama geldiğini anlıyorduk. O zaman bu bizim için Judenstaat (Yahudilerin Devleti) anlamına geliyordu, şimdi de öyle.”*³²³

Belirtmek gerekirse Siyasal Siyonizm'in temelinde Yahudiliğin politikleştirilmiş dinsel ve milliyetçi dogmaları yatmaktadır. “Yahudi halkının Tanrı tarafından seçilmesi”, “Mesihlik”, “Seçilmiş halkın Siyon'a geri dönmesi” gibi dogmalar, Siyonizm tarafından “Tüm Dünya Yahudi Ulusu,” “Yahudilerin tarihsel anavatanda toplanmaları,” “Yeryüzünde Tanrı saltanatının kurulması” gibi dinsel tezler siyasal tezlere temel olmuştur.³²⁴ Seçilmiş Halk ve Nil'den Fırat'a uzanan Büyük İsrail gibi kavramlar da Yeşu kitabına dayalı olup Siyasi Siyonizm'in temel ideolojisidir.³²⁵ Laik Siyonizm, modern, demokratik bir devlet kurarak her yerdeki Yahudileri bir çatı altında toplayacağını ve diğer milletler gibi normal bir yaşantıyı vaat etmişti. Dinsel Siyonizm ise bütün sürgünleri Siyon'da toplayarak kutsal bir topluluk oluşturmayı vaat etmişti.³²⁶

Siyonist ideolojinin Yahudi devleti için çizmiş olduğu harita ise çok geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Vaat edilmiş topraklar olarak tanımlanan bu alana sahip olmak, Siyonistler tarafından Yahudilerin doğal hakkı olarak görülür. Theodore Herzl 1897 yılında Basel'de gerçekleştirilen Siyonist Kongre'de yaptığı konuşmada Yahudi devletinin doğal sınırlarını *“Kuzey sınırlarımız Kapadokya'daki dağlara kadar*

---

³²² Öke, a.g.e. s. 37

³²³ Sami Hadawi-Walter Lehn, (1982) “Siyonizm ve Filistin Toprakları” *Siyonizm ve Irkçılık*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. Ankara, s. 69–70.

³²⁴ Melek Baydak,(1987) *Sosyolojik Açından Siyonizm ve Filistin Göçü*, Hacettepe Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, s. 38.

³²⁵ Garaudy, *Siyonizm...* s. 82

³²⁶ Fromkin, a.g.e. s. 188.

dayanır, güneyde de Süveyş kanalına. Sloganımız David ve Solomon'un Filistin'i olacaktır"³²⁷ sözleri ile ifade etmiştir.

Hareketin ilk yıllarında İsrail ülkesi, Manda Filistin'inden hayli büyük boyutlarda düşünüldü. Herzl'in Altneuland'ın İsrail'i, Beyrut ve Lübnan dâhil Fırat nehrine kadar uzanıyordu. 1919'da Paris Barış Konferansına gönderilen Siyonist delegasyonu, manda tasarısına Eski Ürdün, güney Lübnan ve Hermon Dağı'nın dâhil edilmesini isterken, 1917'de Amerika Siyonist Örgütü de benzer sınırları teklif etmişti.³²⁸ 1937 yılında Peel Komisyonunda Metulla'dan Afula'ya kadar Galile ve Gazze ile Acre'nin 20 mil kuzeyinde kalan sahil şeridi teklif edilmiştir. 1947 yılında ise yerleşimler yayılmış ve Acre ve Galile Yahudilere verilmişti. Negev'in neredeyse tamamı ve Lut Gölü bölgesinin bir kısmı da toprak olarak eklenmişti. Peel Yahudilere Filistin'in yalnız %20'sini verirken, BM onlara şimdi %50'sini veriyordu. Vaat edilen toprakların tarifine uymuyordu, zira Judea, Samaria, Batı Kıyısının tümü ve her şeyinde ötesinde Kudüs dâhil değildi. İsteksizliklere rağmen Yahudiler kabul ettiler. Haziran ile Kasım 1948 arasında İsraililerin fethettikleri yerlerle İsrail Devleti Filistin'in %80'ine yönetilebilir ve savunulabilir sınırlara sahip oldu.³²⁹

Siyonist Merkez teşkilat organı, Die Welt (Dünya) adlı gazeteyi Viyana'da yayına sokar. Gazete logo olarak 6 köşeli yıldız ve ortasında Anadolu, Adalar, Kıbrıs, Lübnan, Filistin, Sina ve Mısır'ı gösteren bir haritayı kullanmıştır.³³⁰ Yahudi zengin Rothschild'in kasasından çıkan haritada da bu sınırları görmek mümkündür: Bu haritada Mısır'ın Nil'den batı tarafı, Sina, Filistin, Ürdün, Suriye, Irak, Lübnan, Arabistan'ın kuzeybatısı ve Türkiye'nin Toroslar'dan Fırat'a kadar olan bölümü Yahudi devletine ait gösteriliyordu.³³¹

1951–52 Resmi Hükümet Yıllığı'nda Devlet, İsrail Topraklarının sadece bir bölümünde kuruldu denilmektedir.³³² Birçok Yahudi, İsrail'in zaferlerini, daha geniş sınırlara yönelik kutsal bir talimat olarak algılıyordu.³³³ İsrail Devleti'nin

³²⁷ Yaşar Kutluay, (2005) *Siyonizm ve Türkiye*, Çatı Kitapları, İstanbul, s. 16.

³²⁸ Alan R. Taylor, (2001) *İsrail'in Doğuşu*, Çev: Mesut Karaşahan, Pınar Yay. İstanbul, s. 142.

³²⁹ Johnson, *a.g.e.* s. 615–616.

³³⁰ Hikmet Tanyu, (2005) *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Elips Kitap I/232.

³³¹ Erdoğan, *a.g.e.* s. 355

³³² Bayramoğlu, *a.g.e.* s. 138.

³³³ Johnson, *a.g.e.* s. 623

kurucularından Ben Gurion ise, Siyonizmin hedefi olan sınırları şöyle tanımlamıştır: *“Filistin’in bugünkü haritası İngiliz manda yönetimi tarafından çizilmiştir. Yahudi halkının, gençlerimizin ve yetişkinlerimizin yerine getirmeleri gereken bir başka harita daha var; Nil'den Fırat'a kadar.”*³³⁴

Daha 1937’de Ben Gurion, İsrail’in sınırlarını Kitab-ı Mukaddes’ten bakarak çiziyordu. Ona göre İsrail toprağı beş bölümden meydana geliyordu: Litani’ye kadar Güney Lübnan. Bu bölüme Ben Gurion Batı İsrail’in kuzey kısmı diyor. Güney Suriye, Ürdün, Filistin ki buna da İngiliz manda toprağı diyor. Ve Sina. Ben Gurion kuzey sınırının da Suriye’nin Humus şehri yakınlarından geçmesini istiyordu. Zira (Tevrat’ın) Sayılar kitabına göre (34/1–2–8), buranın Kenan ilinin kuzey sınırı olması lazımdı. Kitaba daha çok bağılı Siyonistler ise Hama şehrinin bugünkü Halep olduğunu ileri sürüyordu. Diğer bazıları ise bu şehrin Türkiye’de bulunduğunu iddia etmekteydi... Haham Adin Shteinsalz, İsrail’in Kıbrıs adası üzerindeki tarihi haklarından söz etmişti. 1956’da Ben Gurion, İsrail Meclisi’nde alkışlar arasında Sina’nın, David ve Solomon krallarının krallığına ait olduğunu ilan etmişti...³³⁵

İsrail’in dış politikası kutsal metinlerin, tarihi iddiaların, jeopolitik gerçeklerin ve seçilmiş millet psikolojisinin örtüştüğü alan içerisinde yayılmacı bir stratejiyi hukukileştirmek amacına yönelmiştir.³³⁶ Guş Emunim’in manevi lideri Zvi Yehuda Ha-Cohen Kook’un sözleri İsrail’in resmi ideolojisini belirlemektedir: *“Tora bize ait olan toprağın tek bir parçasının bile bırakılmasına izin vermez. Burada bir işgal söz konusu değildir. Biz evimize dönmekteyiz, atalarımızın yurduna. Burada Arap toprağı diye bir şey yoktur, yalnızca Tanrı’nın bize vaat ettiği toprak vardır. Kendilerini bu gerçeğe alıştırmalar, tüm dünya için iyi olacaktır.”*³³⁷

1980’lerde *“İsrail için Strateji”* başlığını taşıyan yazı, İsrail’in yayılmacı hedeflerinin gerçekten de Nil’den Fırat’a tüm Ortadoğu’yu kapsadığını göstermektedir.³³⁸

Bertrand Russel Barış Vakfı eski genel sekreteri Ralph Schoenman, Oded Yinon’un söz konusu raporunun sıradan bir belge olmadığını, İsrail’de gerek ordu, gerekse

³³⁴ Harun Yahya,(2003) *İsrail’in Dünya Hâkimiyeti*, Araştırma Yay. s. 19–21

³³⁵ Garaudy, *Siyonizm...* s. 25

³³⁶ Davut Kılıç, *Ortadoğu’nun Dini Jeopolitiğı ve Günümüze Yansımaları Üzerine bir Deneme*, FÜİFD. Yıl:2008 Sayı 13/1, s. 71.

³³⁷ Harun Yahya, (2002) *Yeni Dünya Düzeni*, Kültür Yayıncılık İstanbul, s. 492.

³³⁸ Makale’nin içeriğı için. Bkz: Garaudy, *Siyonizm...* s. 152–155.

haber alma örgütünün üst kademelerine egemen olan düşünce yapısını sergilediğini söylemektedir. Raporun ciddiyeti İsrail Shahak ve Noam Chomsky tarafından da vurgulanmıştır.

Raporda anlatılan mantık oldukça ilginçtir. Rapor İsrail Devlet aygıtının tüm Ortadoğu'yu kapsayan bir fetih stratejisi güttüğünü ortaya koymaktadır. Önce hedef olarak seçilen ülkelerin parçalanması hedeflenmektedir. Etnik ve dini yönden karma karışık bir yapıya sahip olan hedef ülkelerin İsrail'in de katkısıyla bölünüp-parçalanması öngörülmektedir. Bu, klasik böl ve yönet yönteminin İsrail versiyonudur.³³⁹

İsrail Shahak da bu konuya değinir ve Yahudi ideolojisi dediği bir kavramı inceler. Yahudi ideolojisi, İlahi bir din olan Yahudiliği, aşırı milliyetçi bir öğreti olarak yorumlayan geleneği ifade etmektedir. Shahak'a göre Ortaçağ'da gelişen bu gelenek, modern dönemde de Siyonizm'le ifade bulmuştur. İsrail devletinin politikalarında da söz konusu Yahudi ideolojisinin büyük rolü vardır. Yahudi ideolojisinin İsrail devletine empoze ettiği temel düşüncelerden biri, Vaat Edilmiş Topraklar kavramıdır dedikten sonra bu kavramı şöyle açıklar: “Yahudi ideolojisi, Tanrı tarafından İsrail oğullarına Kutsal Kitap'ta vaat edilen ve tarihte bir zamanlarda Yahudi bir Kral tarafından yönetilmiş olan toprakların, bugün de İsrail devletine ait olması gerektiğini öngörür; çünkü İsrail bir Yahudi Devleti'dir.”³⁴⁰

Sınırların günümüzde hangi devletlerin topraklarına dâhil olduğuna baktığımızda ise oldukça ilginç gerçeklerle karşılaşırız. Yahudi dini otoriteleri, söz konusu toprakların tam tarifi konusunda farklı fikirler öne sürmüşlerdir, ancak en geniş kapsamlı ve en çok kabul gören haritanın hangi bölgeleri kapsadığı İsrail Shahak tarafından şöyle açıklanır: “İsrail Toprakları'nın Tivratsal sınırlarını gösteren farklı haritalar içinde en büyük sınırlara sahip olan versiyon şu bölgeleri içine alır: Güneyde tüm Sina Yarımadası ve buna ek olarak Kuzey Mısır'ın Kahire'ye kadar uzanan bir parçası; doğuda, Ürdün'ün tamamı ve Suudi Arabistan'ın kuzey bölgesi; Kuveyt'in tümü ve Irak'ın çok büyük bir bölümü; kuzeyde Lübnan'ın ve Suriye'nin tamamı ve buna ek olarak Türkiye'nin Van Gölü'ne kadar uzanan büyük bir parçası; ve batıda Kıbrıs. Bu

---

³³⁹ Harun Yahya, *a.g.e.* s. 492

³⁴⁰ Erdoğan, *a.g.e.* s. 356

sınırlar hakkında yapılmış çok geniş kapsamlı araştırmalar, devlet desteğiyle, atlalara, kitaplara ve makalelere dökülmekte ve okullarda bu sınırların propagandası yapılmaktadır. Başta Gush Emunim olmak üzere kimi etkili dini gruplar, söz konusu coğrafyanın İsrail tarafından fethedilmesini istemekle kalmamakta, bu fethin ilahi bir emir olduğuna da inanmaktadırlar.³⁴¹

Shahak'a göre, İsrail'de Tevratsal Sınırlar (Biblical Borders) denildiğinde anlaşılan harita -Türkiye'nin Güneydoğusu'nu ve Kıbrıs'ı da içeren- söz konusu coğrafyadır. (Biraz daha sınırlı olan bir ikinci versiyona ise Tarihsel Sınırlar adı verilir.) En önemlisi, aşırı milliyetçi çevrelerde çok popüler olan bu Tevratsal Sınırlar hakkında, ne İsrail'de ne de onun sürgündeki destekçileri arasında bu kavramın geçerliliğine yönelik hiçbir itirazın var olmayışıdır. Tevratsal Sınırlara prensip olarak karşı çıkanlar, Shahak'ın bildirdiğine göre, İsrail'in bir Yahudi devleti olmasına karşı çıkan küçük bir azınlıktan ibarettir. Bunların dışında, Tevratsal Sınırları savunanlara yapılan yegane eleştiri, İsrail'in henüz bu sınırlara ulaşacak kadar güçlü olmadığı yönündedir. En ılımlı kanat ise, bu sınırların fethedilmesinin ileriki bir tarihe bırakılması gerektiğini, bir gün barışçı bir fetih ile bu toprakların ele geçirileceğini, Arapların bu toprakları vermeye ikna edileceğini öne sürmektedir.

Ariel Şaron, Mayıs 1993'te yapılan Likud Kongresi'nde, İsrail'in Tevratsal Sınırlarının resmi politika olarak benimsemesini önermiştir. Bu teklife karşı ne Likud'un içinden ne de diğer partilerden ciddi bir tepki gelmemiştir, gelen tepkiler ise yine ilkesel boyutta değil, pragmatik boyuttadır. Şaron'u eleştirenler, İsrail'in bu coğrafyayı ele geçirecek ve elinde tutacak güce henüz sahip olmadığı argümanına dayanmışlardır.³⁴²

Buna karşın, başta da belirttiğimiz gibi Tevratsal Sınırlara ilkesel olarak karşı çıkanlar, İsrail'in bir Yahudi devleti olmaktan vazgeçmesi, Doğu Kudüs dâhil işgal edilen topraklardan çekilmesi ve burada bir Filistin Devletinin kurulması gerektiğine inanan ve küçük bir azınlıktan ibaret olan gerçek barış yanlılarıdır yalnızca. Siyonizmin etkisi altında kalan çoğunluk, Tevratsal Sınırları ilkesel olarak kabul etmektedir. Çünkü bu çoğunluk Yahudi ideolojisine bağlıdır ve o ideolojinin bu

---

³⁴¹ İsrail Shahak,(2002) *Yahudi Tarihi-Yahudi Dini*, Çev: Ahmet Emin Dağ, Anka yay s. 31

³⁴² *A.g.e.* s. 32.

konudaki hükümleri gayet açıktır. Öte yandan, son dönemlerde yaşanan gelişmeler barış yanlısı İsraililerin de sayısını gittikçe artırmaktadır. İsrail ordusunda görev yapan bazı askerler dahi, Siyonizmin saldırganlığına karşı çıkarak, işgal altındaki topraklarda askerlik yapmak istemediklerini açıklamaktadırlar.

Bununla birlikte radikallerin faaliyetleri de devam etmektedir. İsrail'deki radikal çevrelerce yazılıp okullara dağıtılan bir prensipler bildirgesinde şöyle denmektedir: Biz burada en uygun yayılma yönteminden söz ediyoruz... Politik açıdan, (Kuzey'de) ulaşmamız gereken sınır Fırat ve Dicle nehirleridir. Bu Yahudi şeriatında yazılıdır. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir anlaşmazlık olamaz. Tartışılacak tek konu, bunun nasıl hayata geçirileceğidir. Ancak dediğimiz gibi, İsrail topraklarının sınırları bellidir, bu konuda tartışılacak hiçbir şey yoktur, hükümler açıktır.³⁴³

İsrail Silahlı Kuvvetler Komutanı General Moşe Dayan Siyonist yayımla ilgili şu beyanatı veriyordu: *“Bizler Tevrat'a sahipsek, bizler kendimizi Tevrat'ın halkı olarak görüyorsak, Tevrat'ta vaat edilen bütün topraklara sahip olmamız gerekir. Hakimlerin, Patriklerin, Kudüs'ün, Hebron'un, Jeriko'nun ve daha çok yerlerin toprakları...”*³⁴⁴ Bir başka İsraili yönetici ise şu beyanatta bulunmuştur: *“İsrail Sınırları Kuzey'de Kapadokya(Orta Anadolu) Dağları, Güney'de de Süveyş Kanalı'na kadar uzanmaktadır”*³⁴⁵ bütün bunlardan sonra sınırlar artık elastiki bir görünüm arz eder. Şu sözler de Ben Gurion'a ait: *“Amerikan bağımsızlık beyannamesini ele alınız. Hiçbir sınır söz konusu edilmiyor. Devletin sınırlarını tespit etmek zorunda değiliz.”*³⁴⁶

Altı gün savaşının üçüncü gününde(7 Haziran 1967) ağlama duvarının da bulunduğu Kudüs'ün doğu yakasının İsrail'in eline geçmesi üzerine, asker sivil bütün Yahudiler duvarın önünde bu hadiseyi kutlamışlar, 2000 yıllık İsrail rüyasının gerçekleştiğini ilan etmişlerdir.³⁴⁷ 1980 yılında da İsrail, Kudüs'ü Ebedi Başkent olarak ilan etti.³⁴⁸

---

³⁴³ A.g.e. s. 9

³⁴⁴ Garaudy, *Siyonizm...* s. 81

³⁴⁵ Hasan Taşkın, (2005) *İstihbarat Raporlarında İsrail'in Gap Senaryosu*, İstanbul, s. 79

³⁴⁶ Garaudy, *Siyonizm...* s. 143.

³⁴⁷ Hikmet Tanyu, “Ağlama Duvarı” *DİA*. I/475

³⁴⁸ Erdoğan, a.g.e. s. 227.

1968’de Levi Eshkol ile yola çıkan 1969–1973 yılları arasında da Golde Meir ile iktidar olan İşçi Partisi bu dönemdeki politikalarında kazanılan bu topraklara yerleşimcilerin yerleştirilmesi ve vaat edilen toprakların alımında bir adım daha atması gerekliliği üzerinde durmuştur. Hatta Golde Meir şu beyanatta bulunmuştur: “*Bu ülke Tanrı tarafından olan bir vaadin yerine getirilişidir. Onun yasallığını tartışmak gülünç olur.*”³⁴⁹ Meir şunları da söyleyecektir: “*Filistin’de kendilerini Filistin halkı olarak gören bir Filistin halkı yoktu ve biz geldik, onları dışarı attık ve ülkelerini onlardan aldık diye bir şey yoktur. Çünkü Filistin’de, Filistin halkı diye bir şey mevcut değildir diyerek Tevrat’ın temel öğretilerinden biri olan Kutsal Toprakların Yahudi olmayanlara ait olamayacağı tezini savunmuştu.*”³⁵⁰ Hahamlar ise bu dönemlerde “*İşgal edilen toprakların İsrail halkı tarafından kutsandığını*” içeren fetvalar vermektedir.³⁵¹

1968’de Sephardi Hahambaşı, elde edilen bölgelerin iade edilmemesinin dinsel bir zorunluluk olduğunu beyan etti. Aynı yıl içinde, dindar kolektivistleri temsil eden, Kibbutz Dati, Bağımsızlık Günü için bir duayı seslendirdi: “*Atalarımıza vaat ettiğin gibi, sınırlarımızı Fırat nehrinden Mısır nehrine kadar genişlet. Kutsal Ülke İsrail’in başkenti Kudüs’ü inşa et ve Solomon’un günlerinde olduğu gibi, Mabedin orada yükselsin.*” Bar-İlan Üniversitesinin Rektörü, Dr. Harold Fisch ise şunları söyleyecektir: “*Toprağın ait olduğu tek ulus Yahudi halkıdır.*” Yahudi inancının temeli olan bu gerçeği hiçbir demografik olay değiştiremez. Bir kadının iki kocası olamayacağı gibi, bir toprağında iki sahibi olamaz.³⁵²

Diğer partilerinde konuya bakışına baktığımızda şunları görürüz. Agudat Yisrael, vaat edilmiş toprakların hala vaat edilmiş olduğunu ancak henüz verilmemiş olduğunu ileri sürmektedir. Likud, Batı Şeria ve Gazze şeridi üzerindeki idareden taviz vermemeği esas almaktadır. Shas ise Yahudi yaşamlarının sona ereceği bir savaşı önlemek için, İsrail’in toprak tavizleri yapmasının gerekli olabileceğini savunmaktadır.³⁵³ Kısacası

---

³⁴⁹ Garaudy, *Siyonizm...* s. 81.

³⁵⁰ Harun Yahya, *Yeni...* s. 477.

³⁵¹ Özonur, *a.g.e.* s. 55.

³⁵² Johnson, *a.g.e.* s. 623

³⁵³ Siyasi Partilerin Toprak ile İlgili Fikirleri İçin, Bkz: Ali Öner, (2006) *Dünden Bugüne Filistin*, Ekin Yay. İstanbul, s. 133–145

Sol, topraklardan (Batı Şeria ve Gazze) kurtulmanın İsrail'in bütün sorunlarını çözeceğini sanır. Sağ ise bu toprakları korumanın aynı sonucu doğuracağına inanır.³⁵⁴

Tabi ki tek tartışma konusu bu toprakların ilhak edilip edilmemesi mevzuu değildi. Şahin politikacıları asıl düşündüren konu bu topraklar üzerinde yaşayan Arapların ne olacağı konusu idi. Moshe Dayan bu toprakların ilhakını beklemeksizin üzerinde yaşayan Arapların İsrail ekonomisine entegre edilmesi gerektiğini savunuyordu. Finans Bakanı Pinhas Sapir ve Dış İşleri Bakanı Abba Eban ise, ekonomik entegrasyonun bu nüfusu İsrail'in bir parçası haline getireceği ve zamanla İsrail'in Araplaşacağı gerekçesi ile toprağın ilhakı ve nüfusun tahliyesi şeklinde iki kanadı olan bir alternatif sunuyordu.³⁵⁵

Bu tavizi vermeye hazırlananlardan biri de İzak Raphael'di. O Batı Şeria topraklarının gelecekteki durumunu gayet net bir şekilde çizmişti: *“Askeri yönetim altında bulunan Batı Şeria topraklarının entegrasyonu ve birleşik Kudüs'ün garantisi en temel önceliktir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Nablus'tan Ürdün sınırına kadar uzanan yoğun olarak Arap nüfusun yaşadığı bazı bölgeleri Ürdün'e iade etmek zorunda olabilir. İsrail bu seçeneğe kendini hazırlamalıdır.”*³⁵⁶

Bu dönemde kurulan Milli Mutabakat Hükümeti içerisinde bulunan ultra-Ortodoks parti Mafdal ise İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini öngören Roger Planı'na şiddetle karşı çıkmıştır: *“Planlarını ve inançlarını İsrail'in Tevrat'ına dayandıran Mafdal, anavatanın özellikle de Judea ve Samaria'nın(Batı Şeria) herhangi bir parçası üzerinde ödünleri kabul edemez. Bizim neslimizin büyük fedakârlıklarla ve bütün bir ulusun yaşamlarını kaybederek elde ettiği ve Tanrı'nın vaat ettiği parça üzerinde uzlaşma yapılamaz.”*³⁵⁷ Mafdal, Mart 1971'de Batı Şeria ile alakalı devlet politikalarının tarihinde ilk defa koalisyonda kalmanın bir şartı haline getirdi ve Başbakan Golde Meir'in Batı Şeria'nın herhangi bir kısmı üzerinde müzakere yapma niyeti göstermesi halinde koalisyondan çekileceğini açıkladı.³⁵⁸ 1 Mart 1973 yılında da *“İşgal altındaki toprakların derhal ekonomik entegrasyon*

³⁵⁴ Selin Çağlayan, (2004) *İsrail Sözlüğü*, İletişim yay. İstanbul s. 493.

³⁵⁵ Haz. M. İbrahim Turhan, (2003) *Filistin Çıkılmazdan Çözümüne*, İstanbul, Küre Yay. s. 229-230

³⁵⁶ A.g.e. s. 230.

³⁵⁷ A.g.e. s. 231.

³⁵⁸ A.g.e. s. 232

sürecine dahil edilmesi ve kutsal Yahudi mekanlarının da Yahudi dini otoritelerinin yönetimine verilmesi gerekliliği” Mafdal yönetimi tarafından vurgulanmıştır.³⁵⁹

1981 sonbaharında yapılan bir anket Barışa karşı toprak formülüne ne derecede destek verildiğini, bir bakıma toprakları geri vermedeki isteksizliği ortaya koymaktadır: Toprakların ne kadarının iade edilmesini kabul edebilirsiniz sorusuna ankete katılanların %50’si hiçbiri yanıtını vermiştir. %4’ü toprakların pek çoğunun verilmesi taraftarıyken; ancak %3’lük bir kısım barış için tüm toprakların eski sahiplerine verilmesinin doğru olacağı görüşünü bildirmişlerdir. %42’si ise, işgal altındaki toprakların ancak bir kısmının barış için iade edilebileceğini, bu toprakların da Batı Şeria’yı ve Gazze Şeridi’ni kapsamasının mümkün olmayacağını bildirmiştir.³⁶⁰

İşgal’in ardından ABD’den de önemli bir destek alınmasıyla, Likud lideri Başbakan Menahem Begin, *“İsrail’in, Sina’nın dışında başka topraklar vererek çekilmesinin mümkün olmadığını”* deklare etmiştir.³⁶¹

İsrail halkı ilk defa olmak kaydıyla 1992 seçimlerinde barış yanlısı bir politikaya, barış için toprak alış-verişine onay verir. 19 Haziran 1995’te de ABD’de İsrail’in işgal ettiği toprakları geri vermemesi için çaba harcayan “İsrail için Uluslararası Hahamlar Koalisyonu” konvansiyonunda konuşan Haham Abraham Hecht, Kutsal Kitap’ta belirtilen İsrail Toprağının herhangi bir parçasının verilmesinin Yahudi dini yasalarının ihlali olduğunu, bu çerçevede Rabin’i ve onu destekleyenleri öldürmenin caiz ve gerekli olduğunu ilan eder.³⁶² Sonrasında Başbakan Yitzhak Rabin aşırı dinciler tarafından bir suikasta kurban gider. Rabin cinayetini işleyen Yigal Amir, İsrail polisine verdiği ifadede, suikastın altında *“Kutsal İsrail topraklarının başkalarına devredilmesine müsaade edilemeyeceği”* tezinin olduğunu açıkça belirtmiştir.³⁶³

29 Mayıs 1996’da Benjamin Netanyahu’nun iktidara gelmesine destek veren Yahudi köktendinciler koalisyonunda yer aldı ve hemen ardından hükümet, 1991’den beri var

---

³⁵⁹ A.g.e. s. 36–37

³⁶⁰ Tılmaz, a.g.e. s. 38–39.

³⁶¹ A.g.e. s. 40.

³⁶² Çağlayan, a.g.e. s. 476.

³⁶³ Tılmaz, a.g.e. s. 43

olan Kudüs'teki iki yerleşim yeri kurma planını devreye koydu. Doğu Kudüs'te Jabal Al Ghneim bölgesinde 18.000 yerleşim birimi kuruldu.³⁶⁴ Netanyahu, 9 Temmuz'da ABD'yi ziyaretinde Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komisyonunda yaptığı konuşmada, “Güvenliğimizi korumak için Golan Tepelerini muhafaza etmeliyiz. Siz tepelerin tamamı üzerinde hak iddia ediyorsunuz, biz de bu tepelerin tamamının bize ait olduğunu söylüyoruz. Suriye ile görüşmenin başlangıç noktası burasıdır.”³⁶⁵ Barış sürecine ilişkin olarak da üç hayırdan hareket etmekteydi: “Filistin devletine hayır, Kudüs'ün bölünmesine hayır, Suriye'nin Golan tepelerine dönüşüne hayır.”³⁶⁶ İsrail ilke düzeyinde Golan'dan kısmi çekilmeyi kabul etmekte, ancak ileri sürülen koşullar bunun hiç de kolay olmayacağını göstermektedir: İsrail bu bölgede erken uyarı sisteminin kurulmasını, Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini, Tepelere yakın Suriye topraklarının silahsızlandırılması ve su kaynaklarının paylaşılmasını, çatışma riskinin azaltılmasının yanı sıra ilişkilerin de normale dönmesini istemektedir.³⁶⁷

2004'ün Aralık ayında İsrail hükümetinin aldığı “Yahudi yerleşimlerinin kademeli olarak tasfiyesi” kararına ilk tepki radikal sağ kanattan gelmiş ve bunu Yahudilerin yaşam sahasını kısıtladığı doğrultusunda açıklamalar takip etmiş. 5 Ocak 2005 tarihinde 33 subay imzalı talepleriyle birlikte yerleşim yerlerinde kalınması gerektiğini bildirmiş ve sonrasında da 10.000 asker daha bu bildiriye imza koymuştur.³⁶⁸

Başta Gush Emunim olmak üzere kimi etkili dini gruplar, söz konusu coğrafyanın İsrail tarafından fethedilmesini istemekle kalmamakta, bu fethin ilahi bir emir olduğuna inanmaktadırlar.³⁶⁹ Yahudilerin seçilmiş olduklarına inanmaktadırlar. Vaat edilmiş topraklar sadece Yahudilerindir. Siyon'a dönüş, katliamlardan çaresiz bir kaçış değil vaat edilmiş topraklara mutlu dönüştür.³⁷⁰ Ehud Sprinzak'a göre Gush Emunim vaat edilmiş topraklardan bahsederken 1967 sonrasında oluşan sınırları değil

---

³⁶⁴ Yavuz Gökalg Yıldız, (2004) *Oyun İçinde Oyun “Büyük Ortadoğu”* İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay. s. 318.

³⁶⁵ A.g.e. s. 324.

³⁶⁶ A.g.e. s. 358.

³⁶⁷ A.g.e. s. 363

³⁶⁸ Tilmaz, a.g.e. s. 44

³⁶⁹ Shahak, a.g.e. s. 31

³⁷⁰ Çağlayan, a.g.e. s. 411.

Ahit'te İsrail oğullarına bildirilen sınırları³⁷¹ kastetmektedir.³⁷² Ancak Gush Emunim içerisinde Filistin topraklarının dışına genişlemek gibi güçlü bir istek yoktur. Bu konuda takdiri Tanrı'ya bırakmışlardır. Nasılsa O'nun, zamanı gelince gerekeni yapacağına inanmaktadırlar.³⁷³

Birileri kalkıp bu toprakları alabilmek için İsrail'in henüz çok güçsüz olduğunu öne sürebilir; ya da bu toprakları kazanmada verilecek olan can kayıplarının bu topraklardan çok daha önemli olduğunu söyleyebilir. Ancak Yahudi normlarına göre hiç kimse sınırları ne olursa olsun İsrail topraklarının Yahudilere ait olmadığını söyleyemez.³⁷⁴

Roger Garaudy şu tespitite bulunmaktadır: *“Bugün İsrail yöneticileri, ister sağcı ister solcu tanınsın, ister işçi partisi üyesi, ister Likud mensubu olsun, ister ordu sözcüsü, isterse din adamları temsilcisi sayılsın, hepsi birlik halinde Kitaba eğilmişlerdir. Filistin'de herhangi bir toprak kalıntısı üzerinde hak iddia etmek için en ufak bir kanıt dahi dikkatlerinden kaçamaz durumdadır. Her şey sanki Tanrı ile aralarında imzalanan bir hibe senedine bağlıdır. En ufak bir işaret toprakların yerli sahiplerini dışarı atılarak oraya yerleşmek için yeterli sebep sayılmaktadır.”*³⁷⁵

İsrail'in kutsal toprak haritasının Nil ve Fırat nehirleri arasında uzandığını biliyoruz. Hem geleneksel Yahudi düşüncesinde hem de modern Siyonist yaklaşımlarda toprağı veren Tanrı'nın onun yaşaması için suyu da vaat etmesi gibi bir çıkarıma sebep olmuştur.³⁷⁶ Nil ve Fırat arasındaki su kaynakları tüm İsrail liderlerinin başlıca hedeflerinden biri olmuştur. Zamanın Dış İşleri Bakanı Şimon Peres'in Ortadoğu'yu tanımlarken, Oily lands(Petrollü Topraklar), Holy Lands(Kutsal Topraklar) ve Watery Lands(Sulu Topraklar) üçlüsünden oluşan coğrafi bir bütünlük olarak yorumlaması bu noktada oldukça anlamlıdır.³⁷⁷ 1948 savaşından itibaren İsrail'in en çok dikkat ettiği hususlar su kaynakları ile Akdeniz şeridini emniyete almak ve Araplar aleyhine demografik süreksizliği sağlamaktı. Bu durum İsrail sınırlarına çok ciddi bir gerilim

---

³⁷¹ Tevrat 15. Bap

³⁷² Yahya, *Yeni...* s. 491.

³⁷³ Çağlayan, *a.g.e.* s. 414

³⁷⁴ Shahak, *a.g.e.* s. 32.

³⁷⁵ Garaudy, *Siyonizm...* s. 35

³⁷⁶ Turhan, *a.g.e.* s. 356.

³⁷⁷ Hakan Yılmaz Çebi, (2006) *İsrail'in Şifresi*, İstanbul, Pegasus Yay. s.177.

yüklemiştir. Ben Gurion'un "*Biz sınırlara gitmezsek sınırlar bize gelir*" ifadesi bu gerilimin en önemli göstergesidir.³⁷⁸ Bu anlamda su İsrail ulusunun damarlarında dolaşan asil kan olarak görülmüştür. Ulusun sembolü olan İsrail bayrağındaki dar mavi şeritlerin, kuruluş aşamasında teklif edilen bayrak taslaklarının tamamında bulunması Fırat ve Dicle sınır tanımlamasını sembolize ettiği ve estetik kaygılarla konulmadığı ihtimalini arttırmaktadır.³⁷⁹ .

İsrail Nil musluğunu kontrol etmek için Etiyopya ile ittifak kurar ve Etiyopya'nın baraj inşa projelerine destek olur. Benzer bir strateji, İsrail'in Fırat'ın musluğunu elinde bulunduran Türkiye'ye yakınlaşmasında ve özellikle de Türkiye'nin Fırat üzerindeki denetimini artıracak olan GAP projesine gösterdiği ilgi ile ortaya çıkmaktadır. İsrail, GAP'a ilgisini bölgede arazi alımlarıyla gösterdi ve tarımsal işbirliği adı altında birçok İsrailli uzman bölgeyi ziyaret etti.³⁸⁰ Milliyet'in, 13 Haziran 1995 tarihli "*GAP'a Uluslar arası İlgi Artıyor*" başlıklı haberinde, İsrail'in GAP'a yaptığı yatırımları konu edilmişti.³⁸¹ İsrail'in GAP'taki hedefi dini temeli bulunan kutsal vaat edilmiş topraklara dönüş mü yoksa GAP'tan fıskırarak altın yağmurunun altında bulunup testisini doldurmak mı izleyip göreceğiz.³⁸²

Ağustos 1995'te atanan İsrail'in yeni Ankara Büyükelçisi Zvi Elpeleg'in basına söylediği, "*Türkiye'de su da bol, toprak da, ancak biz de her ikisi de yok*" şeklindeki sözler, İsrail'in gerçek niyetinin bir ifadesidir. İsrail'in, Türkiye'nin hem suyu hem de toprağı üzerinde planları vardı.³⁸³ İsrail Savunma Bakanı Ariel Sharon'un "*Türkiye bizim ilgi alanımıza girer*" sözü bu gerçeğin bir başka ifadesidir.³⁸⁴

Günümüzde Türkiye'de görev yapan Protestan misyonerlere göre de Türkiye'nin Doğu'sunun asıl sahipleri İsrail oğullarıdır. Yahudilerin ilk ataları bu bölgede yaşamışlardır. Bu topraklar Türkler tarafından savaşla ve asimilasyonla alınmıştır. Yine onlara göre bir gün bu topraklara gerçek sahipleri tekrar yerleşecektir.³⁸⁵ Tempo

---

³⁷⁸ Turhan, *a.g.e.* s. 357.

³⁷⁹ *A.g.e.* s. 358.

³⁸⁰ Çebi, *a.g.e.* s. 185–186

³⁸¹ Barçın Yinanç, "Gap'a Uluslar arası İlgi Artıyor", *Milliyet* 13.06.1995.

³⁸² Nuh Gönültaş *D.B.Tercüman*, 11–12 Aralık 2003.

³⁸³ Çebi, *a.g.e.* s. 191.

³⁸⁴ Erdoğan, *a.g.e.* s. 386.

³⁸⁵ İlker Çınar, (2005) *Şifre Çözüldü*, Ozan yay. İstanbul, s. 30

Dergisi de Yahudilerin Harran'da kuyu başında ayin yaparken çekilmiş görüntülerini ele geçirmiş ve bunu da gündemine taşımıştır. Yahudiler Harran'ın 1 km uzağında bulunan bu kuyunun Yakup'un kuyusu, kendi köklerinin de bu kentte olduğuna inanmaktadırlar.³⁸⁶ Orta doğu gazetesi ise gündemine toprak satışlarını taşımış ve Yahudiler tarafından Kars'ta arazi satın alındığını haber yapmıştır. Kars ise vaat edilen toprakların başlangıç yeridir.³⁸⁷

Sonuç olarak siyonizm toprak üzerine farklı anlamlar yüklemiş ve toprağın asıl sahibini beklediğini bildirmiş ve burada Yahudi çoğunluğunun oluşturduğu bir devlet kurmanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Bunun için her türlü girişimde bulunmuş ve 1948 yılında da bu çabalar karşılığını görmüştür. Bundan sonra kutsal toprak coğrafyasını elde etmek için birçok faaliyete girişmiştir. Bunu yaparken de her türlü Tevrat pasajı dikkate alınmış ve devletin sınırları da yine Tevrat'a göre çizilmeye çalışılmıştır.

1. 6. Arz-ı Mev'ud ve Sınırlar Problemi

Vaat edilen toprak kavramı İsrail dinine has bir kavramdır ve gerek İsraililere ve gerekse daha sonraki Yahudilere göre en önemli öğedir.³⁸⁸ Bu kavram ne kadar önemli ise bu toprakların nereleri kapsadığı sorusu da onun kadar öneme haiz bir konudur. Kaynakların verdiği bilgilere göre konu işlenmeye çalışılacaktır.

Kutsal topraklar ilk önce İbrahim ve onun zürriyetine vaat edilmiştir.³⁸⁹ Zohar'da İbrahim'in kutsal topraklara girdikten sonra Tanrı ile bir antlaşma yaptığı yazılıdır.³⁹⁰ İbrahim ve soyundan gelenlere, Mısır ırmağından büyük ırmağa, Fırat'a kadar olan saha verilmiştir.³⁹¹ İbrahim'in Kenan Topraklarını miras alıp almadığını nasıl bileceğini sorması üzerine Tanrı bir takım hayvanları ikiye bölmesini emreder. İbrahim yarım parçaları karşı karşıya düzenler. Tanrı ona soyundan gelenlerin Nil nehri ile Fırat arasındaki alana sahip olma hakkına kavuşabileceklerini bildirir.³⁹²

---

³⁸⁶ Okan Konuralp, *Tempo* 19–25 Ağustos 2004

³⁸⁷ *Ortadoğu* 19 Temmuz 2004.

³⁸⁸ Johnson, *a.g.e.* s. 31.

³⁸⁹ Tekvin 13/14–17; 17/8

³⁹⁰ Blech, *Yahudi...* s. 88.

³⁹¹ Tekvin 15/7–8, 18–21

³⁹² Tekvin 15/7–21

Gözünün gördüğü bütün saha kendisine verilecek³⁹³ ancak bu topraklara sahip olabilmeleri için dört yüz yıl geçmesi gerekecektir.³⁹⁴

İbrahim'e yapılan vaat İshak'a da yapılmıştır. Çünkü İbrahim kendisine denilenleri yapmış ve emre itaat etmiştir.³⁹⁵ Tanrı İbrahim ve İshak'la yapmış olduğu vaadi Yakup zürriyeti ile de yenilemiştir.³⁹⁶ Musa öncekileri vaat edilen yere götürmekle vazifelendirilirken sonrasında bu topraklara kendisinin değil zürriyetinin gireceği bildirilmiştir.³⁹⁷ Yeşuya da Musa'ya yapılan vaat yapılmış olup ayrıyeten topraklara da onun zamanında girileceği bildirilmiştir.³⁹⁸ Davut ve Süleyman Tanrı'nın İsrail oğulları ile olan ahdini onların şahsında sonsuza dek yenilediği iki önemli figürdür.³⁹⁹ Davut Peygamber de İbrahim Peygamber'e vaat edilen sınırlara kadar devletini genişleterek hâkim olduğu toprakları Fırat Sahillerinden Kızıl Deniz kıyılarına kadar yaymıştır.⁴⁰⁰

Arz-ı Mev'ud'un sınırları Tanah'ta ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır:

Güney sınırı: *“Tsin çölünden Edom boyunca olacak ve cenup sınırınız şarka doğru Tuz denizinin ucundan olacak ve sınırınız Akrabbim yokuşundan cenuba doğru dolaşacak ve Tsin'e geçecek ve onun uçları Kadeş-Barnea'nın cenubunda olacaklar ve Hatsar-Addar'a çıkacak ve Atsmon'a geçecek ve sınır Atsmon'dan Mısır vadisine kadar dolaşacak ve onun uçları deniz yanında olacaktır.”*⁴⁰¹

Batı sınırı: *“Garp sınırınız büyük deniz ve onun kıyısı olacaktır; garp sınırınız bu olacaktır.”*⁴⁰²

Kuzey sınırı: *“Büyük denizden Hor dağına kadar kendinize işaret koyacaksınız. Hor dağından Hamat'a girilecek yere kadar işaret koyacaksınız ve sınırın uçları*

---

³⁹³ Tekvin 12/1–18

³⁹⁴ Tekvin 16/12–21

³⁹⁵ Tekvin 26/2–6

³⁹⁶ Tekvin 28/4, 13; 48/4

³⁹⁷ Tesniye 34/2–5, Yeşu 5/6

³⁹⁸ Yeşu 1/2–4; 3/7–12;

³⁹⁹ II. Samuel 7. bap.

⁴⁰⁰ II. Samuel 8/3; 1; Tarihler 18/3–16

⁴⁰¹ Sayılar 34/3–5

⁴⁰² Sayılar 34/6.

Tsedad'da olacak ve sınır Zifron'a çıkacak ve onun uçları Hatsar-Enan'da olacaktır."⁴⁰³

Doğu sınırı: *"Ve şark sınırınız için Hatsar-Enan'dan Şefam'a kadar işaret koyacaksınız ve sınır Şefam'dan Ain'in şark tarafında Ribla'ya inecek ve şarka doğru Kinneret denizinin yanına dokunacaktır. Ve sınır Erden'e inecek ve uçları Tuz denizi yanında olacaktır.*"⁴⁰⁴

Buna göre Negev'in büyük bir kısmı, Akdeniz ve Kuzey sınırında bulunan Hor dağı, sınırlar olarak bildirilmekte ve Hor dağının Güney Anadolu'daki Toros dağları olduğu, genel kanaatin ise Lübnan dağı olduğu belirtilmektedir. Doğu sınırı Fırat ırmağı olarak da gösterildiği halde⁴⁰⁵ Musa'ya çizilen sınırlarda Taberiye ve Lut göllerinin doğu tarafındaki bölgeyle sınırlı kalınmaktadır. Doğu sınırının Fırat'a kadar uzatılması ideal olan ölçülere göredir. Ancak Krallığın en parlak dönemi olan Süleyman döneminde *"İrmaktan Filistiler diyarına kadar bütün ülkeler üzerinde saltanat sürdüğü"*⁴⁰⁶ belirtilmesine rağmen krallığın doğu sınırı hiçbir zaman Fırat'a varmamıştır.⁴⁰⁷

Hız. İbrahim'den itibaren geçen süreç içerisinde İsrail oğulları hiçbir zaman bu sınırların tümünü içine alacak biçimde "Arz-ı Mev'ud"a sahip olamadığı görülmektedir. Daha ziyade Lut gölünün batısından başlayarak Kudüs, Hebron(el-Halil), Bir Şeba, Eriha gibi şehirler etrafında Kuzeyde Sayda, Şam'a güneyde Kızıldeniz'in Eylat körfezine kadar uzanan "Kenan"a ait bölgede değişken oranlarda hâkim olabilmişlerdir. Asla, Fırat ve Nil'e kadar ulaşamadıkları tarihen sabittir.⁴⁰⁸

Arz-ı Mev'ud'un doğu ve batı sınırlarının Fırat ve Nil nehirleri olmasının özel bir manası olsa gerektir. Muhtemel ki, Cenab-ı Hakk; Hız. İbrahim'in, Fırat'ın kenarındaki Ur'dan başlayıp, Nil kenarındaki Mısır'a kadar süren hicretlerini içine

---

⁴⁰³ Sayılar 34/ 7-9

⁴⁰⁴ Sayılar 34/10-1; Bknz: Yeşu 1/4 Tesniye 11/24 Tekvin 15/18.

⁴⁰⁵ Tekvin 15/18; Tesniye 11/24; Yeşu 1/4

⁴⁰⁶ I.Krallar 4/21

⁴⁰⁷ Küçük, "Arz-ı Mev'ud" *DİA*, I, 443.

⁴⁰⁸ Cengiz Duman, *"Tevrat'a göre vaat edilmiş topraklar "Arz-ı Mev'ud" sınırları"* <http://www.kurankissalari.tr.gg/> 30 Temmuz 2010.

alan bu toprakları, onun tereddütsüz teslimiyet ve tevekkülü karşılığı ödül olarak vermiştir.⁴⁰⁹

Vaat edilen toprakların sınırlarına baktığımızda bir değişkenlik ve kademeli bir görünüm dikkati çekmektedir. Birinci planda Kudüs ve çevresi; ikinci planda Nil'den Fırat'a kadar olan kısım, yani Orta doğu; üçüncü planda ise bütün dünyadır.⁴¹⁰

İbrahim'e verilen topraklar ve milletler şöyle ifade edilir: “*Mısır ırmağından büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar, bu diyarı, Kenîleri ve Kenizzîleri ve Kadmonîleri ve Hittîleri ve Perizzîleri ve Refaları ve Amorîleri ve Kenanlıları ve Girgasîleri ve Yebusîleri senin zürriyetine verdim.*”⁴¹¹ Burada geçen Mısır ırmağı ile Nil mi? Onun kolları mı? Yoksa Vadi el-Ariş mi?⁴¹² Olup olmadığı anlaşılamamaktadır.⁴¹³ Doğu sınırında olan ırmak sık sık yatağını değiştirmek gibi bir özelliğe sahiptir. O zaman vaat edilmiş toprağın sınırının da onunla birlikte değişmesi mi gerekir?⁴¹⁴ İsraililerin ele geçireceği kabilelerin sayısı Tekvin 15/ 19-20'de on olarak ifade edilirken, Tesniye 7/1'de yedi kableden bahsedilmektedir. Kabile sayılarındaki bu farklılık İsrail topraklarının her zaman genişletilmeye müsait olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.⁴¹⁵

İlerleyen bölümlerde Tanrı büyük hediye sadece bir bölümünü vaat etmektedir. “*Sana ve senden sonrakilere bir yabancı olarak yaşadığın toprağı vereceğim: Bütün Kenan topraklarını.*” Diğer taraftan bu son hediye daimi mülkiyet olarak verilmiştir.⁴¹⁶

Yakup'la yapılan ahit de ise toprakların sınırlarında bir değişiklik göze çarpmaktadır. Yakub'a bütün dünya vaat edilmektedir: “*... Senin zürriyetin yerin tozu gibi olacak ve garba ve şarka ve şimale ve cenuba yayılacaksın ve yerin bütün kabileleri sende ve zürriyetinde mübarek kılınacaktır.*”⁴¹⁷ Tanrı, İsraililere hem genişletilebilir hem de

---

⁴⁰⁹ Duman, http://www.kurankissalari.tr.gg/ARZ_I-MEV-h-UD.htm 30 Temmuz 2010

⁴¹⁰ Küçük, *a.g.m.* s. 105.

⁴¹¹ Tekvin 15/18–21

⁴¹² Sanhedrin 11b

⁴¹³ Garaudy, *Siyonizm...* s. 26

⁴¹⁴ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s 76.

⁴¹⁵ *A.g.e.* s. 75.

⁴¹⁶ Johnson, *a.g.e.* s. 31

⁴¹⁷ Tekvin 28/13–15

sınırlandırılabilir bir toprak vaadinde bulunmaktadır.⁴¹⁸ İlk atalara verilen sınırlar Musa'nın fetih arifesindeki sınırlarla uyuşmazken⁴¹⁹ Yeşu'ya yapılan vaat de ise farklı bir durum olarak toprak hem sınırlı hem sınırsız bir yapı arz etmektedir. “*Ayak tabanınızın basacağı her yer sizin olacak...*”⁴²⁰ Hâkimler döneminde ise İsrail toprağı Dan'dan Beerşaba'ya uzanan topraklardır. Ancak en güçlü dönemlerde bile daha ileri gitme arzusu taşınmamıştır. İlginçtir ki Hezekiel dışında hiçbir peygamber de sınırlar sorunuyla ilgilenmemiş ve toprakları daha da fazla genişletme noktasında sitemde bulunmamıştır⁴²¹

Tevrat'ta, “Arz-ı Mev'ud”dan eski ismine izafeten “Kenan” olarak da bahsedilmektedir. Ancak bu aşamada çok önemli bir hususun altı çizilmelidir. Tevrat metinlerinde müteaddit defalar tasvir edilen “Arz-ı Mev'ud” topraklarının; yine Tevrat metinlerinde tasvir edilen “Kenan” toprakları sınırlarından çok daha geniş ve değişik bir coğrafya olduğunu kaydetmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla “Kenan” tanımlaması Tevrat'ta tarif edilen “Arz-ı Mev'ud” sınırlarının tamamını kapsayıcı bir tanımlama olmamaktadır, bunun altını kalın bir hatla çizmemiz gerekmektedir. Tevrat'ta, Hz. İbrahim'e ve onun nesline, dolayısı ile İsrail oğullarına, vaat edilen topraklar “Arz-ı Mev'ud” ile ilgili birçok ifade bulunmasına mukabil tarif edilen “Arz-ı Mev'ud” sınırları muğlâktır. Bu durumu önemli bir ayrıntı olarak görmekteyiz. Hz. İbrahim Kenan topraklarına giriş yapmasından hemen sonra “Arz-ı Mev'ud” müjdesi verilmesi anlamlıdır. Dikkat edildiğinde Tevrat'ta, Yehova; “Kenan” toprakları sınırları haricinde bu hususu dile getirmemiştir. Hz. İbrahim'in “Kenan” sınırlarına dâhil olması ile birlikte Arz-ı Mev'ud konusu açılmıştır. İbrahim(a.s) Harran'da iken Yehova ona şöyle bildirimde bulunmaktadır. Rab İbrahim'e, “*Ülkeni, halkını, babanın evini bırak, sana göstereceğim topraklara git*” dedi, “*Seni büyük bir ulus yapacağım, Seni kutsayacak, sana ün kazandıracacağım. Bereket kaynağı*

---

⁴¹⁸ Attias-Benbassa, *a.g.e.* s. 40.

⁴¹⁹ Tekvin 15/18–21 Krş: Çıkış 23/31; Tesniye 1/7

⁴²⁰ Tesniye 11/24

⁴²¹ Hezekiel 47/13–23

olacaksın."⁴²² Dolayısıyla Tevrat'taki bu ifadeye göre Hz. İbrahim'e, Haran topraklarında iken Arz-ı Mev'ud müjdesi verilmemiştir.⁴²³

Harran da Yahudilik açısından önemli olan bir bölgedir. İbrahim'in orada bir müddet bulunduğunu yukarıda söylemiştik. Sonrasında da Hz. Yakup, Harran'a gitmiş orada bir süre dayısı Laban'ın yanında kalmıştır. Hz. İbrahim ve Hz. Yakup, Yahudilerin büyük atalarındandır. Bu nedenle, bugünkü Harran'da Yahudi tarihine ait herhangi bir kalıntı bulunmamakla birlikte burası Yahudiler açısından kutsallık taşımaktadır. Tevrat'taki "*Ayağınızın bastığı her yer sizin olacak*" ifadesinden hareketle Harran'ın da Yahudilere vaat edilen topraklara girdiği söylenmektedir.⁴²⁴

Babil esaretiyle birlikte dönenlerin yerleştikleri topraklar İsrail'in sınırları kabul edilmiş, bu sınırların, "*İsrail topraklarından Kazib'e kadar olan yerleri*" kapsadığı ileri sürülmüştür. Buradan hareketle de Şabat yılıyla ilgili bütün sınırlamalar, Yeşu zamanında ele geçirilen daha geniş bölgeye değil, Ezra döneminde yerleşilen topraklara işaret etmektedir. Bu yüzden Tanrı tarafından İsrail oğullarına verilen topraklar, Yeşu değil Ezra tarafından belirlenmiştir.⁴²⁵

Sınırları çizilmeye çalışılan ama bir büyük problemi de içinde barındıran bu topraklar Yahudilere vaat edilmiştir. Bu toprakların sınırlarının, Kenan diyarı ile Arz-ı Mev'ud sınırlarının birbiriyle uyuşmaması da bir tahrif görüntüsünü sezdirmektedir. Çünkü sınırların bu denli değişkenliğini başka bir şekilde yorumlayabilmek mümkün değildir.

Bu vadin karşılığında uymaları gereken kurallar istenmiştir. Bu karşılıklı ilişki de ilelebet devam etmiştir.⁴²⁶ Ahde itaatsizlik devamında her zaman cezayı gerektirecek, ahde riayet ise bu topraklarda huzurlu bir şekilde yaşamayı sağlayacaktır. Bu topraklar vaat edilmiştir çünkü Tanrı bu toprakları kutsal kılmıştır. Toplumun seçilmesi devamında topraklarında seçilmesini getirmiş ve bu topraklar ahdin ve vadin bir belirtisi olmuşlardır.

---

⁴²² Tekvin 12/1-3

⁴²³ Cengiz Duman, "*Sahih Arz-ı Mev'ud, Türkiye sınırlarına uzanıyor mu?*" <http://www.kurankissalari.tr.gg> 30 Temmuz 2010.

⁴²⁴ Baki Adam, *Yahudilik ve Anadolu'daki Gelişmesi*, <http://www.tureb.net/yazdir.asp?id=189>, 09 Temmuz 2010.

⁴²⁵ Ali Osman Kurt, *İkinci Mabet Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış* CÜİFD. X/2, 2006, s. 463

⁴²⁶ Berakoth 32b

1. 7. Toprak Vaadinin Değerlendirilmesi

Kitab-ı Mukaddes'te vaat ve kutsallık konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Başlangıçta bu vaat, bir toprağa yerleşmeye çalışan göçebe kabilelere yapılmıştır.⁴²⁷ Göçebe veya başıboş dolaşan kabilelerin toprağa yerleşmeleri, -özellikle Ortadoğu'daki- bütün halklarda, bir ilah tarafından vaat edilmiş toprağın ihsan edilmesine bağlıdır.⁴²⁸ Bu vaat hiçbir zaman toprakları askeri veya siyasi yollarla ele geçirilmesini değil fakat bir yerleşme kavramını getiriyordu. İkinci derece de bu vaat ulusal boyutlarda genişliyor ve Davut'un fetih hareketlerini yasallaştırmaya yarıyordu. Böylece seçilmiş halkın iktidarı sağlama alınıyor, Mısır'ın çağlayanlarından Fırat nehrine kadar olan kara parçası manen Yahudilerin mülkiyetine geçiyordu.⁴²⁹ Önemli olan bir başka konu da bu vaadin sadece Yahudilere değil dünyanın bütün uluslarına yapılmış olmasıydı.⁴³⁰

İbrahim'in seçilmesindeki örtülü dinsel anlayış M.Ö. II. Binyılda Yakınoğu da iyi bilinen inanç ve adetlerin bir uzantısıdır.⁴³¹ Hititler dâhil Mezopotamya'dan Mısır'a kadar bütün Ortadoğu halkları İbrahim'e verilen vaadin içindedirler. Suriyelilerin ataları olan Hititlere de vaat de bulunmuş hatta sınırları da Tanrıça Arinna çizmiştir.⁴³² Gazze, Mekkido, Kadeş ve (Fırat üzerindeki) Karkamış'a kadar gittiği yol üzerinde kazanmış olduğu zaferleri yâd etmek için, Tutmosis tarafından (MÖ.1480 ile 1475 yılları arasında) dikilmiş olan Mısır'daki Karnak Dikilitaş üzerinde, Tanrı Firavun'a bütün yeryüzünü vermekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Buyruğunla, arzı enine boyuna sana tahsis ediyorum. Ben geldim ve Batı'nın toprağını sana çiğneme hakkı veriyorum."*⁴³³

Verimli Hilal⁴³⁴'in öbür ucunda, Mezopotamya'da, Yaratılışın Babil Şiirinin 6. tabletinde, İlah Marduk *"Her birinin payını tespit eder"* ve Ahde imza atmak üzere

---

⁴²⁷ Tekvin 28/10-12

⁴²⁸ Garaudy, *İsrail...* s. 48.

⁴²⁹ Tekvin 15/18.

⁴³⁰ Tekvin 12/3.

⁴³¹ Mircea Eliade (2003) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*, Çev. Ali Berkay, İstanbul, Kabcacı yay. s. 212.

⁴³² Garaudy, *Siyonizm...* s. 86.

⁴³³ Roger Garaudy,(1992) *Entegrizm*, Çev. Kamil Bilgin Çileçöp, İstanbul, Pınar Yay. s. 73

⁴³⁴ Verimli hilal deyimi Arap Yarımadasının doğu, kuzey ve batı taraflarını içine alan hilal şeklindeki kısmı için kullanılan bir kavramdır. Suriye, Lübnan, Filistin, Doğu Ürdün ve Irak'la, Nil vadisinin

Babil'i ve Babil Tapınağını inşa etme emrini verir. Bu ikisinin arasında, Hititler Güneş Tanrıçası Arinna için ilahiler okurlar: “Göklerin ve yerin güvenliğini sen gözetirsin sen. Ülkenin sınırlarını yalnızca sen belirlersin sen.” Bu noktada baktığımızda eğer İbraniler böyle bir mesaj almamış olsalardı o zaman gerçekten bir istisna teşkil edebilirlerdi.⁴³⁵

Yahova'nın İbrahim'e ve soyuna toprak vaat ettiği inancının temelinde ise Tammuz kültü vardır; Rahipler toprakların sahibinin Tammuz olduğuna, onları istediğine verip istediğinden almakta özgür olduğuna, bu topraklar hakkındaki devir işlemlerinin Tammuz'un direktifleri doğrultusunda kendileri tarafından üstlenildiğine Sümerleri inandırmışlardır; işte, bu inançlar biçim değiştirerek Yahova kültürüne de aksettirilmiş olmalı. Tammuz kültüründe de toprakların devrine ilişkin olarak alınan ilk ürün⁴³⁶ Tammuz'a hediye edilirdi.⁴³⁷

İncelediğimizde X. yüzyılda Süleyman'ın saltanatından önce hiçbir Kutsal Metin düzenlenmiş değildir. Farklı ülkelerden birbirinden kopuk devirlere ait muhtelif dil ve kalemlerden çıkan haberlerin toplanması, yaklaşık bin iki yüzyıl, yani MÖ. VII. Yüzyıldan MS. V. Yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Bu haberlerin büyük bir kısmı MÖ. V.Yy'da Babil'deki esaret günlerinde toplanmış; Akhemenidler(MÖ.539-331) devrinde esaretten sonra Filistin'de bunların çoğu ayıklanmış, daha sonra bazı sifirler Selevki Ptolemei'ler döneminde kaleme alınmıştır.⁴³⁸ Bütün yazıtlar devrin siyasi olaylarından esinlenerek bu çağda ortaya çıkmıştır. Monarşik yönetim sisteminin eleştirilmesi, toprakların mülkiyet kurallarının bağlanması yahut işgali ile ilgili hukuk sözlü gelenekten bu çağda yazıya geçirilmiştir.⁴³⁹ Bu Tevrat yazarlarını psikolojik yönden incelediğimizde ise bunların esarete yaşayan, vatansız, bir kenara itilmiş, güçsüz ve aciz insanlar olduklarını, bu halet-i ruhaniye içerisinde bunları kaleme aldıklarını görürüz. Bu yazarların yazmış oldukları tarih, bazı gerçeklere işaret ediyorsa da, büyük kısmı düşünce, hayal, ideal ve arzulardan oluşmaktadır.

---

kuzey kısımları bu bölge içinde yer alır. Ahmet Susa, (2005) *Tarihte Araplar ve Yahudiler*, Selenge Yay. İstanbul, s. 37.

⁴³⁵ Garaudy, *İsrail...* s. 35-36

⁴³⁶ Toprakların ilk mahsulünün hahamlar tarafından tanrıya hediye edilmesi: Bkz: Tesniye 26/9–12.

⁴³⁷ <http://www.plat-forum.org/forum/viewtopic.php?f=2&t=6667&view=previous> 30 Temmuz 2010.

⁴³⁸ Susa, *a.g.e.* s. 255.

⁴³⁹ Garaudy, *a.g.e.* s. 43

Bazen sırtını vereceği bir gücün peşindedir, bazen sığınacağı bir vatan özlemindedir. İhtiyaç duyduğu gücü Tanrı Yahve'den ve Musa'dan alır. Seçilmiş halk inancını İbrahim ve torunu Yakup'a bağlar. Kenan'dan da süt ve balla yoğrulmuş vaat edilmiş toprak inancını alarak bunları Yahve'ye İbrahim ve Yakub'a isnat ederler.⁴⁴⁰

Acaba Süleyman bu yazıları vatandaşlarına sunarken hangi mesajı nakletme amacı gütmüştür. Von Rad gibi bazıları Yahovacı metinde Davut zamanındaki günlere duyulan özlemin krallık tarafından yasallaştırılmak istendiğini öne sürer. Albert Pury gibiler ise Tanrı'nın vaatlerde bulunurken seçtiği insanlar buna layık olmasalar dahi yine de vaatlerin gerçekleşebileceğini göstermek istediğini belirtir.⁴⁴¹

Paris Protestan İlahiyat Fakültesi Dekanı Madam Françoise Smyth konu ile alakalı olarak şunları söylemiştir: *“Yakın tarihi araştırma, Mısır dışına çıkışın, Kenan diyarının fethinin, sürgün öncesi İsrail milli birliğinin, belirli sınırların klasik tasvirlerinin hayali olduğunu göstermiştir. Eski Ahit'teki olayların yazımı, anlattığı şeyler üzerinde değil de, anlatılanları hazırlayan şeyler hakkında bilgi vermektedir.”* Albert Pury ise Hz. Davut ve Hz. Süleyman zamanındaki altın çağa bir başlangıç yapmak üzere, söz konusu vaadin ilk peygamberlerin hikâyeleri arasına yerleştirildiğini belirtir.⁴⁴² Hayrullah Örs'de vaatle ilgili birçok yerin Babil sürgünlüğü sırasında yazıldığını düşünmekte ve bu vaatleri de –darlık ve eziyet içindeki bir halkın dilek rüyaları olarak- doğal görmektedir. Bu metinler onlara yaşama gücü bağışlamıştır.⁴⁴³

Yahudilerin son iki bin beş yüzyıllık tarihi realite içinde sürekli tahkir edilen, sürülen, dağınık bir toplum tecrübesi yaşamış olmaları Arthur Koestler'in Yahudi Nörozu olarak nitelediği toplum psikolojisini ortaya çıkaran temel unsurdur. Seçilmiş millet dogması ile sosyal realitedeki diğer toplumların hâkimiyeti altında yaşamının getirdiği azınlık psikolojisi arasındaki gidiş gelişin ortaya çıkardığı kimlik Koestler'in deyimiyle kendine özgü bir anormallikler bileşkesi doğurmuştur.⁴⁴⁴ Yahudi tarihi Babil sürgününden İsrail'in kurulmasına kadar bir sürgün ve azınlık tarihidir. Yahudi

---

⁴⁴⁰ Susa, *a.g.e.* s. 368–369.

⁴⁴¹ Garaudy, *Siyonizm...*, s. 93

⁴⁴² Garaudy, *İsrail...* s. 35.

⁴⁴³ Örs, *a.g.e.* s. 46.

⁴⁴⁴ Ahmet Davutoğlu, (2007) *Stratejik Derinlik*, Küre Yay. 21. Baskı, İstanbul, s. 373.

kimliği ve toplum psikolojisinin oluşmasında bu tarihin önemli bir payı vardır.⁴⁴⁵ Tevrat, Yahudilerin ekonomik ve politik çıkarlarının süzgecinden geçirilmiş bir bölge tarihi gibidir. Yahudilik, Filistin’de tutunmak için, Süleyman krallığının mirasını üstlenir. Süleyman tapınağına sahip çıkar. Perslerin yardımıyla tapınağı tekrar inşa eder. İbrahim’i geleneğin tek tanrıya inananların kurtulacağı, yani manevi olarak insanlaşacağı ve Tanrı’nın rızasını kazanacağı inancı, Yahudi hahamlar tarafından seçilmiş millet inancına dönüştürülür. Arz-ı Mev’ud inancı ise Perslerin Yahudilere onları bölge karakolu olarak kullanma karşılığı verdiği bir sözdür.⁴⁴⁶

Freud, Tevrat yazarlarının ilk ataları dinlerine sokarak, Yahudilerin Kenan elinde yabancı olmadıklarını göstermek amacıyla onları selefleri olarak gösterdiklerini kaydetmekte ve şöyle demektedir: *“Yahudiler, bu becerikli hileye, Tanrı’ları Yahve’nin seleflerinin fiilen işgal ettikleri bir toprağı kendilerine vaat ettiğini göstermek için başvurular...”* Freud bu sözleriyle Yahudilerin Kenan eline girmeye tarihen bir hakları olmadıklarını, suni bir hak meydana getirdiklerini dile getirmektedir.⁴⁴⁷

Son olarak Baki Adam’a göre Tevrat’taki Nil’den Fırat’a ifadesi bir mecaz veya abartı manası taşımaktadır. Siyasî olarak Yahudilerin bütün dünyaya egemen olma ideolojisi elbette vardır. Fakat bu ideoloji, dinle özdeşleşmiş bütün Yahudileri kapsayan bir ideoloji olmayıp Siyonist bir gurubun düşüncesidir.⁴⁴⁸ Türkiye İsrail Elçiliğinin 1. Sekreteri David Ören, Ahmet Kabaklı’ya yazdığı bir mektubunda ise Nil’den Fırat’a İsrail iddialarına da cevap vermiştir. Mektubunda şunları dile getirmiştir: *“Bu iddiayı ispat edebilecek bir belge duyulmamıştır. Tevrat’ı iyice inceledik. Bu iddia Tevrat’ta da mevcut değildir. Üstelik bizim bildiğimiz kadarı ile bu iddia bir Mısır ideali olarak Hasmeyn Heykal’ın işlediği bir temadır.”*⁴⁴⁹

Son dönem yazarları ise artık Yahudi kültürü ve dininin eski Sami kültürüyle olan ilişkisini ortaya çıkarma vaktinin geldiği kanaatindedir. Mesela S. H. Hooke şöyle demektedir: *“Museviliğin temel unsurlarınının, yeni bir tarihi bakışla, eski Samiler*

---

⁴⁴⁵ Davutoğlu, a.g.e. s. 376.

⁴⁴⁶ <http://www.haber10.com/makale/4161/> 28 Temmuz 2010.

⁴⁴⁷ Susa, a.g.e. s. 369.

⁴⁴⁸ <http://kendihalinde.wordpress.com/2006/08/26/yahudilik-2/> 03. 08. 2010.

⁴⁴⁹ Tanyu, a.g.e. II, 349–350

arasında yürürlükte bulunan dini öğelerle ilişkisini açıklama konusunda geçmişe nazaran şu anda daha iyi durumdayız.”⁴⁵⁰ Yapılan araştırmalar toplumların birbirlerine ne kadar etkileşimde bulunduğunu ortaya çıkaracak, geçmiş ve gelecek de bu sayede daha iyi bir şekilde okunabilecektir.

BÖLÜM 2. İSLAM’DA ARZ-I MEV’UD ANLAYIŞI

İslam’ın Arz-ı Mev’ud’a bakışını anlayabilmek için ilk önce İslam’ın seçilmişliğe nasıl baktığını görmeliyiz. Zira Yahudi inancına göre seçilmiş bir kavme seçilmiş bir

---

⁴⁵⁰ Susa, *a.g.e.* s. 262–263.

toprak vaat edilmiştir. Yahudilere verilen nimetler, Allah tarafından seçilmişliği ve âlemlere üstün kılınması gibi hemen hemen benzer olan ifadeler Kuran-ı Kerim’de de yer almaktadır. Tabi bütün bu ifadeler bazı kayıtlı şartlar bağlamında ele alınmış ve literatürde de ahit ismiyle ifade edilmiştir.

Ahit, mastar olarak bir şeyin yerine getirilmesini emretmek, talimat vermek; söz vermek manalarına geldiği gibi, isim olarak emir talimat, taahhüt, antlaşma, yükümlülük, itimat veren söz anlamlarına da gelir. Ahit’te hem yemin, hem de kesin söz verme anlamı vardır.⁴⁵¹

İslâm’da Allah’ın her bir ümmetle tarih içerisinde yaptığı farklı ahitlerin ötesinde yaratılış sırasında her bir nefisten eşit olarak aldığı bir mîsak söz konusudur. Buna göre her bir nefsin, “*Rabbiniz değil miyim?*” sorusuna olumlu cevap vermek suretiyle iman üzere yaratılmışlığı ve fakat daha sonra farklı tercihlerde bulunması ve bu tercihlerin de her an değişme özelliğini ölüm anına kadar devam ettirmesi söz konusudur. Yahudilik’te ise ahitleşme teması daha ziyade topluluk bağlamında anlaşılmış ve tüm kavimler içinde sadece İsrail’in Tanrı’dan gelen ahit teklifini kabul etmesi şeklinde⁴⁵² yani bir nevi (İsrail ve diğer milletler arasında başından beri öngörülen) zıtlık düzleminde ortaya konmuştur. Diğer bir ifadeyle, İslâm’daki emanet ve hilâfet kavramları belli bir kavim veya grup yerine, genel olarak insanlığa sunulmuş bir şey olarak anlaşılırken, Yahudilik’te ise seçilmişlik ve ahitleşme biçiminde ifadesini bulan ilâhî emanet ve teslimiyet kavramları bilhassa İsrail’le özdeşleştirilmiştir.⁴⁵³

Tevrat İsrail oğulları merkezli bir yapı arz ederken Kuran’da ise belirli bir kavim veya topluluk ön plana çıkarılmamış ve bütün kıssalar tevhit ekseninde ve hidayet amaçlı olarak yer almıştır. M. Hamidullah Tevrat’ın bir aile tarihi, yani İsrail Oğulları’nın tarihi olduğunu, böylece yalnızca Hz. İshak oğlu Hz. Yakub’un oğullarından bahsedildiğini, Hz. İsmail ve oğulları hakkında ise çok az bir bilginin

---

⁴⁵¹ Ed: İsmail Karagöz, (2007) *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara D.İ.B. yay. 11; Bkz: Ragıp El-İsfahani, (2007) “Ahd” md. *Müfredat*, Çev: Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul Çıra yay.

⁴⁵² Abodah Zara 2b

⁴⁵³ Salime Leyla Gürkan, (2005) *Kuran’a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrail Oğullarının Seçilmişliği Meselesi*, İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 13: s. 41/75. dipnot

dışında bir kayda yer verilmediğini söyler.⁴⁵⁴ Bu manada eğer Yahudilik ve Hıristiyanlığa damgasını vuran kavramlar *ahit*, *seçilmişlik* ve *kurtuluş* ise İslam'a damgasını vuran kavramın da aşağıdaki ayeti kerime de değinildiği üzere *tevhit* olarak anlaşılması gerekmektedir.

“De ki: Ey ehli kitap, sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin; Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım.”⁴⁵⁵

Yahudilik İslam'a göre kutsal kitabı tahrife uğramış olsa dahi kitabını ve şeriatını halen devam ettirmektedir. Önemine binaen Kuran'ı Kerim'de kendilerinden çokça bahsedilmektedir. Kuran'ın 21 yerinde Tevrat kelimesi geçmekte, Musa'dan 36 sure'de bahsedilmekte, 13 surede de Yahudilere değinilmektedir.⁴⁵⁶

2. 1. İslam Dininin Seçilmişliğe Bakışı ve İsrail Oğullarının Seçilmişliği Meselesi

2. 1. 1. Seçilmişlik Kavramı

Kuran'da Allah'ın seçmeye yönelik iradesiyle bağlantılı olarak dört ayrı fiil yer alır: *İstifâ*⁴⁵⁷, *ictibâ*⁴⁵⁸, *ihtiyar*⁴⁵⁹ ve *tafdil*.⁴⁶⁰ Bazı vurgu farklılıklarına rağmen bunların hepsi gerek peygamberlerin gerekse de sıradan insanların seçimi için kullanılmıştır.⁴⁶¹ “Sfv” kökünden türeyen *arı ve temiz kılma*⁴⁶² manasına gelen İstifa fiiline Elmalılı, *bir şeyin safını ve özünü almak* manasını vermektedir. Müfessirler, istifâ'yı iki farklı şekilde tefsir etmişlerdir: Birincisi istifâ'yı “*yaratıkların en halisi, mahlûkatın en özünü kıldı*” şeklindeki tefsir, ikincisi ise “*yakışıksız sıfat ve niteliklerden ayıklanıp güzel hasletler ve alışkanlıklar ile donattı*” şeklindeki tefsirdir.⁴⁶³ Allah'ın bazı kullarını seçmesi, kimi zaman Allah'ın onları diğerlerine nazaran arı bir şekilde yaratmasıyla,

⁴⁵⁴ Muhammed Hamidullah, (1999) *İslam Tarihine Giriş*, (çev.: Ruhi Özcan), Beyan Yay. İstanbul, s. 30.

⁴⁵⁵ Al-i İmran 3/64

⁴⁵⁶ Hikmet Tanyu, (1967) *Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmi İnceleme ve Tenkidi*, AÜİFD. Ankara, 14/97

⁴⁵⁷ Al-i İmran 3/33, Hac 22/75,

⁴⁵⁸ Nahl 16/121, Taha 20/122, Kalem 68/50.

⁴⁵⁹ Taha 20/13

⁴⁶⁰ İsra 17/70,

⁴⁶¹ Gürkan, *a.g.e.* s. 28

⁴⁶² İsfahani, *a.g.e.* “sfv” md,

⁴⁶³ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* İstanbul: Aziz Dağıtım, t.y. II, 347.

kimi zaman da baştan itibaren olmasa da tercih etmesi ve karar vermesi ile olmaktadır.⁴⁶⁴ Kuran’da on üç yerde geçmekte olan istifa fiili özellikle Hz. Âdem, Hz. Nuh, İbrahim ve İmran aileleri, Hz. Musa, Hz. Meryem, Tâlût, insan ve meleklerden elçiler, Rabbin seçtiği kullar ve bir de İslâm dini için kullanılmaktadır.

“Toplamak” manasındaki “cbv” kökünden türeyen “ictibâ” fiili ise genellikle kulun kendisinden bir gayret olmaksızın *“Allah’ın bir kişiye nübüvveti veya ilâhî feyzî tahsis etmesi, onu şerefli kılması, bu yolda beğenip seçmesi”* şeklinde anlaşılmıştır. Bu durum, peygamberler için olduğu gibi salihler, sıddıklar, şehitler ve onlara yakın olanlar için de geçerlidir. Nitekim bu fiil Kuran’da peygamberlere, İslâm ümmetine ve Rabbin seçtiği kullara atıfla dokuz yerde geçer. *“Hayırlı olmak”* manasındaki “hyr” kökünden türeyen “ihtiyar” kelimesi de genellikle peygamberlikle bağlantılı olarak anlaşılmakta ve *“bir şeyin en hayırlısını seçme”* veya *“bir şeyi hayırla seçme”* gibi manalara hamledilmektedir. Kuran’da Hz. Musa’ya ve İsrail oğullarına atıfla ve Rabbin dilediği işler bağlamında dört ayrı yerde kullanılmaktadır.

Son olarak da fazlalık ve üstünlük manasındaki “fdl” kökünden türeyen ve sözlük manası *“üstün ve faziletli kalmak”* olan “tafdîl” fiili yer almaktadır. Bu kelime, iki şeyden birinin diğerinden fazla/üstün oluşuyla ilgili kullanıldığında üç şekilde anlaşılır: a) Cins yönünden, hayvanın nebat cinsine olan üstünlüğü, b) Çeşit yönünden, insanın kendi dışındaki canlılardan üstünlüğü, c) Zât yönünden, insanın başka bir insandan üstün olması gibi. Buna göre ilk iki üstünlük çeşidi cevherle alakalı olduğundan onlarda eksik olanın, bunu gidermesi veya üstünlük kazanması mümkün değildir. Üçüncü üstünlük çeşidi ise arazla ilgili olduğundan onun elde edilmesi veya kaybedilmesi söz konusudur.⁴⁶⁵ İnsanlar arasındaki bu derece farklılıkları Kuran’da da belirtilmektedir. İnsanların üstün kılınmaları Allah’ın seçimiyle,⁴⁶⁶ rızık,⁴⁶⁷ mal-mülk⁴⁶⁸ ve fazilet⁴⁶⁹ gibi konularda da gerçekleşebilmektedir. Bu manada “tafdîl” fiili de, yine İsrail oğullarına,

---

⁴⁶⁴ Isfahani, a.g.e. “sfv” md.

⁴⁶⁵ A.g.e. “fdl” md.

⁴⁶⁶ İsrâ 17/55, 70.

⁴⁶⁷ Nahl 16/71

⁴⁶⁸ İsrâ 17/12.

⁴⁶⁹ Nisa 4/95

peygamberlere, mümin kullara ve yaratılmışlara atıfla on dört yerde kullanılmaktadır.⁴⁷⁰

Allah'ın seçimde bulunarak birilerini birilerinden üstün kılması ilahi iradesinin bir sonucu olup farklı şekillerde ve keyfiyetlerde ortaya çıkabilmektedir. “*Rabbin dilediğini yaratır ve seçer*”⁴⁷¹ ayeti bu gerçeği gözler önüne serer. Tabii ki ilahi adalet açısından bakıldığında birilerinin diğerlerine nazaran üstün tutulması bir problem oluşturmaktadır. Bu noktada konunun birilerine verilen kayıtsız şartsız bir imtiyaz mı veya kazanılmış bir hak mı olduğu sorusu akla gelmektedir. İslam'ın seçime ve seçilmişliğe bakışı tezin bundan sonraki konusunu teşkil etmektedir.

2. 1. 2. İslam'daki Seçilmişlik Anlayışına Bir Bakış

Dünya üzerinde farklı ırk ve milletlerin olmasının temel sebebi çatışma ve savaş değil bilakis insanların birbirleriyle tanışıp kardeş olabilmeleridir. Ortaya konanlar ise ilahi bir güzellik ve kültürel bir zenginliktir. Allah'ın katında üstün bir konumda olmak için belli bir kavim veya toplumdun olmaya da gerek yoktur. Onun nazarındaki tek üstünlük kendisine duyulan sevgi ve saygı manasına gelen takvadır. Kuran-ı Kerim'de bu husus şöyle dile getirilmektedir: “*Ey insanlar, gerçekten, Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün olanınız, (ırk ya da soyca değil) takvaca en ileride olanınızdır. Şüphesiz Allah, bilendir, haber alandır.*”⁴⁷² Allah katındaki tek üstünlüğün takva olduğunu Hz. Muhammed de Veda Hutbesi'nde şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Ey İnsanlar! Rabbiniz bir, babanız aynıdır. Bir Arabın Arap olmayana, kara derilinin beyaz deriliye takva dışında bir üstünlüğü yoktur.*”⁴⁷³

Toplumlara baktığımızda ise birçoğunun kendilerini seçilmiş bir ırk olarak lanse ettiklerini görürüz. Örneğin Sümerler Tanrı'nın seçtikleri, İbraniler Tanrı'nın seçilmiş kavmi, Araplar Kavm-i Necip, Amerika da Tanrı'nın öz ülkesi olmakla övünmektedir.⁴⁷⁴ Fransa kendisinin aracılığıyla Allah'ın hükümlerinin yürüdüğü

---

⁴⁷⁰ Gürkan, a.g.e. s. 28–30

⁴⁷¹ Kasas 28/68.

⁴⁷² Hucurat 49/13

⁴⁷³ Mehmet S. Hatipoğlu, (1988) *Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine (Bir Tenkid Denemesi)*, İslami Araştırmalar, İstanbul, c.II, sayı 8, s. 5–16.

⁴⁷⁴ Suat Parlar, (2006) *Ortadoğu: Vadedilmiş Topraklar*, Omep Kitap, s. 32

Kilisenin Ablasıdır. Almanya her şeyin üstündedir, zira Allah onunla birliktedir. Eva Peron, “*Arjantin’in misyonu Allah’ı dünyaya taşımaktır*” açıklamasında bulunur. 1972 yılında Afrika Başbakanı Vosrter ise şu kehaneti savurur: “*Bizler Allah’ın özel bir görevle yükümlü halkı olduğumuzu unutmayalım...*”⁴⁷⁵

Görüldüğü gibi toplumlar kendilerinin seçilmiş ve bir misyon sahibi olduklarını düşünmekte ve politikalarını da ona göre düzenlemektedirler. Dinler boyutunda baktığımızda İslam’da da bir seçilmişlik anlayışından bahsedilmektedir. Fakat Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki gibi özel bir statüden bahsedilmez.

Kuran’ı Kerim’de Allah ile peygamberler ve inananlar arasındaki ilişki ahit kelimesi ile ifade edilmekte ve bu kelime de çok sık kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında seçilmişliğe bir işaret olabilir. Seçilmişlik ve ahit tıpkı Yahudilik’te olduğu gibi beraber ele alınması gereken bir konudur. Allah belli toplumları seçip onlarla ahit ilişkisine girmiştir. Bunu da gönderdiği peygamberleri aracılığıyla gerçekleştirmiştir.⁴⁷⁶ Kuran’da peygamberlerin ve ona tabi olan toplumların seçilmişliğinden bahsedilmektedir.⁴⁷⁷ Bu doğrultuda bütün peygamberler kendilerinden öncekileri tasdik edip sonrakilere de yardım edecekleri noktasında söz vermişlerdir.⁴⁷⁸

Elmalılı’ya göre bütün peygamberlerle böyle bir sözleşme yapılmış ve hepsinden bir tasdik anlaşması alınmıştır. Hepsi de kendilerini tasdik eden son peygamber Hz. Muhammed’e iman ve yardım için Allah’a söz vermişlerdir.⁴⁷⁹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “*Ben size, bu dini taptaze ve tertemiz olarak getirdim. Bakın, Allah’a yemin ederim ki İmran İbn Musa (a.s) yaşıyor olsaydı bana uymaktan başka bir şey yapamazdı.*”⁴⁸⁰ “ Hz. Ali (r.a)’nin de şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Allah Teâlâ gerek Hz. Âdem, gerekse ondan sonra gelen bütün peygamberlerden, şayet Hz. Muhammed, zamanınızda peygamber olarak*

⁴⁷⁵ Roger Garaudy, (2005) İsrail, Mitler ve Terör, Çev: Cemal Aydın, Pınar yay. s. 26

⁴⁷⁶ Nazmiye Yavuz, (2006) *Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*, Ankara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s. 6.

⁴⁷⁷ Nahl 16/121, Hac 22/78, Neml 27/59, Fatır 35/32–33.

⁴⁷⁸ Al-i İmran 3/81

⁴⁷⁹ Yazır, a.g.e. III, 395.

⁴⁸⁰ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî, (1981) *Sünen*, Dâr’u İhyâ-i Sünnetü’n-Nebeviyye Basım yeri yok, I, 115–116.

gönderilir ve siz de hayatta olursanız, mutlaka ona iman edip, yardım edeceksiniz” diye ahd-ü misak almıştır.”⁴⁸¹ Seyyid Kutub, bu anlaşmada peygamberlerin kişisel bir arzu ve istekleri olmadığına dikkat çekerek onların sadece seçilmiş bir tebliğci olduklarını ifade eder. Bu sayede Allah’ın dini kişisel taassuptan kurtulmuş, böylece peygamberlerin keyfi tutumları ve kavimlerinin kendi inançlarına ve ırklarına olan taassupları da önlenmiştir. Bu şekilde bütün işler Allah’a havale edilmiştir.⁴⁸² Taberi ise ahdin sadece peygamberlerden değil ümmetlerinden de alındığını bildirir.⁴⁸³ Biraz daha daraltıcı bir görüş ise Zemaşeri’den gelir. Ona göre buradaki söz İsrail oğulları veya Ehli Kitap’tan alınan sözdür.⁴⁸⁴ Bayraktar Bayraklı da ahdin peygamberler vasıtasıyla Ehli Kitap’tan alındığını belirtir.⁴⁸⁵ Süleyman Ateş ise hitabın daha çok Yahudi bilginlerini kapsadığını ifade eder.⁴⁸⁶

Bakara suresinin 253. ayetinde ise peygamberlerden bazılarının diğerlerine üstün kılındığı ifade edilir. Peygamberler peygamber olmakla bir ve aynı, çeşitli üstünlükler ile üstün kılınmış olarak özel makamları ile yüksek ve muntazam düzgün bir topluluk oluştururlar.⁴⁸⁷ Tabii ki bu üstünlükler tamamen Allah vergisidir. Bunlar kendilerinde olan bir husus değil tamamen ilahi bir bağıştır.⁴⁸⁸ Razi Hz. Peygamberin diğer peygamberlere olan üstünlüğünü deliller ile açıklamış ve buna karşıt olarak verilen cevapları da serdetmiştir.⁴⁸⁹ Ayrıca, “*O’nun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız*”⁴⁹⁰ şeklindeki ayette de bütün peygamberlerin Allah’ın mesajının dürüst ve erdemli taşıyıcıları olduklarına, bazılarına ise diğerlerinden daha fazla lütufta bulunulmuş olsa da aralarında hiçbir farklılığın olmadığına işaret edilir.⁴⁹¹

---

⁴⁸¹ Fahrudin Er-Râzi, (1988–1995) *Tefsir-i Kebir Mefâtihi’l-Gayb*, ed. Ahmet Hikmet Ünalmiş, Çev. Suad Yıldırım ve öte Akçağ Yayınları: VI, 429–432.

⁴⁸² Seyyid Kutub, (1991) *Fi Zilâli’l Kur’an*, Hikmet Yay. İstanbul, II, 126–127.

⁴⁸³ Ebu Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, (1996) *Taberi Tefsiri*, Trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, İstanbul, Hisar Yayınevi: II, 303

⁴⁸⁴ Mahmud b. Ömer Ez-Zemaşerî,(1947) *El-Keşşaf’an hakaiki’t-tenzil ve uyûni’l-ekâvil fi-vücuhi’t-te’vil* Beyrut, I, 198.

⁴⁸⁵ Bayraktar Bayraklı, (2001–2004) *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kuran Tefsiri*, Bayraklı Yayınları: IV, 214.

⁴⁸⁶ Süleyman Ateş, (1988–1991) *Yüce Kuran’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat İstanbul, I, 151–152.

⁴⁸⁷ Yazır, *a.g.e.* II, 149

⁴⁸⁸ *A.g.e.* II, 151.

⁴⁸⁹ Er-Râzi, *a.g.e.* V, 377–388.

⁴⁹⁰ Bakara 2/285

⁴⁹¹ Muhammed Esed, (1999) *Kur’an Mesajı*, Çev. Cahit Koçtak - Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, I, 86.

Müslümanların, özellikle hadislere dayanarak bir bakıma Müslüman seçilmişliğini ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. “Allah, bizden önceki ümmetlere Cuma gününü tahsis etmedi. Yahudilere Cumartesi gününü, Hıristiyanlara da Pazar gününü tahsis etti. Fakat onlar kıyamet gününde bize tâbi olacaklardır (bizden sonra geleceklerdir). Biz dünyada onlardan sonrayız, ama ahirette önce bizim hesabımız görüleceği için öncelik bizdedir”⁴⁹² şeklindeki hadis bir üstünlük elde etme gayretini açıkça göstermektedir. Yine, “Sizler yetmiş ümmeti tamamlıyorsunuz. Sizler, Allah katında o ümmetlerin en hayırlısı ve en üstünüsünüz”⁴⁹³ şeklinde rivayet edilen hadis de bu düşünceyi destekler mahiyettedir. Hz. Muhammed’in “Ben kıyamet gününde Âdem’in çocuklarının efendisiyim. Ben kabri ilk yarılıp açılacak olan kimseyim. Ben ilk şefaati ediciyim ve şefaati kabul olunacak ilk kimseyim”⁴⁹⁴ hadisi ve kıyamet gününde şefaati isteyen kişilere Hz. Muhammed dışında hiçbir peygamberin yardım edemeyeceğini bildiren hadisler⁴⁹⁵ bu amaç doğrultusunda sık sık zikredilir. Hz. Muhammed’in gelişiyle diğer peygamberlerin şeriatlarının hükmünün kalktığını ifade eden hadisler⁴⁹⁶ de Hz. Muhammed’in üstünlüğüne vurgu yapmak için kullanılır.⁴⁹⁷

İslam ümmeti “en hayırlı ümmet” vasfıyla müjdelenmektedir. Ayet-i kerimeye bakıldığında hayırlı ümmet kılınma hadisesinden sonra emr-i bil-ma’ruf, nehy-i ani’l-münker ve iman zikredilmiştir.⁴⁹⁸ Yani hayırlı ümmet olmak bir bakıma iyilik yapıp kötülükten men etmek ve iman etmekten geçmektedir.⁴⁹⁹ Bir nesepten gelmek ya da geçmişte kazanılmış herhangi bir statü bu düzlemde ele alınmamaktadır. Müfessirler bu ayette hayırlı ümmet olarak zikredilen insanlardan kimlerin kastedildikleri hususunda farklı görüşler zikretmişlerdir: a) Bir görüşe göre en hayırlı ümmetten maksat, Resulullah’ın sahabilerinden belli bir topluluktur. Bunlar da, Abdullah b. Abbas’a göre, Resulullah’ın sahabilerinden, Mekke’den Medine’ye hicret edenlerdir. İkrime’ye göre bunlar, Abdullah b. Mes’ud, Ebu Huzeyfe’nin azatlı kölesi

---

⁴⁹² Kamil Çakın, “Hadislerde Hıristiyan Kelamına Yaklaşımlar”, Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, Dinler Tarihi Araştırmaları IV, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay. Ankara, 2004, s. 236-237.

⁴⁹³ İbn-i Mâce, ez-Zühd. 4288, Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 447.

⁴⁹⁴ Müslim, Kitâbu’l Fedâil 2278.

⁴⁹⁵ Buhâri, Tevhid 36, 19, 37, Tefsir, Bakara 1, Rikak 51; Müslim, İman 322.

⁴⁹⁶ Abdullah ed-Darimî, a.g.e. I, 115–116, Er-Razi, a.g.e. VI, 429–432.

⁴⁹⁷ Yavuz, a.g.e. s. 12

⁴⁹⁸ Al-i İmran 3/110

⁴⁹⁹ Er-Râzi, a.g.e. VI, 543.

Salim, Übey b. Kâb ve Muaz b. Cebeldir. b) Mücahid, Ebu Hureyre ve Atiyyeye göre ayette zikredilen sıfatları taşıyan her ümmet, en hayırlı ümmettir. c) Diğer bir görüşe göre en fazla tabisi olan din İslam dini olduğu için⁵⁰⁰ bu ümmetin Muhammed ümmeti olduğu belirtilir. d) Hasan-ı Basri'ye göre de bu ümmet geçmişteki bütün ümmetleri tamamlayan ve onların en sonuncusu olan Muhammed ümmetidir.⁵⁰¹ Taberi de bu görüşün tercihe şayan olduğunu söylemiş ve delil olarak da şu hadis-i şerifi zikretmiştir. *“Sizler yetmiş ümmeti tamamlayanlarsınız. Siz onların en hayırlısı ve Allah katında en üstünüsünüz.”*⁵⁰²

Kuran'da bildirildiğine göre İslam ümmetinin diğer bir özelliği de “orta ümmet” olmasıdır. Bu durum Kuran'da şöyle ifade edilir: *“Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun.”*⁵⁰³ Ayette geçen “orta ümmet” ifadesi, tefsirlerde genellikle ifrat ve tefrite düşmeyen, âdil, seçkin, her yönüyle dengeli, haktan asla ayrılmayan, önder, bütün toplumlarca hakem kabul edilecek bir ümmet şeklinde yorumlanmaktadır.⁵⁰⁴

“İslâm” ve “Müslim” kelimeleri Kuran'da, Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Süleyman ve diğer İbrani peygamberlerin yanı sıra, Hz. Musa'nın dinini kabul eden Mısırlı sihirbazlara, havarilere ve Hz. Muhammed'e tâbi olan müminlere atıfla kullanılmaktadır.⁵⁰⁵ İslam'ın tarifi konusunda İbn. Teymiyye şöyle der: *“İslam, insanın sadece Allah'a teslim olması Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah'a ibadet etmesi, yalnız Allah'a güvenmesi, sadece Allah'tan istemesi ve ondan korkması, Allah'ı sevdiği gibi hiçbir mahlûku sevmeden Allah'ı tam bir muhabbetle sevmesi sadece Allah için sevmesi. Allah için buğzetmesi, Allah için dost olması, Allah için düşman olması demektir. Kim Allah'a ibadetten kendini büyük görürse, o Müslüman değildir. Kim Allah ile beraber başka bir varlığa ibadet ederse o*

⁵⁰⁰ En fazla tabisi olan din İslam'dır. Buradaki ifadedden kasıt şudur. Hz. Âdem'den bugüne kadar bütün peygamberlerin tebliğ ettiği din İslam'dır. O dine tabi olanların da adı genel olarak Müslüman diye isimlendirilmektedir.

⁵⁰¹ İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* II, 338–339.

⁵⁰² İbn-i Mâce, *ez-Zühd.* 4288, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 447.

⁵⁰³ Bakara 2/143

⁵⁰⁴ İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* I, 359, Er-Râzi, *a.g.e.* 3/532–533, İmam Kurtubi, (1997–2003) *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Trc. M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay. II, 375–376.

⁵⁰⁵ Gürkan, *a.g.e.* s. 43/81.dipnot

*Müslüman değildir.*⁵⁰⁶ Ahmet Hamdi Akseki ise “İslam” isimli kitabında bu inancı şöyle ifade etmiştir: “Din Kuran’da İslam kelimesi ile hülasa ve tespit edilmiş ve İslam özel isim olmuştur: “Allah katında din İslam’dır.”⁵⁰⁷ Geniş anlamı ile İslam bütün insanların dinidir. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa’nın dini İslam’dır. Dünyaya gelen her çocuk Müslüman olarak doğar demek, imana müsait olarak doğar, demektir.

Muhammed Esed’e göre ise İslam kelimesinin anlamı çok özeldir. Hz. Peygamberin çağdaşları İslam ve Müslim kelimelerini duyduklarında, onları insanın Allah’a teslim olması ve kendini Allah’a teslim eden kişi şeklinde anlamışlardı ve bu terimleri herhangi özel bir topluluk veya zümre ile sınırlamamışlardı. Mesela Al-i İmran süresinin 67. ayetinde Hz. İbrahim’den, Arapça deyişi ile *kane müslimen* diye söz edildiğinde bunu, “kendini Allah’a teslim etmiş oldu” şeklinde anlamışlardı. Esed, Hz. Peygambere vefatından kısa bir süre önce ulaşmış olan ayeti de İslam kelimesinin teslimiyet anlamı ile şöyle çevirmiştir: “Bugün dininizi sizin için kemale erdirdim, nimetlerimin tamamını size bahşettim ve bana teslimiyeti sizin dininiz olarak belirledim”⁵⁰⁸

Kuran’ın genel vurgusundan çıkarılacak sonuç, İslâm ümmetinin gerçek manada İslâmlaştığı müddetçe hayırlı ümmet olduğu ve olacağı şeklindedir. Dolayısıyla, ilgili ayetlerde Muhammed ümmetine yüklenen misyon, daha önce İsrail oğulları için de geçerli olduğu gibi, üstünlük iddiası ile Tanrı’nın önünde kendilerine ayrıcalıklı bir statü biçmek ya da diğer ümmetleri yargılamak değildir. Bilakis söz konusu misyon, taşımaları gereken vasıflar sebebiyle hem Allah adına diğer milletlere hem de diğer milletler adına Allah’a şahitlikte bulunmaktır. Bu ümmetin, Allah adına diğer milletlere şahit olmaları, Yaratıcının tüm insanlığa gönderdiği fitrat/Hanîf/İslâm dinini kendi hayatlarına uygulamak, yani iman, sâlih amel ve en önemlisi itidal vasıflarına sahip olma noktasında mükemmel bir örnek olan Hz. Peygamber’e uymak suretiyle bu dünyada diğer ümmetlere insanlık modeli oluşturmaları demektir. Söz konusu milletler adına Allah’a şahitlikte bulunmaları ise, her bir milletin kendilerine

---

⁵⁰⁶ Afif Abdu’l-Fettah Tabbara, *Hz. İbrahim*, Ter. Mehmet Aydın, AÜİFD. Cilt: 24, s. 575

⁵⁰⁷ Al-i İmran 3/19

⁵⁰⁸ Beyza Bilgin, (2002) *İslam Din Pedagojisinde İslam’ dan Başka Dinlerin Anlatımı*, AÜİFD. Cilt 43, Sayı 2, s. 28.

gönderilen elçiler ve peygamberler aracılığıyla hak dinle ilgili gerekli tebliğe, müjde ve uyarıya muhatap olduklarına ahiret gününde tanıklık etmeleri demektir.⁵⁰⁹

2. 1. 3. Hz. İbrahim'in Seçimi ve Yanılgılar

İslam'ın seçilmişliğe bakışında önemli sacayaklarından biri de Hz. İbrahim'dir. Zira Yahudiler kendi seçilmişliklerini Hz. İbrahim'e dayandırırken İslam'ın bakışı da burada önem kazanmaktadır. Hz. İbrahim, İslâm açısından, Hz. Âdem'le başlayıp Hz. Muhammed'le sona eren nübüvvet geleneğinde özel bir konuma ve öneme sahip bir peygamberdir. Gelenek içerisinde büyük peygamberlerden (ülü'l-azm) kabul edilen ve yirmi ayrı surede kendisinden bahsedilen Hz. İbrahim, aynı zamanda Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'in ortak referans noktalarından biridir. Onun için İbrahim peygambere atıf yapmadan İsrail oğullarının seçilmişliğini anlamak veya anlamlandırmaya çalışmak imkânsızdır. Yahudiler, başta Hz. Musa olmak üzere, tüm İbrani peygamberlerinin ve İsrail oğullarının neseben –yani Yakup ve İshak yoluyla– bağlı bulunduğu ve seçilmişliğin başlangıç noktası kabul edilen İbrahim'in gerçek ve tek vârisleri olma iddiasındadır.⁵¹⁰

Hz. İbrahim'in Kuran'da ismi geçen büyük peygamberlerden biri olması ve tevhit inancına dayanan haniflik ile özdeşleşmesi sebebiyle İslâm dini ve Müslümanlar için taşıdığı dinî önem tartışma götürmez bir konudur. Kuran, Hz. İbrahim'e özellikle değinmekte ve onların yanılgılarını ortaya koyup onun Müslüman, Muvahhit biri olduğunu dile getirmektedir.⁵¹¹ İslam'a göre İbrahim ne ilk Müslüman ne ilk peygamber ne de ilk seçilmiştir. Bilakis tevhit esası üzere tebliğ faaliyetinde bulunan diğer peygamberler gibi bir peygamberdir.⁵¹²

Seçilmiş kimselerin inanan ve iyi işler yapan kimseler olduğu⁵¹³ ve her türlü yardım ve korumanın da bunlara yapılacağı⁵¹⁴ Kuran-ı Kerim'de belirtilmiştir. Bununla beraber bu seçimin sürekli bir seçim olmadığı verilen sözde durulmadığında bu

---

⁵⁰⁹ Gürkan, *a.g.e.* s. 60.

⁵¹⁰ Tekvin 12/2, 21/12.

⁵¹¹ Bakara 2/130 -136; Âl-i İmran 3/67.

⁵¹² Neml 21/52–71; Sâffât 37/85–98.

⁵¹³ Bkz. En'âm 6/82–87; Sâd 38/45–49.

⁵¹⁴ Bkz. Muhammed 47/1–3, 11, 12; Nur 24/55.

seçimin gerçekleşmeyeceği de ifade edilmiştir.⁵¹⁵ İslam'a göre seçilmişlikte ırksal faktörler hiçbir işe yaramamaktadır. Bilakis ırksal üstünlük ilahi aşkınlığa vurulan bir darbe olarak görülmektedir. Çünkü bu anlayışa göre insanlar Allah'ın nezdinde eşit sayılmamakta ve O kendi kavmiyle ebedi bir ahit ilişkisine girmektedir. İslam'a göre ise ahit iman edildiği ve emre itaat edildiği müddetçe geçerli kılınmaktadır.⁵¹⁶ Seçilmişlik ırk temelli olmayıp kulluk temasıyla paralel işlenmiş iman ve itaat etmek öncelikli olarak ifade edilmiştir. Hz. Nuh'un oğlu için yaptığı duanın neticesinde gördüğü karşılık bu gerçeği ifade etmektedir.⁵¹⁷ Aynı durum Hz. İbrahim'in soyu için yapmış olduğu duada da gün yüzüne çıkmaktadır.⁵¹⁸ Yani İslam seçilmişliği bir yere mensubiyette değil Allah'a mensubiyette ve imanda aramaktadır.

İbrahim'in seçilmesine Kuran'ı kronoloji olarak bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkar:

1. İbrahim'in Allah'a olan imanı ve teslimiyeti,⁵¹⁹
2. (Kelimelerle) denenmesi ve gereğini yerine getirmesi,⁵²⁰
3. İnsanlığa önder kılınması ve soyundan peygamberler çıkartılması,⁵²¹
4. Peygamber geleneğinin (en azından ilgili coğrafyada) İbrahim zürriyetine tahsisi.⁵²²

Kuran-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in insanlara imam yapıldığı şöyle anlatılır: “*Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: “Ben seni insanlara imam yapacağım” demişti. “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” dedi. Allah: ‘Ahdim zalimler ermez⁵²³ (onlar için söz vermem)’ buyurdu.*”

---

⁵¹⁵ Enam 6/88.

⁵¹⁶ İsmail R. Farukî, (1993) *İbrahimî Dinlerin Diyalogu*, Çev. Mesut Karasahan, Pınar Yay. İstanbul, s.102–103.

⁵¹⁷ Hud 11/42–43, 45–46

⁵¹⁸ Bakara 2/124.

⁵¹⁹ Bakara 2/131, Nahl 16/120–122

⁵²⁰ Bakara 2/124

⁵²¹ Bakara 2/128–129

⁵²² Bakara 2/131–134

⁵²³ Bakara 2/124

Ayet-i kerime İbrahim'in kelimelerle imtihan edildikten sonra imamlık makamına layık görüldüğünü bildirmektedir. Müfessirler, İbrahim'in imtihan edildiği bu emirlerin neler oldukları hakkında birçok görüş zikretmişlerdir.⁵²⁴ Buradaki imamlıktan maksadın da nübüvvet (peygamberlik) olduğunu belirtilmişlerdir.⁵²⁵ Cenab-ı Allah onun duasına zürriyetinden mümin olan İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyyub, Yunus, Zekeriya, Yahya ve İsa (a.s) gibileri hakkında icabet etmiş, peygamberlerin sonuncusunu da, soyundan olan ve peygamberler ile imamların en faziletlisi bulunan Hz. Muhammed (s.a.s) kılmıştır.⁵²⁶

Bakara suresinin 124. ayetinde geçen “*zürriyetim*” kelimesi ilk etapta fark edildiği gibi Hz. İbrahim'in soyundan geldiğini ileri süren herkesi kapsar. Bunlar arasında İsrail oğulları ile birlikte, öteden beri İbrahim'in soyundan geldiklerini söyleyen Hicazlı ya da Adnani Arapları da yer alır. Anladığımız kadarıyla yüce Allah'ın zalimleri Hz. İbrahim'in duasından istisna etmesi, onun dininden, izlediği hak yoldan sırf Allah'a teslimiyet çizgisinden sapanların kendilerini soyca Hz. İbrahim'e nispet etmelerinin geçersizliğini vurgulamaya yöneliktir. Bir diğer ihtimal de, İsrail oğullarından söz edilen bu kıssalar zinciri için de Peygamberimize karşı zalimce, inkârcı ve taşkın bir tutum izleyen, buna rağmen hidayet üzere olduklarını, insanların önderleri olduklarını iddia eden Yahudilerin bu iddialarının gerçeği yansıtmadığı, söz konusu tutumlarını sürdürdükleri müddetçe İbrahim'in soyundan geldiklerini iddia etmelerinin de bir anlam ifade etmeyeceğini vurgulamaktır.⁵²⁷ “*Şüphesiz, insanların İbrahim'e en yakın olanı, elbette ona uyanlar, bir de bu peygamber (Muhammed) ve müminlerdir. Allah da müminlerin dostudur.*”⁵²⁸

Allah-u Teâlâ “*Zalimler vaadime erişemezler*”⁵²⁹ buyurmaktadır. Müfessirler, Allah Teâlâ'nın, zalimlerin ulaşamadığını bildirdiği vaadinden neyin kastedildiği hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir: Süddi'ye göre bu vaatten maksat, Peygamberlik,

---

⁵²⁴ Bkz: Ali Arslan, *Büyük Kur'an Tefsiri*, İstanbul, t.y. Arslan Yayınları I, 484, Er-Râzi, *a.g.e.* III, 416–419, Celal Yıldırım, (1989–1991) *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İzmir, Anadolu Yayınları, I, 343–344, İmam Kurtubi, *a.g.e.* II, 306–307, İzzet Derveze, (1997) *et-Tefsiru'l-hadis*, Trc. Muharrem Önder, Vahdettin İnce, İstanbul, Ekin Yayınları V, 125, İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* I, 327–332

⁵²⁵ Er-Râzi, *a.g.e.* III, 414

⁵²⁶ *A.g.e.* III, 423–424.

⁵²⁷ Derveze, *a.g.e.* V, 125.

⁵²⁸ Al-i İmran 3/68

⁵²⁹ Bakara 2/124

Mücahid ve İkrime'ye göre İmamlık ve önderliktir, Abdullah b. Abbasa göre zalimlere itaat etmeme vaadidir. Katade ve İbrahim en-Nehai'ye göre ahirette eman verme vaadi ve Rebi' b. Enes ve Dehhaka göre ise verilen bu vaat Allah'ın dinidir.⁵³⁰

Yahudi kutsal metinlerinde Hz. İbrahim'e yapılan vaat birçok kez yenilenmektedir. Bunlara bakıldığında bütün insanlığın mübarek kılınması, soyunun çoğaltılması, soyuna Kenan diyarının miras olarak verilmesi gibi vaatler olduğu görülecektir.⁵³¹ Kuran-ı Kerim'e göre ise bazı benzerliklerin de olabileceği soy ve mübarek kılınma vaadinde bulunulmuş yalnız buna da bir kısmının layık olduğu belirtilmiştir. Tanah'taki Hz. İbrahim'e yapılan toprak vaadi Kuran-ı Kerim'de yer almamaktadır.⁵³² Zira belli bir toplumu ön plana çıkararak yapılan ırkçılığın İslam'ın evrensel mesajına uygun olmadığı dile getirilmiştir. İsrail Oğulların âlemlere üstün kılındıkları tarzındaki seçilmişliği genel manadaki seçilmişliğin neresinde yer almaktadır?

2. 1. 4. İsrail oğullarının Üstün Kılınması Meselesi

Kuran'da kendilerinden bir hayli bahsedilen İsrail oğullarının *Bakara 2/47–122; Araf 7/140; Duhan 44/32 ve Casiye 45/16* ayetlerinde Allah tarafından âlemlere üstün kılındıkları belirtilmektedir.

Hz. Yakub'un çocukları ve torunlarını; onların soyundan gelip Hz. Musa şeriatına uyan Yahudileri ifade etmek üzere *Benî İsrail* (İsrail oğulları) *hûd, hâdû* ve *yehûd* (Yahudi) kelimeleri kullanılır. Her ne kadar İsrail oğulları ve Yahudi isimleri Kuran'da birbirinin yerine geçecek şekilde yer alsın da, İslâm literatüründe ilki daha ziyade Hz. Yakub'un soyundan gelen, Hz. Musa tarafından Mısır'dan çıkarılan ve Sina'da Allah'ın kendilerinden söz (misak) aldığı grubu ifade etmek için, ikincisi ise İsrail oğulları soyundan gelenlerin yanı sıra, başka ırklara ait olup sonradan bu dine girenleri nitelemek için kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak İsrail oğulları ismi genellikle İslâm öncesi dönemde vuku bulan olayların anlatıldığı ayetlerde ve Mekki surelerde sıklıkla geçer. Yahudi kelimesi ise neredeyse tamamen Medeni surelerde yer almakta ve daha çok Hz. Muhammed döneminde yaşayan ve aynı zamanda

⁵³⁰ İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* I,327–332, Er-Râzi, *a.g.e.* III, 424, İmam Kurtubi, *a.g.e.* II, 318–319.

⁵³¹ Tekvin 12/2–3; 13/15–16; 15/1, 4–5, 13–14, 18–21; 17/2; 22/17–18.

⁵³² Bakara 2/124

Kuran'ın da muhatabı olan Yahudilere hitaben kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Bakara suresi gibi kimi Medenî surelerde dönemin Yahudilerini hedef aldığı halde, “*Ey İsrail oğulları*” hitabıyla başlayan ayetler de mevcuttur.⁵³³

İsrail oğullarının nimetlendirilmeleri ve âlemlere üstün kılınmalarını ifade eden ayetleri, Kuran'ın insanlık (hilâfet) ve peygamberlik (risâlet) tasavvuru ve bu tasavvurun temelinde yatan tevhit inancına atıfla anlamak gerekir. Her şeyden önce, İsrail oğullarının üstün kılınmaları şeklindeki Kuran ifadesi, beş ayrı ayette yer almakta ve birinde ihtiyar,⁵³⁴ diğer dördünde ise tafdîl⁵³⁵ kalıbıyla kullanılmaktadır. Tafdil kalıbı peygamberlerin seçimi için kullanılan bir kelimedir. Bir bakıma İsrail oğulları en azından kelime bazında peygamberler ile aynı konumdadır.⁵³⁶

“*Her âlem bir zamandır*” ilkesinden hareketle bu ayetlerdeki âlem sözcüğünün, üstün kılınma anında yaşayanları kapsadığı düşünülmektedir.⁵³⁷ Bu görüşe göre İsrail oğullarının üstün kılınması bütün mekân ve zamanları kapsamamakta,⁵³⁸ buldukları zamanın halkı üzerinde gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bu şekilde nimetlendirme ve üstün kılma vasfının zamanla ve belli şartlarla kayıtlı olduğunun altı çizilmektedir.⁵³⁹ Peygamber ve melekler ise âlemler lafzının kapsamına girmezler. Muhtemelen onlar bir karine ile İsrail oğullarının üstün oldukları âlemlerden dışta tutulmuşlardır.⁵⁴⁰ Seçilen toplumlar, Allah'a verdikleri vahiy emanetine sadık kaldıkları sürece seçilmişlikleri devam edebilecek ve ihanet ettikleri zamanda bu unvanı kaybetmiş olacaklardı.⁵⁴¹ Nitekim onların tevhit dininin ilke ve kurallarından sapmaları onların

⁵³³ Ö. F. Harman (2001) “Beni İsrail” md. *DİA*, İstanbul, 23/194.

⁵³⁴ Duhân 44/32.

⁵³⁵ Bakara 2/47, 122; A'râf 7/140; Câsiye 45/16.

⁵³⁶ Tolga Savaş Altinel, (2002) *İslami Kaynaklara Göre Yahudilikteki Seçilmişlik*, Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) s. 96

⁵³⁷ Tabatabai bunun tam tersi bir yorum yapmakta ve âlemler kelimesinin o zamanda yaşayan halklar için değil o güne kadar gelmiş geçmiş tüm halklardan bahsetmek için kullanıldığını belirtmektedir. Bkz: Muhammed Hüseyin Tabatabai, (2001) *el-Mizan fi tefsiri'l-Kur'an*, Çev. Vahdettin İnce, İstanbul, Kevser yay. s. 437- 440.

⁵³⁸ Yazır, *a.g.e.* I, 291 Bkz. İbni Kesir, (1993–1995) *Hadislerle Kuran'ı Kerim Tefsiri*, Trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner, Çağrı yay. V, 2190.

⁵³⁹ Bkz. İmam Kurtubi, *a.g.e.* XVI, 17–18, Komisyon, (2007) *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara DİB. Yay. I, 119.

⁵⁴⁰ Arslan, *a.g.e.* VI, 172–173, Er-Râzi, *a.g.e.* II, 491–493, Derveze, *a.g.e.* VII, 67, Esed, *a.g.e.* I./13/32. Dipnot, Muhammed Mahmud Hicazi, *Furkan Tefsiri*, Çev. Mehmet Keskin, t.y. İstanbul, İlim Yayınları V, 497–499.

⁵⁴¹ Mustafa İslamoğlu, (2006) *Yahudileşme Temayülü*, 15. Baskı Denge yay. s. 54.

bu üstünlüğü kaybetmelerine sebep olmuştur.⁵⁴² Elmalılı da buna değinmekte ve kavmin genel karakterinin zulüm hâlini almasıyla nail oldukları bu nimet ve üstünlüğün ellerinden alındığını belirtmektedir.⁵⁴³ Bir başka görüşe göre verilen bunca nimet, onların üstünlüğüne değil de nankörlüklerine yorumlanmaktadır.⁵⁴⁴

Yahudilik'te hâkim olan ebedi ve şartsız seçilmişlik anlayışının aksine Kuran'da İsrail oğullarının üstün kılınması bir zamanla veya *âlemde başkalarına verilmeyen*⁵⁴⁵ nimetler ile sınırlı tutulmakta ve üstün kılınmanın sadece iman eden⁵⁴⁶ İsrail oğullarını kapsadığı da belirtilmektedir. İslam âlimleri, Kuran'ı Kerim'deki İsrail oğullarının üstün kılınması ile ilgili ayetleri seçilmişlik anlayışı içerisinde yorumlama düşüncesini benimsememiştir.⁵⁴⁷ Nitekim peygamberlerin dahi bir günah işlediklerinde bütün amellerinin boşa gideceği bildirilirken her hangi bir gruba kayıtsız şartsız bir üstünlük atfedilmesi İslami açıdan zaten mümkün değildir.⁵⁴⁸ Muhammed Esed üstünlüğün seçilmişlik tarzında değil vahye muhatap olma şeklinde gerçekleştiğini ve bu ayrıcalığın da Muhammed ümmetiyle bittiğini dile getirir.⁵⁴⁹ Kuran açısından İsrail oğullarının üstün kılınmasının mahiyetini anlayabilmek için onlara hangi konularda ve hangi keyfiyette nimet bahşedildiğinin de bilinmesi gerekir.

İsrail oğullarının bunca nimete gark olmaları Firavun ve taraftarlarının şiddetli işkencelerine sabretmeleri neticesinde gerçekleşmiş ve âlemde hiçbir kimseye vermediği şeyi onlara vermiştir.⁵⁵⁰ Allah İsrail oğullarına üç büyük nimet vermiştir. Bu nimetler kitap (Tevrat), peygamberlik ve hükümdür.⁵⁵¹

Onlara verilen diğer nimetleri ise şu şekilde sıralayabiliriz: Hükümdarlar kılınmaları, Denizin yarılması, Firavun hanedanından onların kurtarılması, bildircin eti, kudret

⁵⁴² Maide 5/20–26, 77–82; İsrâ 17/4–7

⁵⁴³ Yazır, *a.g.e.* I, 407.

⁵⁴⁴ Afif Abdu'l-Fettâh Tabbara, (1978) *Kuran açısından Yahudi Karakteri ve Menşei*, Terc. Mehmet Aydın, Rabita yay. s. 63.

⁵⁴⁵ Maide 5/20

⁵⁴⁶ İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* 7/364.

⁵⁴⁷ Altınel, *a.g.e.* s. 78–84.

⁵⁴⁸ Zümer 39/65

⁵⁴⁹ Esed, *a.g.e.* I, 13, 32. Dipnot.

⁵⁵⁰ Muhammed Ali Es-Sabuni, (1990–1992) *Safvetü't-Tefasir*, Çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat: I, 101–102.

⁵⁵¹ Komisyon, *a.g.e.* II, 45

helvası, bulutla gölgelendirilme, taştan onlar için su fişkırtılması, düşmanlarına galip gelme ve üzerlerine semadan kitap inmesi gibi büyük ikramlarda bulunulmuştur.⁵⁵²

İsrail oğullarının üstün kılınması ve seçilmesi Mısır'dan çıkış ve çölde yolculuk zamanına rastlamaktadır. Kuran, İsrail oğullarının üstün kılınmasını işlediği ayetlerin evvelinde veya ahirinde Firavun'a göndermelerde bulunarak, bu yolculuk sırasında Allah'ın onlara vermiş olduğu nimetleri hatırlatır. Tevrat ise İsrail oğullarının seçilmiş olduğunu ilk defa Mısır'dan çıkışın üçüncü ayında ve Sina'daki ahitle⁵⁵³ dile getirir. Başlangıçta Yahudilik'te, seçilmenin sebebi olarak bu ahitleşme gösteriliyor ise de daha sonraları Tanrı ile aralarındaki sevgi bağı bu sebebin yerine kaim olmuştur.⁵⁵⁴ Kuran-ı Kerim açısından bakıldığında ise belli bir kavimden ziyade “Allah iyilik edenleri sever”⁵⁵⁵ “Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever”⁵⁵⁶ gibi ahlaki düsturları benimseyenlerin ön planda olduğu görülür. Zaten dinler tarihinde Tanrı'nın durup dururken bir kavmi öbür kavimler arasından seçip “Kendi Kavmi” kendisini de onların Tanrı'sı yapması olayı gösterilemez. Âlemlerin Rabbi sözü ile bu inancın yanlışlığına da bir işaret vardır.⁵⁵⁷

Allah, nasıl İsrail oğullarından önce sayısız toplumu yeryüzüne hâkim kılmak ve ardından da uyarıcılar göndermek suretiyle imtihan ettiyse, şimdi de İsrail kavmini geçmiş ümmetler yerine ve bir ölçü (ahid)⁵⁵⁸ üzere yeryüzüne mirasçı kılmakta ve böylece onları sınamaktadır. Fakat şüphesiz bu noktada İsrail oğullarının bir ayrıcalığı söz konusudur. Daha önce de vurgulandığı gibi, Allah onları, başta kitap ve nübüvvet çokluğu⁵⁵⁹ olmak üzere pek çok konuda başka hiçbir kavme bahşetmediği nimetlerle desteklemiş ve tüm bu nimetler gereğince onları kendi zamanlarının toplumları üzerine önderler kılmıştır.⁵⁶⁰ İsrail oğullarına bunca nimetin verilmesinin

---

⁵⁵² Er-Râzi, II, 452–453, İmam Kurtubi, *a.g.e.* II, 7, İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* I, 203.

⁵⁵³ Çıkış 19/5–6

⁵⁵⁴ Altinel, *a.g.e.* s. 98–99.

⁵⁵⁵ Bakara 2/195

⁵⁵⁶ Bakara 2/222

⁵⁵⁷ B. Yaşar Seyhan, *Kitab-ı Mukaddes ile Kuran Kıssalarının Karşılaştırması*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 79

⁵⁵⁸ Bakara 2/83–84

⁵⁵⁹ Buhari, Enbiya 50; Müslim, İmaret 44.

⁵⁶⁰ Gürkan, *a.g.e.* s. 48.

sebebi İsrail oğullarının Hz. İbrahim soyundan gelmeleri, işkenceye maruz kalmaları ve buna rağmen sabredip imanlarında da sebat etmeleridir.⁵⁶¹

İsrail oğullarının seçilmişliğini bir iman-küfür düzeminde ele aldığımızda ise ayet-i kerime bize şunu gösterecektir. Risalet iki alanda ve iki boyutlu olarak gelişir: Küfre karşı iman mücadelesi boyutu, zulme karşı adalet mücadelesi boyutu...⁵⁶² Mazlum durumda ama imanlı olan bir toplumun o zulmü yapanlara hükümdarlar kılınması takdir edilmiş ve zalimlerinde o korktukları şeylerin başlarına gelmesi istenmiştir.⁵⁶³ Diğer taraftan da o nesil bir imtihana tabi tutulmuş ve hak-batıl mücadelesinde hangi safta yer alacakları görülmek istenmiştir.⁵⁶⁴ İlgili ayetler bir bütün halinde okunduğunda, Allah'ın, İsrail oğullarının yoldan sapmaya meyledceklerini bildiği halde, taşıdıkları başka özelliklerden dolayı ve imtihan maksadıyla onlara belli nimetler ve ayrıcalıklar bahsetmiş olduğu sonucuna varmak mümkün gözükmemektedir.⁵⁶⁵ “*Bir bilgiye göre üstün kılınma*”⁵⁶⁶ ayet-i kerimesi Razi'ye göre iki farklı hususu içinde barındırmaktadır: Bu konudaki Allah'ın bilgisi ya İsrail oğullarının diğerlerine nazaran bu vazifeye daha layık olmaları ya da onların haktan sapıp kusur işleyeceklerini bilme şeklinde tefsir edilmiştir.⁵⁶⁷ Peki, verilen bunca nimete karşılık genellikle nankörlükle karşılık verilmesine rağmen hala bu ilişkinin devamı seçilmişlik açısından nasıl anlaşılabilir diye baktığımızda ise şu sonuç ortaya çıkar. Risalet kendi kitlesini hemen yitirmek istemez. İnatlaşma ve karşı koyma durumlarında bile onu sıkmak istemediğini hissettirmeye çalışır. Buna bağlı olarak kitlesine sürekli imkânlar tanır ki onu düşünce, maneviyat ve hayat alanında iman çizgisiyle kaynaştırır.⁵⁶⁸

Aslında başından beri anlatılmaya çalışılan şey yeryüzünde ilâhî hilâfeti yerine getirmeleri noktasında her bir toplumun kendi şartları içerisinde imtihan edilmesi ve bu imtihan neticesinde seçilmesidir. Her toplum belli şartlarla denenmiş ve

---

⁵⁶¹ Yazır, *a.g.e.* I, 407.

⁵⁶² Muhammed Hüseyin Fadlullah, *Min Vahyi'l Kur'an*, Akademi Yayınları: 2/63–68

⁵⁶³ Kasas 28/5–6; Karş. Çıkış 3/7–11.

⁵⁶⁴ Araf 7/129.

⁵⁶⁵ Gürkan, *a.g.e.* s. 50

⁵⁶⁶ Duhan 44/30–32

⁵⁶⁷ Er-Râzi, *a.g.e.* 19/582

⁵⁶⁸ Fadlullah, *a.g.e.* 2/63–68

kaybedenler bu misyonu bir sonraki topluluğa devir teslim etmişlerdir.⁵⁶⁹ Yahudilerden bahseden ayet-i kerimelerden sonra kiblenin tahvilini bildiren ayetlerin gelmesi de bu misyonun Yahudilerden alınıp Müslümanlara verilmesinin bir devir-teslimi şeklinde anlaşılmalıdır.⁵⁷⁰

Tabi tüm bu devir teslimlerin sonucu aynı kural Müslümanlar içinde işlemektedir. *“Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaat de bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir.”*⁵⁷¹

Sonuç olarak, Yahudilik seçilmişliğin ve Tanrı'nın has kavmi olma özelliğinin hala geçerli olduğunu savunup bunun da ebediyen devam edeceğini ilan ederken İslam bu seçimin belli şartlar altında ve belli bir zamanda gerçekleştiğini, verilen nimetlere karşılık olarak hep nankörlükle mukabele edildiğini ve bunun neticesinde bu görevinde bir başka topluma o da aynı şartları yerine getirmek kaydıyla devir-teslim edildiğini belirtir.

2. 2. İslam'daki Arz-ı Mev'ud Anlayışı

2. 2. 1. Arz-ı Mev'ud ile İlgili İfadeler

Kuran-ı Kerim Yahudilerdeki vaat edilen toprak anlayışına paralel bir hususa işaret etmektedir. İsrail oğullarından bahsederken Arz-ı Mev'ud anlayışına da imada bulunmakta ve *“Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin...”*⁵⁷² Buyurmaktadır. Yalnız Arz-ı Mev'ud tabiri Kuran-ı Kerim'de geçmemekte ancak Hz. İbrahim ve Lut'un *“bereketli kılınmış” bir diyara*⁵⁷³ ulaştırıldıkları anlatılmaktadır. Tevrat'ta verilen sözün Zebur'da yenilendiği *“arz'a iyi kulların varis olacağı”*⁵⁷⁴

---

⁵⁶⁹ Gürkan, a.g.e. s. 47

⁵⁷⁰ İslamoğlu, a.g.e. s. 30.

⁵⁷¹ Nur 24/55.

⁵⁷² Maide 5/21

⁵⁷³ Enbiya 21/71

⁵⁷⁴ Enbiya 21/105

açıklanmış, Mısır’da zayıf düşürülen İsrail oğullarının Allah tarafından “o yerde”⁵⁷⁵ hâkim kılınmak istendiği bildirilmiş, İsrail oğullarına önceden verilen sözün gerçekleştirildiği ve sabretmelerine karşılık, hor görülüp ezilen bu milletin “*bereketli kılınan topraklara*”⁵⁷⁶ varis kılındığı ifade edilmiştir.⁵⁷⁷

Kuran’da mukaddes belde, bereketli belde gibi ifadelerle anılan ve İsrail oğulları için yaratıldığı belirtilen bu yerin neresi olduğu açık olarak bildirilmemiştir. Peygamberlerin karargâhı ve müminlerin meskeni olduğu için buraya “*arz-ı mukaddes*” denilmiştir.⁵⁷⁸ Mukaddes Belde, “*temizlenmiş toprak*” demek olup, buralar afet ve belâlardan temizlenmiş yerlerdir. Müfessirler, bu beldenin, şirkten temizlenmiş olduğunu ve peygamberler için bir mesken, bir ikametgâh kılındığını söylemişlerdir ki bu görüş üzerinde biraz düşünmek gerekir. Çünkü bu topraklar, Hz. Musa (a.s), “*Arz-ı Mukaddes’e girin*” dediği zaman, ne şirkten temizlenmiş vaziyette idi, ne de peygamberler için bir ikametgâh idi. Buna, “Bu topraklar çok daha önceki devirde böyle (şirkten temizlenmiş) idi” diye cevap verilebilir.⁵⁷⁹ Ya da bununla bu toprakların şirkin bataklığından kurtarılıp tevhidin egemen olması da istenmiş olabilir.

Kutsal topraklar kavramına “gönül ülkesi”, İsrail oğullarının bulunduğu yere “nefis ülkesi” de denilmiş ve Hz. Musa onlara gönül ülkesine girin demek istemiştir. Ancak İsrail oğulları gönül ülkesine girmek istememişlerdir. Çünkü gönül ülkesi, akıl tarafından imar edilmekteydi. Akıl kapısından gönül ülkesine girselerdi, tevhit inancıyla, sevgiyle, sadakatle ve nimeti hatırlama erdemleriyle karşılaşacak, onları ahlâk edinerek olgunlaşacaklardı. Akıl kapısı onları düşünmeye sevk edecekti. İsrail oğulları bunlardan korktular ve nefis ülkesinde kalmayı tercih ettiler.⁵⁸⁰

Kuran-ı Kerim’e göre bu topraklar mübarek kılınan bereketli topraklardır. “*Kulu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir.*”⁵⁸¹ “*Onu Lût ile beraber kurtarıp, içinde*

---

⁵⁷⁵ Kasas 28/5–6, Şuara 26/59

⁵⁷⁶ Araf 7/137

⁵⁷⁷ Abdurrahman Küçük, “Arz-ı Mevud” md. *DİA*, 3/444.

⁵⁷⁸ Sabuni, *a.g.e.* II/85.

⁵⁷⁹ Er-Râzi, *a.g.e.* IX/16.

⁵⁸⁰ Bayraklı, *a.g.e.* V/524–526.

⁵⁸¹ İsra 17/1

âlemler için bereketler kıldığımız yere ulaştırdık.”⁵⁸² “Süleyman’ın hizmetine de güçlü esen rüzgârı verdik. Rüzgâr, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere eser giderdi. Biz, her şeyi hakkıyla bileniz.”⁵⁸³ “Hor görülüp ezilmekte olan kavmi (İsrail oğullarını), toprağına bolluk ve bereket verdiğimiz yerin doğu ve batı taraflarına mirasçı kıldık.”⁵⁸⁴

Hadis-i şeriflerde de bu toprakların kutsallığına değinilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: “Allah Arış ile Fırat arasını ve özellikle de Filistin’i mübarek kılmıştır.”⁵⁸⁵ “Develer sadece üç mescide yani, Kâbe, Medine’deki benim mescidim ve Kudüs’teki mescide seyahatten dolayı eyerlenmelidir”⁵⁸⁶ “Mekke’deki Mescid-i Haramda kılınan her namaz, başka yerde kılınan yüz bin rekât namaza eşittir. Medine’deki benim mescidimde kılınan her namaz, başka yerde kılınan bin rekât namaza eşittir. Kudüs’teki Mescid-i Aksa’da kılınan her namaz, başka yerde kılınan beş yüz rekât namaza eşittir.”⁵⁸⁷

Muhammed Hamidullah en uzak mescid anlamına gelen Mescid-i Aksa’nın Kudüs’teki mescit olamayacağını, bunun semavî bir mescit olması gerektiğini savunan görüşü tercih eder.⁵⁸⁸ Çünkü Kuran-ı Kerim’de Filistin’den en yakın yer diye söz edilmektedir.⁵⁸⁹ Öte yandan Kudüs’teki eski mabet (Süleyman Mabedi) İslamiyet’ten çok önce ortadan kaldırılmış, şimdiki Mescid-i Aksa ise henüz yapılmamıştı. Müfessirlerin tamamına yakını bunun Kudüs’teki Süleyman Mabedi olduğunda müttefiktirler.⁵⁹⁰

Barekna fiha (mübarek kıldığımız yerin) ifadesi o toprakların ürünlerinin bollaşması anlamına gelmektedir. Böylelikle ürünler çoğaltılmıştır. Bu topraklarda Hz. Muhammed’den Hz. İsa’ya kadar pek çok peygamber gelmiş çoğu burada yaşamış ve burada defnedilmiştir. Hz. Peygamberin mucizevî bir şekilde bu topraklara getirilmesi

---

⁵⁸² Enbiya 21/71

⁵⁸³ Enbiya 21/81

⁵⁸⁴ Araf 7/137

⁵⁸⁵ Müslim, İman, 282.

⁵⁸⁶ Buhari, Fadlu’s-Salah I, 6, Müslim, Hacc 415, 511, 512, 513, Ebu Davud, Menasik 94.

⁵⁸⁷ Abdullah el-Khatip, *Kuran’da Kudüs*, Çev: Ramazan Işık, FÜİFD. Yıl: 2004, 9/1 s. 114.

⁵⁸⁸ Muhammed Hamîdullah, (1990) *İslâm Peygamberi*, Terc. Salih Tuğ, İrfan Yay. İstanbul, I, 92.

⁵⁸⁹ İsrâ 17/1

⁵⁹⁰ Komisyon, *a.g.e.* III, 460.

ve buranın kible olarak tayini de burasının mübarek bir mekân oluşunun bir başka ifadesidir.⁵⁹¹

2. 2. 2. Arz-ı Mev'ud ve Sınırlar Problemi

Kuran Arz-ı Mev'ud'un tarihçesi, sınırları ve mahiyeti hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Kuran'da kutsal toprak, kutsal memleket, kutsal kasaba gibi isimlendirmeler geçmekte ve bunların ne anlama geldiklerinin açıklanması gerekmektedir. Bu isimlendirmeler sırasıyla aşağıdaki ayetlerde geçmektedir: Maide 5/21; Araf 7/137; Enbiya 21/71, 81 ve Sebe 34/18.

Bu ayetlerin siyak ve sibakına müracaat edildiğinde, Kuran'ın kutsal toprak için belirli bir bölge sınırlamadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, Kuran, Kudüs'ün kutsiyeti ve kutsallığı konusunda ve İsrâ süresinin 1. ayetinde onu çevreleyen bölgeden açıkça bahsetmektedir. Bu sebeple Kudüs, kutsal toprağın önemli bir bölümüdür. Her ne kadar ayetler kutsal toprağın Kenan'ın bir parçası olduğunu gösterse de Kutsal Toprağı Kenan ile özdeşleştirmek için yeterli gözükmemektedir.⁵⁹² Hadis literatüründe kutsal toprak için tam manasıyla belirli bir tanım olmamasına rağmen, kutsal toprak olarak Kudüs'ün bir bölümü olan Bilâd eş-Şam'a işaret eden aktarmalar da vardır.⁵⁹³ Tefsirciler ve âlimler bu bölgenin sınırlarını tarif etmeye çalışmışlardır ve buranın neresi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir: Bir kısmı Erîha beldesi bir kısmı ise Şam diyarı ile Filistin ve Ürdün'ün bir kısmıdır demiştir. Bu mukaddes yerin, Tur Dağı olduğu da söylenmiştir.⁵⁹⁴

İbn Âşûr kutsal topraklar konusunda şöyle der: “Burası Akdeniz ile Ürdün Nehri ve Ölüdeniz (el-Bahru'l-meyyit) arasında kalan yer olup, kuzeyde Hama'ya, güneyde ise Gazze ve Hebron'a kadar uzanır.⁵⁹⁵ Bucaille tefsircilerin yanlış bir yorum yaparak

⁵⁹¹ Komisyon, *a.g.e.* III, 461, Arslan, *a.g.e.* VI/158–167, Mahmûd Ustaosmanoğlu ...[ve öte.]. (1991–1999) *Ruhu'l Furkan*, Sirac Kitabevi, II, 421.

⁵⁹² Maurice Bucaille vd. *Musa ve Firavun Çıkış Kitabı*, Çev: Ayşe Meral, İbrahim Kapaklıkaya, Gelenek Yay. s. 173.

⁵⁹³ el-Khatip, *a.g.e.* s. 122.

⁵⁹⁴ Er-Râzi, *a.g.e.* IX/16, İmam Kurtubi, *a.g.e.* VI/145, İbn. Kesir, *a.g.e.* V/219, Mukatil Bin Süleyman, *Tefsir-i Kebir*, Çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, İşaret Yay. I, 457, Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr Suyuti, *Tefsir-i Celaleyn*, Trc. Ali Rıza Kaşeli, İstanbul, Fatih Enes Kitabevi. I, 636.

⁵⁹⁵ İbn Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus 1984, VI/162.

Kutsal Topraklara Mısırı da dâhil etmelerini eleştirmektedir.⁵⁹⁶ İsrail oğullarının hâkimiyetine verilen yerin sadece Filistin olduğu bildirilir⁵⁹⁷ ki Ateş de bu toprakların Mısır değil Filistin olduğu görüşünü benimser.⁵⁹⁸ Taberi ise burada zikredilen mukaddes yerin, Fırat nehri ile Ariş kasabası arasında bir yer olduğu hususunda görüş birliği bulunmasına rağmen buranın bu iki sınır arasında tam olarak neresi olduğuna dair kesin bir delil bulunmadığından bu mukaddes yerin neresi olduğunu kesin olarak söylemenin doğru olmadığını zikretmiştir.⁵⁹⁹

Ibn Abbas (r.a): “Bu belde, Allah Teâlâ tarafından onlara bağışlanmıştı. Allah Teâlâ daha sonra, hak dine karşı çıkıp, asi olmaları yüzünden, o beldeyi onlara haram kılmıştır” demektedir. Şu da söylenmiştir: “Bu her ne kadar umumi bir ifade ise de, bununla hususi bir mana kastedilmiştir. Sanki bu belde, onlardan bazıları için yazılmış, bir kısmı için de haram kılınmıştır.” Diğer bir görüş ise: “Ayetteki, “Allah’ın sizin için yazdığı...” ifadesi, onların itaatkâr olmaları şartına bağlanmıştır. Şart yerine gelmeyince vaat de normal olarak gerçekleşmeyecektir.⁶⁰⁰

Savaştan kaçındıklarından dolayı, yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşmakla cezalandırıldılar. Herhangi bir hedefleri olmaksızın başboş olarak dolaşıyorlardı. Gece-gündüz, sabah-akşam avare avare gezinip duruyorlardı. Tih sahrasına giren İsrail oğullarından hiç biri oradan sağ çıkmadı. Yuşa ve Kalib ile çoluk çocuklarından başkası sağ kalmadı.⁶⁰¹ Bazı âlimler Hz. Musa ile Hz. Harun (a.s) da çölde iken ölmüşlerdi derken, bazı âlimler de, Hz. Musa (a.s) çölden sağ olarak kurtuldu ve hep birlikte o zorbalarla savaşıp, onları yendiler ve o topraklara sahip oldular demişlerdir.⁶⁰²

Kırk sene çölde mahkûm olmalarının sebep ve hikmetine baktığımızda düşkünlük kahır ve zillete düşmüş olan bir milleti yok edip yeni bir neslin ortaya çıkması amacının güdüldüğünü görürüz. Bir neslin yıkılıp yenisinin doğması için gereken

⁵⁹⁶ Bucaille, *a.g.e.* s. 177.

⁵⁹⁷ Komisyon, *a.g.e.* II/580.

⁵⁹⁸ Ateş, *a.g.e.* III/385.

⁵⁹⁹ İbn. Cerir et-Taberi, *a.g.e.* III/257–258.

⁶⁰⁰ Er-Râzi, *a.g.e.* IX/16–17

⁶⁰¹ Sayılar 14/28–35, Bkz: İbn Kesir, *a.g.e.* V/3880–3881

⁶⁰² Er-Râzi, *a.g.e.* IX/15–16, Yazır, *a.g.e.* III/218219

zamanın en aşağı kırk yıl olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁰³ Musa kölelik etmeye alışmış insanları birkaç hafta veya birkaç ay zarfında savaştı bir halka döndürmenin imkânsız olduğunu anlamıştı. Onlara yeni bir ruh aşılması gerekiyordu ve bu da vakit gerektiren küçümsenmeyecek bir işti.⁶⁰⁴ İşte bu yeni nesil aşağılanma, hor görülme duygusunu yaşamamış özgürce hayatlarını devam ettirmiş olan bu nesil o topraklara giriyor ve oranın sahibi oluyordu.

40 yıllık çöl hayatından sonra yeni bir nesil yetişir ve bu neslin şehre inmelerine izin verilir. Yalnız eski neslin düştüğü hataya bir daha düşmemeleri için Allah'a verdikleri sözü yerine getirmeleri gerekmektedir. *“O zaman onlara denilmiştir ki: “Şu memlekete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi yiyin ve ‘Hitta deyin. Kentin kapısından eğilerek tevazu ile girin ki biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. İyilik edenlere daha da fazlasını vereceğiz.”*⁶⁰⁵ Affet affet anlamına hittatün diyerek girmeleri istenir. Onlar 40 yıllık göz açlığının ve yoksulluğun etkisiyle kelimedede bir harf değişikliği yaparak buğday ver anlamına gelen hintatün diyerek kapısından değil de ekili tarla ve bahçelerin bulunduğu arkasından yağmalayarak girerler şehre.⁶⁰⁶ Hep parayı, altını ve dünyayı seven bu İsrail oğullarına Rab emirlerini verirken orada bolca yiyin diyerek dünyalık da gösteriyor. Kapıdan girerken gururla, kibirle değil Rabbe secde ederek girin diyor. Hitta kelimesi bir görüşte af isteyin diğer bir görüşte ise şehre girerken genel bir af ilan edin manasına gelmektedir.⁶⁰⁷

Bu girilen beldenin neresi olduğu da bildirilmemiştir. Sina Yarımadası ile Kuzey Arabistan arasında gezindiği sırada meydana geldiği için oralarda bir şehir olması gerekir. Filistin'e doğru giderlerken o istikamette olan bir şehir olabilir. Arz-ı Mev'ûd'a gitmelerini sağlayacak bir şehrin girişi. Cumhuriyet görüşüne göre bu Beytü'l-Makdis'tir. Dahhak'a göre Remle, Ürdün, Filistin ve Tedmür'dür.⁶⁰⁸ Bazıları Mısır olduğunu bazıları da Eriha denilen kasabanın olduğunu söylemişlerdir.⁶⁰⁹

⁶⁰³ Necati Kara, (1991) *Kuran'a Göre Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, İstanbul, 460.

⁶⁰⁴ Ahmet Susa, *Tarihte Araplar ve Yahudiler*, Çev: Ahsen Batur, Selenge yay. İstanbul, 379.

⁶⁰⁵ Araf 7/161, Bkz: Bakara 2/58–59

⁶⁰⁶ İslamoğlu, a.g.e. 58

⁶⁰⁷ Mahmut Toptaş (1993–1998) *Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri*, Cantaş yay. I/140

⁶⁰⁸ İmam Kurtubi, a.g.e. II/109.

⁶⁰⁹ Er-Râzi, a.g.e III/23, İbn. Cerir et-Taberi, a.g.e. I/221–222

Bir başka ayet-i kerime’de ise “*Hor görülüp ezilmekte olan kavmi (İsrail oğullarını), toprağına bolluk ve bereket verdiğimiz yerin doğu ve batı taraflarına mirasçı kaldık. Rabbinin İsrail oğullarına verdiği güzel söz, onların sabretmeleri karşılığında gerçekleşti...*”⁶¹⁰ Bu yerin doğuları ve batıları sözüyle Şam⁶¹¹ ve etrafı kastedilmişse eğer, anlamı açık demektir. Nitekim “*Gök gürültüsü, şimşek ve bereket Şam’a göçecektir. Yani orası pek yağış alan bir bölge olacaktır.*”⁶¹²

İbaredeki arz kelimesinin Hz. Musa’nın İsrail oğullarını götürmek için Firavun’dan talepte bulunduğu kutsal topraklara delalet ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Musa (a.s) İsrail oğullarına düşmanlarının helak olacağını vaat etmişti. Böylece atalarından sonra onlar da orada hükümler olacaklardı. İşte bu ayette söz konusu vaadin yerine geldiği haber verilmektedir.

Kuran’daki ayet-i kerimeler bir bütün olarak incelendiğinde kutsal toprak, kutsal memleket, kutsal kasaba gibi ifadelerin tamamen Kudüs’e veya Filistin’e delalet etmediği görülecektir. Bu kavramlar, ya kutsal topraklardaki bütün bir bölgeye, ya Kudüs’e veya kutsal topraklardaki başka bir yere işaret ediyor olabilir. Bu sadece ayetlerin siyak ve sibakı ve bu ayetleri açıklayan sahih hadislerle kararlaştırılabilir.⁶¹³

2. 2. 3. Toprak Vaadinin Değerlendirilmesi

Kuran, İsrail oğulları ve Arz-ı Mev’ud ilişkisini, kuru toprak anlayışı olarak değil, inanç ve onun değerlerinin uygulandığı topraklar bazında görmektedir. Bir bakıma dinlerini rahatça yaşayabilecekleri ezilmeyecek ve zulme uğramayacak bir toprak parçasında özgürce bir yaşam ve kendi kendilerinin egemenleri olma fırsatı verilmiştir. Allah, İsrail oğullarına tek bir cümleyle “*Kitaba sınıksız sarılın*”⁶¹⁴ emrini vermektedir. Yani dinin bütün gereklerini yerine getirin ve hak ettiklerinizle de karşılık bulun denmektedir. Ancak geçmişte de belirtildiği gibi İsrail oğulları buna hep isyan ederek karşılık vermiştir.

---

⁶¹⁰ Araf 7/137

⁶¹¹ Bkz: Şam ile ilgili rivayetlerin tenkidi: Arslan, a.g.e. VI/168

⁶¹² Arslan, a.g.e. VI/158–167.

⁶¹³ el-Khatip, a.g.e s. 143

⁶¹⁴ Bakara 2/93

Arz-ı Mev'ud kavramını, dünyanın diğer yerlerinden istisna edilmiş güzellikleri olan ayrı bir toprak parçasının kutsanması olarak değil, tevhide dayalı yaşanabilecek özelliği olan bir toprak parçası olarak kabul etmek gerekmektedir.⁶¹⁵ Nitekim Kutsalın tecelli ettiği mekânlar ile onun bildirdiği gerçekler arasında doğrudan bir ilişkiden bahsedilemez. Çünkü mekânları kutsal kılan özellik, kendilerini fiziksel olarak diğerlerinden ayıran ve üstün kılan bir özellik değildir. Üzerinde yerleşilen toprakların değil, onun üzerine yerleşen nesillerin o toprakları kutsal bir hale getirdikleri görülür.⁶¹⁶ Bunun en muhteşem örneği hiçbir şeyin bulunmadığı Mekke çöl toprağına bırakılan Hz. Hacer ve oğlu İsmail, o beldeyi bayındır hale getirmiş ve tevhidî medeniyetin alt yapısını hazırlamışlardır.⁶¹⁷ Toprak kendi kendini değil, üzerinde yaşadığı insan onu değerli hale getirmiştir. Yatırımı, kuru ve cansız, sabit olana değil, değişime uğrayacak insan nesline yapmak en ideal tavidir. Nitekim Hz. İbrahim bu ince ayrıntıyı görerek Allah'tan kendisinin davasını sürdüreceği bir nesil istemiştir.⁶¹⁸ Hiçbir peygamber toprak talebinde bulunmamıştır. Buna mukabil birçok peygamber yurtlarından sürülmüş hicret etmek zorunda kalmış hatta katledikleri bile görülmüştür. Yani peygamberlerin toprakla olan bağları olmazsa olmaz değildir. Allah'tan aldıkları emir doğrultusunda değişebilen bir yapı arz etmektedir. İnancın yaşanmadığı toprak terk edilip inancın yaşanabileceği bir toprağına hicret edilmektedir. Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicreti de bu bağlamda düşünülmelidir. İnancını rahatça yaşayabilmek için kutsal toprak Mekke terk ediliyor ve Medine'ye hicret ediliyor. Mekke fethedildikten sonra Hz. Peygamberin geri dönmemesi de oldukça ilginçtir.

Bu durumu tamamen ihtiyaca binaen oluşan ortamın değerlendirilmesi olarak görebiliriz. Ne zaman ki müsait bir ortam doğmuştur o zaman bulunan mekân da değişmiştir. Nitekim Hz. Yusuf'un Mısır'da yönetici olması bunu sağlamış

---

⁶¹⁵ Cengiz Duman, *Sahih Arz-ı Mev'ud, Türkiye sınırlarına uzanıyor mu?* <http://www.kurankissalari.tr.gg> 26 Ağustos 2010

⁶¹⁶ Ömer Faruk Yavuz, *Kuran'da Kutsal Mekân, Zaman ve Eşya Kavramlarının Sembolik Değeri*, CÜİFD. Yıl: 2006, 10/2, s. 400.

⁶¹⁷ Bakara 2/125-129

⁶¹⁸ Bakara 2/128

gözükmektedir. Bundan dolayı Hz. Yusuf, İsrail oğullarını Mısır'a davet etmiş; yine bundan dolayı Hz. Yakup, Arz-ı Mev'ud'u bırakıp Mısır'a hicret edebilmiştir.⁶¹⁹

Kuran'ın “Arz-ı Mev'ud/ El'Ard-el' Mukaddes'ten bahsetmesi Arz-ı Mev'ud'u yeniden kutsamak ve İsrail oğullarının yeniden o bölgenin sahibi olduğunu tescil etmek gayesiyle olmamıştır. Eğer böyle bir durum olmuş olsa idi; Yahudilere seslenerek, İslam olun, Hz. Muhammed'e tabi olun ve gelen vahye uyun, Allah sizi Arz-ı Mev'ud'a ya da El'Ard-el' Mukaddes'e koysun diye belirtirdi. Nitekim Kuran ve Sünnet de böyle bir tescil anlayışı egemen olmuş olsaydı, İslam'ın yayılış sürecine bakıldığında Hz. Muhammed sonrası fetihlerde ele geçirilen Kenan toprakları Sahabe tarafından tekrar Yahudilere tahsis olunurdu. Tüm bu gerçekler ışığında diyebiliriz ki, Kuran'da El'Ard-el-Mukaddes/Arz-ı Mev'ud mefhumu sadece dönemin Yahudilerinin; Tevrat ve İncil'in devamı olan Kuran'a karşı tutumlarını değiştirmek için verilmiş bir örneklikten öteye gitmemiştir.⁶²⁰

Hz. Muhammed'in(a.s) resullüğü ve Kuran'ın inzali ile birlikte tüm yeryüzü “El'Ard-el' Mukaddes /Arz-ı Mev'ud” olarak etnik ayırım yapılmadan tüm Müslümanlara vaat edilmiştir. Allah'ın dinini yani tevhidi tüm yeryüzüne egemen kılanlara, tüm tevhit hâkim kılınan yerler “Arz-ı Mev'ud” haline gelmiştir. Nitekim Kuran “*Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebûr'da da, “Yere muhakkak benim iyi kullarım varis olacaktır” diye yazmıştık*”⁶²¹ buyurarak bir bakıma yeryüzünün salih olan iman eden ve tevhidi ilkeyi sahiplenen kimselere vaat edildiğini bildirmiştir.

---

⁶¹⁹ Yusuf 12/89–101

⁶²⁰ Cengiz Duman, *Kur'an'ı Kerim'e göre Arz-ı Mev'ud*, <http://www.kurankissalari.tr.gg>, 26 Ağustos 2010.

⁶²¹ Enbiya 21/105

SONUÇ

Arz-ı Mev'ud Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'in kaderlerinin kesiştiği bir mekândır. Her üç din de orta doğu merkezli olması hasebiyle bu toprakları kendileri için kutsal görmektedir. Hıristiyanlık açısından Hz. İsa'nın ölümü ve tekrardan vücut buluşu, Yahudilik açısından Hz. İbrahim'in kurbanını kesmesi ve Mabel'in bu topraklarda inşa edilmesi, İslam açısından ise Hz Muhammed'in Miracı gibi hadiseler buranın her üç din için merkezi bir yer olmasına neden olmuştur.

Yahudilik, kendilerini diğer milletlerden daha üstün kabul edip kendilerinin seçilmişliğine inanmakta ve bu seçilen kavme de bir toprak vaadinde bulunulduğunu belirtmektedir. Tevrat'a bakıldığında hemen hemen tamamının bundan bahsettiği görülecektir. Bir ulusa yapılan vaadin hangi kademelerden geçerek gerçekleştiği hikâye edilir. Tabi bu vaat tek başına bir hadise gibi görülmekteyse de aslında bir ahit kapsamında ele alınması gereken bir konudur. Zira kavmin kutsallık vasfını kazanması ve vaat de bulunulması kendileriyle yapılan bir ahdin neticesinde olmuştur. İbrahim ile yapılan ahdin karşılıksız olduğu görülürken İsrail oğulları ile yapılan ahdin ise karşılıklı bir sözleşmeyi barındırdığı görülecektir. Seçilmişlik anlayışını anlayabilmek için İsrail oğullarının içinde bulunduğu şartların da göz önünde bulundurulması gereklidir. Zira İsrail oğulları politeist bir ortamda bulunmuş ve birçok baskı ve zulme maruz kalarak yaşamlarını ve kültürlerini devam ettirmeye çalışmışlardır. İşte bu noktada onları bu çevresel faktörlerin dışından tutan şey Yahudilerin bu seçilmişlik inançları olmuşlardır. Tabi ki bu seçilmişlik inancı ister istemez bir üstünlük düşüncesine de kapı aralamıştır. Devamında soy ve toprak vaatlerinin Yakup oğlu sülalesi ile gerçekleştirileceği bildirilir. Yani İbrahim zürriyetinden bazıları çeşitli sebeplerle bu haklardan mahrum bırakılmış ve bir ulus da özel olarak kutsanmaya ve vaade hak kazanmıştır.

Vaadin içeriğine bakıldığında bir toprak vaadinde bulunulduğu görülecektir. Bu toprakların Tanrı tarafından seçilmesi bu toprakları kutsal hale getirmiştir. Kudüs şehrinin kurulması ve Mabel'in inşası bu kutsallığı biraz daha perçinlemiş ve tamamıyla bu toprakların merkezi bir yapı arz etmesine neden olmuştur. Öyle ki bu topraklar dünyanın merkezi olarak görülmüş ve merkezi otorite olan Sanhedrin

kurumuna da ev sahipliği yapmıştır. Yahudiler yıllarca bu topraklarda yaşamak ve ölmek için gelmişlerdir. Hatta bu topraklarda yaşamanın bile başlı başına bir ibadet olduğu bildirilmiştir. Bütün ilke ve kurumlar bu topraklara göre düzenlenmiş ve kurala bağlanmıştır. Örneğin bu topraklar dışında kurban, tarımsal faaliyetler ve hac uygulamaları yapılamaz. Bütün dini kurallar bu merkez etrafında şekillenmiştir. Onun içindir ki Yahudiler bu topraklarda egemenliklerini ve mabetlerini kaybettiklerinde bir bakıma boşluğa düşmüşlerdir. Bu noktada sürgüne Yahudiliğin asıl meydana geldiği yer gözüyle bakılmaktadır. Bundan sonra şekillenen Yahudilik bu topraklar üzerinde bir özlem politikası meydana getirmiş ve yeni şekillenmiş olan dinin hemen hemen her uygulamasına da bu özlem ve hüznü yansıtmıştır. Evlenen bir insanın düğününde orayı kaybetmenin acısını hissetmesinden tutun da evin bir duvarının boyanmamasına kadar bütün ibadet ve uygulamalarda bu kaybedilmişlik psikolojisinin izlerini görmek mümkündür.

Yahudi düşüncesinde bu topraklara dönem dönem farklı bakışlar yapılmıştır. Bir dönem bu topraklar kutsal kılınıp bu topraklarda yaşamak olmazsa olmaz olarak görülürken bir başka zamanda bir grup azınlığın bu işi görebileceği düşünülmüş, bir başka dönemde ise bu toprakların hiçbir özellik ve farklılığının olmadığı belirtilip kutsallık ve merkezilik vasfı inkâr edilmiştir.

Siyonizm bu toprakların kendi hakları olduğunu ve ellerinden alınan bu toprakların tekrardan eski sahiplerine geri verilmesi gerektiği görüşüyle ortaya çıkmıştır. Bakıldığında Siyonizm'in dinci bir kavram değil bilakis ırk esası üzerine kurulmuş milliyetçi bir kavram olduğu görülecektir. Zira kurucularından hiçbiri dindar değil tam tersine laik kimselerdir. Yalnız Siyonizm'in ayakta kalabilmesi de yine Tevrat'a bağlı olan bir husustur. Siyonizm sürekli olarak Tevrat ilgisini arttırmaya çalışmış ve Tevrat'taki toprakla ilgili olan en ufak bir ayrıntıyı bile atlamamıştır. Tabi bu durum sadece Siyonizm taraftarı Yahudiler için değil çok küçük bir azınlık hariç geneli için söylenebilecek bir husustur. Zira gerek İsrail Devlet aygıtı, partiler, mezhepler ve gerekse de İsrail halkı bu toprakların kendi hakları olduğunu bildirmiş ve bu toprakların kendilerine Tanrı tarafından verildiğini, bundan dolayı da kendilerinin farklı bir tasarrufta bulunup ondan taviz veremeyeceklerini belirtmişlerdir.

Bu toprakların hangi sınırları kapsadığı sorusu ise içinden çıkılmaz bir problemi barındırmaktadır. Tevrat'taki Arz-ı Mev'ud ve Kenan sınırları birbiriyle uyumsuz sınırlar içermekte ve Arz-ı Mev'ud kavramının Kenan'ı da içine alacak şekilde daha geniş bir toprak parçası olduğu göz önüne çıkmaktadır. Sürekli genişleyen bir yapı arz eden Arz-ı Mev'ud düşüncesi bir tahrif olgusunu da içinde barındırmaktadır. İbrahim'e verilen vaat de topraklardaki milletlerin sayısı bir yerde 7 diğer bir yerde de 10 olarak belirtilmekte bu da toprakların daha da genişlemeye müsait olması şeklinde yorumlanmaktadır. Yeşu'ya yapılan vaat de ise bütün bir dünya vaat edilmektedir. Bütün bunlar Arz-ı Mev'ud düşüncesinin kademeli olarak genişlediğini ve halen de genişlemeye meyilli olduğu göstermektedir. Zira Ben Gurion devletin sınırlarını belirlemek zorunda değiliz derken bu gerçeği gözler önüne sermektedir.

İslam da konuya seçilmişlik bağlamında bakmakta ve İsrail oğullarının âlemlere üstün kılındığını ve onlara bir toprak vaadinde bulunulduğunu doğrulamaktadır. Yalnız İslam'ın seçilmişliğe bakışı şartsız ve üstünlük sağlayacak şekilde ayrımcı bir anlayış değildir. O herkesin Allah'ın huzurunda eşit olduğunu üstün olanların da en takvalılar olduğunu bildirmiştir. Yani seçilmişliği bir ırka mensubiyete veya daha farklı şeylere değil; iman ve itaat etme kaydına bağlamıştır. İslam İsrail oğullarının mazlum ve imanlı bir toplum olduğunu ve bundan dolayı da kurtulmaya hak sahibi olduğu gerçeğini de gözler önüne sermekte ve onlara ilahi bir hak vermektedir. Tevhit bayraktarlığını taşıma görevi verilmiş tıpkı daha önce başka toplumlara verildiği gibi. Tabi ki belli şartlarla. Tek kelime ile ifade etmek gerekirse kitaba sınıksız sarıldığınız müddetçe bu karşılıklı anlaşmaya devam edilir denmiştir. Ne zaman ki kavmin hali şükürden isyan boyutuna geçmiş o zaman bu hak kendilerinden alınıp bir başka toplum olan Muhammed ümmetine o da aynı şartları taşımak kaydıyla verilmiştir.

Toprak vaadine baktığımızda İslam bu hususu doğrulamakta ve Maide süresinde de bu hadiseyi anlatmaktadır. Yalnız yukarıda da bildirildiği gibi bu vaat karşılıksız değildir. Kurallara uymaları istenmiş ama Yahudiler genel karakterleri olan isyan etme özelliklerini orada da gerçekleştirip, sen ve Allah'ın gidip savaşın biz burada bekleyeceğiz deme cüretinde bulunmuşlardır. Doğal olarak şart yerine gelmeyince vaat de gerçekleşmemiş ve cezaya müstahak olmuşlardır. Bu topraklara ise iman eden, itaat eden yepyeni bir nesil girerek bu vaadi gerçekleştirmiştir.

Bu toprakların neresi olduğu hususu Kuran-ı Kerim’de bildirilmemiş tefsirlerde ise çeşitli yorumlar yapılmıştır. En kabul gören görüşe göre bu topraklar Fırat ve Arış arasında bir yerde bulunmakta ama tam olarak buranın neresi olduğu bilinemeyeceğinden sükût edilmesinin en doğru olduğu zikredilmektedir. Ayet-i kerimelere bakıldığında kutsal topraklar ile ilgili tüm ifadelerin Filistin veya bu bölgeye delalet etmediği görülecektir. Bu kavramlar ya kutsal topraklardaki bütün bir bölgeye, ya Kudüs’e veya kutsal topraklardaki başka bir yere işaret ediyor olabilir.

Toprak vaadinin altında yatan sebeplere baktığımızda Yahudilik’teki gibi özel bir statüden bahsedilemeyeceği görülecektir. Zira o dönem toplumlarına baktığımızda kendini seçilmiş olarak gören toplumların hemen hemen hepsinin Tanrı’ları tarafından böyle bir vaatle karşı karşıya geldiği görülecektir. Yahudilerin başlarından geçen hadiseleri göz önünde bulundurduğumuzda onların huzur içinde yaşayabilecekleri bir toprakta hayatlarını devam ettirmek istemelerinin anlaşılamayacak bir tarafının da olmadığı görülecektir. Zira İslam bu vaadi yerine getirmek isterken onların kendi kendilerinin egemenleri olabilecekleri, din ve kültürlerini rahatça yaşayabilecekleri özgür bir yaşam vaadinde bulunmuştur. Yoksa dünyanın diğer topraklarından ayrılmış güzel bir toprağın kutsanması olarak değil tevhide düşüncenin rahat bir şekilde yaşanabileceği bir toprak vaat edilmiştir. Çünkü toprakları kutsal yapan şey kendi içlerinde barındırdıkları şeyler değil üzerinde yaşayan insanlardır. Buna birçok örnek verilebilir. Örneğin bir çöl toprağı olan Mekke’nin kutsanması, Hz. Peygamberin bu topraklardan hicret edip Medine’ye yerleşmesi, Yakup (as)’ın Arz-ı Mev’ud’u bırakıp Yusuf’un talebine kulak verip Mısır’a yerleşmesinde görüldüğü gibi önemli olan toprak değil üzerinde rahat ve huzur içinde yaşanabilecek bir mekândır. Kuran Arz-ı Mev’ud’dan niye bahsetmiş diye soracak olursak cevap şu olacaktır. Bu konuya dikkat çekmiştir çünkü bu toprakların İsrail oğullarının olduğu gibi bir yanlış anlama mevcuttur. Bu yanlış düzeltilmek istenmiştir yoksa İsrail oğullarının bu bölgenin sahibi olduğunu tescil etmek değil.

KAYNAKÇA

- ADAM Baki, (2002) *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar yay. İstanbul.
- ADAM Baki, (8-9 Kasım 1996) *Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı*, Dinler Tarihi Araştırmaları I, Ankara.
- ADAM Baki, "Yahudilik ve Anadolu'daki Gelişmesi", <http://www.tureb.net/yazdir.asp?id=189>, 09 Temmuz 2010.
- AKBAŞ, Muhsin, (2003) "Holocaust Problemi ve Tanrı: Teolojik ve Felsefi", *AÜİFD*. Cilt XLIV Sayı: 1
- AKKURT, Suna (2006) *Tanah'ta Yahudi Hayatına Yönelik Eleştiriler*, Ankara Üniversitesi SBE.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara,
- ALTINEL, Tolga Savaş, (2002) *İslami Kaynaklara Göre Yahudilikteki Seçilmişlik*, Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.) İstanbul.
- ARSLAN, Ali *Büyük Kur'an Tefsiri*, İstanbul, t.y. Arslan Yayınları.
- ATASAGUN, Galip, *Yahudilikte Dini Semboller ve Kavramlar*, SÜİFD. Yıl: 2001, Sayı: 11.
- ATEŞ, Süleyman (1988–1991) *Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat İstanbul.
- AY, Rahmi, (1997) *Kudüs Şehri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,) Van.
- AYDIN, Fuat, (2004) *Yahudilik İnsan* yay.
- AYGÜN, Fatma (2006) *Kitabı Mukaddes ve Kuran'ı Kerim'de Hz. İbrahim ve İnsanlığa Mesajı*, Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.
- BAYDAK Melek,(1987) *Sosyolojik Açından Siyonizm ve Filistin Göçü*, Hacettepe Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.

- BAYRAKLI, Bayraktar (2001–2004) *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kuran Tefsiri*, Bayraklı Yayınları.
- BAYRAMOĞLU, Ertuğrul (2006) *Yahudilik ve Siyonizm Tarihi*, Pınar yay.
- BESALEL, Yusuf (2002), *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gaz. Bas. ve Yay. AŞ. İstanbul.
- BESALEL Yusuf (2003) *Yahudi Tarihi*, Gözlem Gaz. Bas. ve yay. A.Ş. İstanbul.
- BETTANY, G.T. (2005) *Dünya Dinleri Ansiklopedisi* çev: Ahmet Aydoğan, Say Yay. İstanbul.
- BİLGİN, Beyza (2002) *İslam Din Pedagojisinde İslam'dan Başka Dinlerin Anlatımı*, AÜİFD. Cilt 43, Sayı 2.
- BLECH, Benjamin (2004), *Yahudi Tarihi ve Kültürü* çev: Estreya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas ve Yay. A.Ş. İstanbul.
- BLECH, Benjamin, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, Çev. Esterya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas. Ve Yay. A.Ş.
- BOZKURT, Nebi (2002) “Kubbetü’s-Sahra”, *DİA*, XXVI, Ankara.
- BUCAİLLE Maurice vd. *Musa ve Firavun Çıkış Kitabı*, Çev: Ayşe Meral, İbrahim Kapaklıkaya, Gelenek Yay.
- BURHAN, Ali (2008) *Filistin-İsrail Çatışması ve Hamas*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta.
- CANAN, İbrahim, (2004) *Kütüb-i Sitte*, Akçağ yay.
- ÇAĞLAYAN, Selin (2004) *İsrail Sözlüğü*, İletişim yay. İstanbul.
- ÇAKIN, Kamil (2004) “Hadislerde Hıristiyan Kelamına Yaklaşımlar”, Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları, *Dinler Tarihi Araştırmaları IV*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yay. Ankara.
- ÇEBİ, Hakan Yılmaz, (2006) *İsrail'in Şifresi*, İstanbul, Pegasus Yay.

- ÇELEBİ, Ahmet,(1978) *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, çev. Ahmet M. Büyükçınar, Ö. Faruk Harman, Kalem Yay. İstanbul.
- ÇINAR, İlker (2005) *Şifre Çözüldü*, Ozan yay. İstanbul.
- DARİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (1981) *Sünen*, Dâr'u İhyâ-i Sünnetü'n-Nebeviyye (Basım yeri yok)
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2007) *Stratejik Derinlik*, Küre Yay. 21. Baskı, İstanbul.
- DEMİRCİ, Kürşat (2005) *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ay Işığ ı Kitapları, İstanbul.
- DERVEZE, İzzet (1997) *et-Tefsiru'l-hadis*, Trc. Muharrem Önder, Vahdettin İnce, İstanbul, Ekin Yay.
- DUMAN, Cengiz “*Tevrat'a göre vaat edilmiş topraklar “Arz-ı Mev'ud” sınırları”* <http://www.kurankissalari.tr.gg/> 30 Temmuz 2010.
- DUMAN, Cengiz http://www.kurankissalari.tr.gg/ARZ_I-MEV-h-UD.htm 30 Temmuz 2010
- DUMAN, Cengiz “Sahih Arz-ı Mev'ud, Türkiye sınırlarına uzanıyor mu?” <http://www.kurankissalari.tr.gg> 30 Temmuz 2010.
- DUMAN Cengiz, “Kur'an'ı Kerim'e göre Arz-ı Mev'ud”, <http://www.kurankissalari.tr.gg>, 26 Ağustos 2010.
- ELİADE, Mircea, *Dinler Tarihi*, Çev: Mustafa Ünal, Serhat Kit. Konya.
- ELİADE, Mircea (2003) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*, Çev. Ali Berktaş, İstanbul, Kabalcı yay.
- ESED Muhammed, (1999) *Kur'an Mesajı*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞDU, Hikmet,(2005) *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ. Kültür Sanat Yay, İstanbul.
- FADLULLAH Muhammed Hüseyin, (1989) *Min Vahyi'l Kur'an*, Çev. Mehmet Yolcu, Akademi Yayınları.

- FARUKÎ, İsmail R. (1993) *İbrahimî Dinlerin Diyalogu*, Çev. Mesut Karasahan, Pınar Yay. İstanbul.
- FİRESTONE, Reuven (2004) *Yahudiliği Anlamak: İbrahim'in/Avraam'ın Çocukları*, çev. Çağlayan Erendağ-Levent Kartal, Gözlem Gaz. Bas. ve Yay. A.Ş. İstanbul.
- FROMKİN, David (2003) *Başlangıçtan Bugüne Ortadoğu'da Tarih ve İnanç*, Doğuş G. İletişim yay. Ve Tic. AŞ. Washington.
- GARAUDY, Roger (2004) *Siyonizm Dosyası*, Pınar yay.
- GARAUDY, Roger, (2005) *İsrail Mitler ve Terör*, Türkçesi: Cemal Aydın, Pınar Yay. İstanbul.
- GARAUDY, Roger (1992) *Entegrizm*, Çev. Kamil Bilgin Çileçöp, İstanbul, Pınar Yay
- GÖNÜLTAŞ, Nuh (2008) *İslam Toplumunda Yahudiler*, İz Yay.
- GÖNÜLTAŞ, Nuh, *D.B.Tercüman*, 11-12 Aralık 2003.
- GÜÇ, Ahmet, (2005) *Dinlerde Mabet ve İbadet*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- GÜNALTAY, M. Şemseddin, (1947) *Yakın Şark(Filistin ve Suriye)* Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- GÜNDÜZ, Şinasi (1998), *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi yay. Konya.
- (2007), *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB. yay. Ankara.
- GÜRKAN, Salime Leyla (2008), *Yahudilik*, İSAM yay. İstanbul.
- GÜRKAN, Salime Leyla, “Kuran’a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrail oğullarının Seçilmişliği Meselesi” *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2005, Sayı 13.
- GÜRKAN, Salime Leyla (2009) “Bir Dinler Tarihi Yorumcusu Olarak İbn. Haldun: Seçilmişlik İnancına Asabiyet Kavramıyla Bakmak”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 13: Sayı 39

GÜRKAN, Salime Leyla, “Yahudilik’te İhtida Meselesi”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2002, Sayı 7.

HADAWİ Sami -Walter Lehn, (1982) “Siyonizm ve Filistin Toprakları” *Siyonizm ve Irkçılık*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. Ankara.

HAMİDULLAH, Muhammed (1999) *İslam Tarihine Giriş*, (Çev. Ruhi Özcan), Beyan Yay. İstanbul.

HAMİDULLAH, Muhammed, (1990) *İslâm Peygamberi*, Terc. Salih Tuğ, İrfan Yay. İstanbul.

HARMAN Ömer Faruk (2000) “İshak” *DİA*. XXII.

HARMAN Ömer Faruk “Kudüs” *DİA*. XXVI.

HARMAN Ömer Faruk (2001) “Benî İsrail” *DİA*, XXIII.

HATİPOĞLU, Mehmet S. (1988) “Fakihlerimizin Irk Anlayışı Üzerine (Bir Tenkid Denemesi)” *İslam Araştırmalar*, İstanbul, c.II, sayı 8,

HERMANN Klaus J. (1982) “Siyasal Siyonizm ve Anti-Semitizm Üstüne Tarihsel Perspektifler”, *Siyonizm ve Irkçılık*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. Ankara.

HERTZBERG, Arthur, (1962) *Judaism*, New York.

HİCAZİ, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, Çev. Mehmet Keskin, t.y.İstanbul, İlim yay.

HİGGER, Michael, (2006) *Yahudi Ütopyası*, çev: Emre Erdoğan, İstanbul, Ozan yay.

HÜSEYİN, İbn. Tabatabai, (2001) *el-Mizan fi tefsiri ’l-Kur’an*, Çev. Vahdettin İnce, İstanbul, Kevser yay.

<http://www.plat-forum.org/forum/viewtopic.php?f=2&t=6667&view=previous> 30
Temmuz 2010.

<http://www.haber10.com/makale/4161/> 28 Temmuz 2010.

<http://kendihalinde.wordpress.com/2006/08/26/yahudilik-2/> 03. 08. 2010.

<http://kutsal-kitap.net/index.html>

İBN ÂŞUR, *Tefsîru 't-Tahrîr ve 't-Tenvîr*, Tunus 1984.

İBNİ KESİR, (1993–1995) *Hadislerle Kuran'ı Kerim Tefsiri*, Trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner, Çağrı yay.

İSFAHANİ, Ragıp (2007) *Müfredat*, Çev: Abdalbaki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul Çıra yay.

İSLAMOĞLU, Mustafa (2006) *Yahudileşme Temayülü*, 15. Baskı Denge yay.

JEAN–Christophe Attias–Esther Benbassa (2002) *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, Çev. Nihal Önel, İletişim Yay. İstanbul.

JOHNSON, Paul (t.y.) *Yahudi Tarihi*, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul.

KARA, Necati (1991) *Kuran'a Göre Hz. Musa, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyat, İstanbul.

KARAGÖZ, İsmail, (2007) *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara DİB. yay

KAUFMANN Francine, Eisenbergl Josy, “*Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik*” Çev: Mehmet Aydın, AÜİFD. 1987, XXIX.

KHATİP, Abdullah *Kuran'da Kudüs*, Çev. Ramazan Işık, FÜİFD. Yıl: 2004, 9/1.

KILIÇ, Davut, “Orta Doğu'nun Dini Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme”, *Fırat Üniversitesi, İ.F.D.* Yıl 2008, XIII, Sayı:1.

KOHLER, Kaufman, “Covenant” *The Jewish Encyclopedia*, New York and London, 1903.

KOMİSYON, (2007) *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara DİB. Yay.

KONURALP, Okan *Tempo* 19–25 Ağustos 2004.

KURAN-I KERİM, Diyanet İşleri Başkanlığı yay.

- KURT, Ali Osman (2006) *Babil Sürgünü Sonrasında Yahudiliğin Yeniden Yapılanması*, Ankara Üniversitesi SBE. Ankara.
- KURT, Ali Osman “İkinci Mabet Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış” *CÜİFD*. X/2, 2006
- KURTUBİ, Ebû Abdullah Muhammed (1997–2003) *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Trc. M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay.
- KUTLUAY, Yaşar, 2005) *Siyonizm ve Türkiye Çatı Kitapları*, İstanbul.
- KUTUB, Seyyid (1991) *Fî Zilâli'l Kur'an*, Trc. Hakkı Şengüler-Emin Saraç-Bekir Karlığa, Hikmet Yay. İstanbul.
- KÜÇÜK Abdurrahman, (1988), “Ahid Sandığı”, *DİA* I, Ankara.
- KÜÇÜK Abdurrahman, (1988) “Ahid” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.
- KÜÇÜK Abdurrahman, (1988)“Arz-ı Mev’ud” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.
- KÜÇÜK Abdurrahman, “Yahudilikteki Arz-ı Mev’ud Anlayışı”, *Ankara Üniversitesi İFD*. XXXIII
- LEVİN, Michael (2006) *Yahudi Ruhaniliği ve Mistisizmi*, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas ve Yay. A.Ş.
- MUKATİL, İbn. Süleyman *Tefsir-i Kebir*, Çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, İşaret Yay.
- Ortadoğu Gazetesi, 19 Temmuz 2004.
- ÖKE Mim Kemal, (2002) *Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, İzmir.
- ÖNER Ali, (2006) *Dünden Bugüne Filistin*, Ekin Yay. İstanbul.
- ÖRS, Hayrullah (2000), *Musa ve Yahudilik*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ÖZEN, Âdem, (2001) *Yahudilikte İbadet*, Ay Işığı Yay. İstanbul.
- ÖZONUR Zeynep, (2009) *İsrail İç Siyasetinde Havra-Ordu ilişkisi*, Kocaeli Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Kocaeli.

- ÖZTÜRK, Varol (2010) *Eski Ahit ve Kuran Bağlamında Karizmatik Bir Lider Olarak Hz. Musa*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Samsun.
- PARLAR, Suat (2006) *Ortadoğu: Vadedilmiş Topraklar*, Omep Kitap.
- PARRY, Rabbi Aaron (2005) *Talmud Nedir?* Çev: Estreya Seval Vali, Gözlem Gaz. Bas ve Yay. AŞ.
- RÂZÎ, Fahrudin (1988–1995) *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, Çev. Suad Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Akçağ Yayınları.
- SABUNİ, Muhammed Ali (1990–1992) *Safvetü't-Tefasir*, Çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, (2004) *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- SHAHAK İsrail,(2002) *Yahudi Tarihi-Yahudi Dini*, Çev: Ahmet Emin Dağ, Anka yay.
- SEYHAN Yaşar, *Kitab-ı Mukaddes ile Kuran Kıssalarının Karşılaştırması*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),
- SUSA, Ahmet, (2005) *Tarihte Araplar ve Yahudiler* çev: Ahsen Batur, Selenge yay. İstanbul.
- SUYUTİ, Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Tefsir-i Celaleyn*, Trc. Ali Rıza Kaşeli, İstanbul, Fatih Enes Kitabevi.
- SUZAN Alalu, Klara Arditi vd... (2001) *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, Gözlem Gaz. Bas. ve Yay. AŞ. İstanbul.
- TABBARA, Afif Abdul Fettah Hz. İbrahim, Ter. Mehmet Aydın, AÜİFD. Cilt: 24
----- (1978) *Kuran açısından Yahudi Karakteri ve Menşei*, Terc. Mehmet Aydın, Rabita yay.

- TABERİ, Ebu Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (1996) *Taberi Tefsiri*, Trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, İstanbul, Hisar Yayınevi.
- TANYU, Hikmet (2005), *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, Elips Kitap, Ankara.
- TANYU, Hikmet (1967) “Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi, *AÜİFD*. Ankara.
- TANYU, Hikmet “Ağlama Duvarı” *DİA*. I.
- TAŞKIN Hasan, (2005) *İstihbarat Raporlarında İsrail’in Gap Senaryosu*, İstanbul
- TAYLOR Alan R., (2001) *İsrail’in Doğuşu*, Çev: Mesut Karaşahan, Pınar Yay. İstanbul.
- The Babylonian Talmud, (1984–1990) (ed. Isidore Epstein), The Soncino Press, London.
- TILMAZ, Türel Mehmet Şahin... vd. (2005) *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, Ankara, Platin Yay.
- TOPTAŞ Mahmut (1993–1998) *Kur’an-ı Kerim Şıfa Tefsiri*, Cantaş yay.
- TURHAN, M. İbrahim (2003) *Filistin Çıkmazdan Çözümüne*, İstanbul, Küre Yay.
- TÜMER, Günay, Abdurrahman Küçük (1997), *Dinler Tarihi*, Ocak Yay. Ankara.
- UMANSKY, Ellen M. (1987) “Election”, *The Encyclopedia of Religion*, Ed. Mircea Eliade, Macmillan Publishing Company, New York.
- USTAOSMANOĞLU Mahmûd, Ahmet Mahmut Ünlü, A.Fikri Doğan, A.Ahmet Kozlu, Yusuf Çelener, M. Seyfeddin İnanç, Murat Soydan (1991–1999) *Ruhu’l Furkan*, Sirac Kitabevi.
- ÜNAL, Mustafa, (1991) *Süleyman Mabedinin Tahribi ve Yahudiler Üzerindeki Etkisi*. Erzurum Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ÜZÜM, Hamza (1994) “*Tevrat ve Talmud’a Göre Yahudi Olmayanların Statüsü*” Marmara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.

- YAHYA Harun, *Siyonizm Felsefesi*, Kültür yay.
- YAHYA Harun, (2002) *Yeni Dünya Düzeni*, Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- YAHYA Harun, (2003) *İsrail'in Dünya Hâkimiyeti*, Araştırma Yay.
- YAVUZ, Ömer Faruk "Kuran'da Kutsal Mekân, Zaman ve Eşya Kavramlarının Sembolik Değeri", *CÜİFD*. Yıl: 2006, 10/2.
- YAVUZ, Nazmiye (2006) "*Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*" Ankara Üniversitesi SBE. (Basılmamış Yüksel Lisans Tezi) Ankara.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi *Hak Dini Kur'an Dili* İstanbul: Aziz Dağıtım, t.y.
- YILDIRIM Celal, (1989–1991) *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İzmir, Anadolu Yay.
- YILDIZ, Yavuz Gökalp (2004) *Oyun İçinde Oyun "Büyük Ortadoğu"* İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay.
- YİNANÇ, Barçın, "Gap'a Uluslar arası İlgi Artıyor", *Milliyet* 13.06.1995
- ZEMAŐSERİ, Mahmud b. Ömer (1947) *El-Keşşaf'an hakaiki't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi-vücuhi't-te'vil* Beyrut.

ÖZGEÇMİŞ

29.06.1985'te Bakırköy/ İstanbul'da doğdu. İlkokulu 1995'te Dede Korkut İlk Öğretim okulunda bitirdikten sonra 1996'da Küçükköy İHL kayıt yaptırıp bu okuldanda 2002 yılında mezun oldu. 2002 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2006 yılında mezun oldu. 2007 yılında Diyanet İşleri Başkanlığında İmam-Hatip olarak göreve başladı. Halen Kırklareli/ Merkez Paşayeri köyünde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.